

EURAN KULTTUURIYMPÄRISTÖOHJELMA

EURAN KULTTUURIYMPÄRISTÖOHJELMA

Iida Kalakoski (toim.)

Ai-Ri Offset Ky 2011
Euran kunta

ISBN 978-951-96964-4-7

Vireä ja viihtyisä Eura suuntaa katseen tulevaisuuteen

Tiedolla kotiseudun asutuksen ja maiseman historiasta sekä niissä ajan myötä tapahtuneista muutoksista on merkitystä erityisesti silloin, kun kuntarakenne muuttuu. Euran kunta koki ensimmäiset kuntaliitokset jo vuonna 1970 Honkilahden ja Hinnerjoen liittyessä Euraan. Vuonna 2009 kunta laajeni jälleen Euran ja Kiukaisten yhdistyessä.

Euran kulttuuriympäristöohjelma kokoaa yhteen tietoa ja selittää nykypäivän ympäristön kehityshistoriaa. Ohjelman painopiste on kuitenkin tulevaisuudessa. Tavoitteena on toimia työkaluna ympäristössä tapahtuvien muutosten hallinnassa: ohjata kohteiden hoitoa, antaa viranomaisille pohjatietoa päätöksentekoon ja toimia kuntalaisten vuorovaikutuksen välineenä. Kun kulttuuriympäristöistä syntyy arjen arvoja, muutos näkyy pitkällä aikavälillä ympäristön laadun paranemisena. Samalla paikallinen identiteetti vahvistuu. Mekin jätämme maisemaan jälkemme, tulevaisuuden kulttuuriympäristö syntyy nyt.

Kulttuuriympäristöohjelman kokosi arkkitehti Iida Kalakoski, mutta ohjelmatyössä oli sen eri vaiheissa mukana suuri joukko muitakin henkilöitä, jotka toivat työhön korvaamatonta asiantuntemustaan ja paikallistietämystään. Kiitokset kuuluvat kaikille ohjelmaan kirjoittaneille, tiedonhankinnassa avustaneille, ohjelman sisältöä ideoineille ja sen eri versioita kommentoineille ja oikolukeneille sekä yleisöluentojen, koululaisvierailujen ja muiden oheistapahtumien järjestelyissä avustaneille.

Kimmo Haapanen
tekninen johtaja, Euran kunta

Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus

Sisällys

1.	Johdanto	7
	1.1 Kulttuuriympäristö on viesti	7
	1.2 Kulttuuriympäristöohjelman laatiminen	8
	1.3 Julkaisun sisällöstä	9
	1.4 Yleistietoa Eurasta	10
2.	Euralaisen kulttuuriympäristön kehittyminen	11
	2.1 Esihistorian jäljet	11
	2.2 Kylät kehittyvät	15
	Liisa Nummelin: <i>Talonpoikainen ja teollinen Eura</i>	16
	Jalmari Karhulan omintakeinen jugend	20
	2.3 Toisen maailmansodan jälkeen	21
3.	Euran arvokkaat kulttuuriympäristöt	22
	3.1 Kulttuuriympäristön arvottaminen	22
	3.2 Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt	23
	3.3 Maakunnallisesti arvokkaat alueet ja kohteet	24
	3.4 Kyliä, kirkkoja ja kouluja:	
	esimerkkejä euralaisesta kulttuuriympäristöstä	26
	3.5 Paikallisesti arvokkaat kohteet ja lisäinventointien tarve	40
	Kuntalaisille tärkeitä paikkoja Eurassa	43
	Kaisa Uoti: <i>Minun Eurani</i>	44
	Pirjo Hamm-Hakamäki: <i>Luovan työn ympäristöehtoja</i>	45
	3.6 Perinnemaisemat	46
	3.7 Muinaisjäännekohteet Eurassa	46
4.	Kulttuuriympäristön hoito	50
	4.1 Päätöksenteko	50
	Maija Anttila: <i>Viihtyisä ympäristö ei ole sattuma</i>	52
	Panostusta tulevaisuuteen	53
	4.2 Muinaisjäännekohteiden hoito	54
	4.3 Maisemanhoito	56
	Reittejä euralaiseen kulttuuriympäristöön	57
	4.4 Rakennusperinnön hoito	61
	Pekka Lähteenoja: <i>Lähteenojan vanhan kivimakasiinin korjaushanke</i>	65
5.	Kulttuuriympäristöt osana keskustaajamaa	68
	5.1 Keskustaajamaan liittyvät arvokkaat kulttuurimaisemat	70
	5.2 Keskustaajamaan liittyvät arvokkaat tilakokonaisuudet	72
	5.3 Joki ja vanha maantie	74
	5.4 Kauttua	78
	Korjausrakentaminen pientaloalueilla	81
6.	Ohjelman toteuttaminen	83
	Kirjoittajaluettelo	86
	Lähteitä ja lisälukemistoa	87

Toimitus ja taitto:

Iida Kalakoski

Kuvat, kartat ja kaaviot:

Iida Kalakoski

1.1 Kulttuuriympäristö on viesti

Euralaisesta ympäristöstä tuli kulttuuriympäristöä jo esihistoriallisella ajalla, kun pysyvämmäksi muuttunut asutus alkoi jättää yhä enemmän jälkiä ympäristöön. Alueen kulttuuriympäristö on siis vuosituhtauskehityksen tulos.

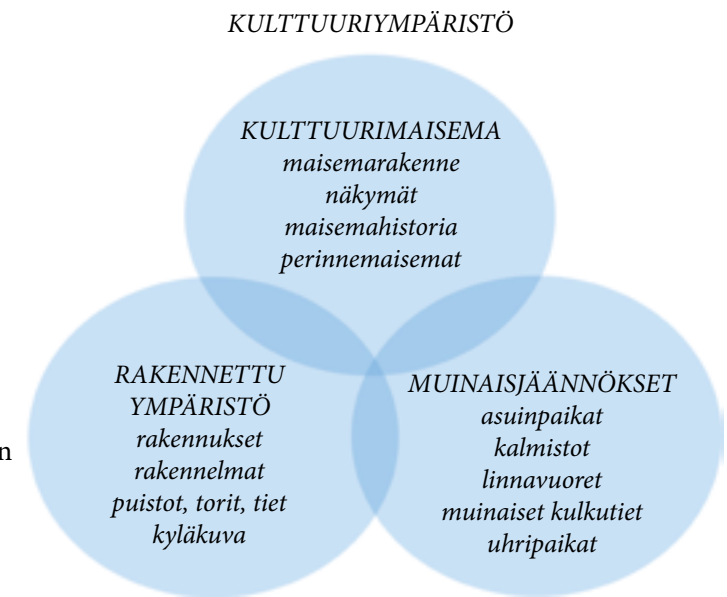
Kulttuuriympäristön käsitteellä on usein arvolatautunut merkitys, jolloin sillä tarkoitetaan arvokkaaksi luonnehdittua ympäristöä, esimerkiksi valtakunnallisesti, maakunnallisesti tai paikallisesti merkittäviä kohteita.

Kulttuuriympäristö säilyttää ja välittää viestejä toimista, joilla ihminen on jalostanut ympäristöään tarpeisiinsa sopivaksi. Muokkauksen motiiveina ovat läpi historian olleet esimerkiksi tarve suojautua säältä, liikkua nopeammin tai hankkia ravintoa. Laajimmillaan kulttuuriympäristöllä tarkoitetaan kaikkea ihmisen muokkaamaa ympäristöä, rakennusten lisäksi myös vaikkapa teitä, peltoja ja niiden muodostamia maisemakokonaisuuksia.

Kulttuuriympäristöohjelman tarkoituksena on kartoittaa euralaisen kulttuuriympäristön nykytilaa ja luoda katse tulevaisuuteen. Kulttuuriympäristö elää ja muuttuu, eikä sitä voi jähmettää tiettyyn muotoon tai ilmiömuotoon. Maiseman kehittyessä ja muutuessa osa maisemarakenteista häviää vähitellen ja jotain uutta tulee tilalle. Muutoksen väistämättömyys ei kuitenkaan estä keskustelua siitä, mitkä asiat maisemassa ovat tärkeitä ja säilyttämisen arvoisia ja mitä taas tulisi kehittää tai korvata. Tämä ohjelma on puheenvuoro keskusteluun. Ohjelman laatimisen yhteydessä on kuntalaisiakin herätelty kommentoimaan kulttuuriympäristönsä arvoja ja ongelmia. Syntyneen keskustelun toivotaan jatkuvan vielä ohjelman valmistuttuakin.

Arvostukset ovat ajassa muuttuvia ja usein myös kulttuuriympäristön kohdalla tietyn tyylin tai aikakauden arvot tunnustetaan vasta sitten, kun paljon merkittävää on jo ehditty menettää. Kulttuuriympäristön parissa toimivilta vaaditaankin lähes ennustajan kykyjä, jotta myös huomisen kulttuuriperintöä pystytään vaalimaan. Kulttuuriympäristöä luodaan ja muokataan jatkuvasti, ja alati kiihtyvällä nopeudella. Uuden rakentamisessa pitäisi pyrkiä vähintään yhtä korkeaan laatuun, kuin mihin menneinä vuosikymmeninä on pystytty. Sukupolvemme rakennelmat jäävät muistoksi meidän ajastamme, kerrostumaksi muiden rinnalle.

Kaavio kuvaa kulttuuriympäristökäsitteen moninaisuutta.

Kuvassa: Arvot ja arvostukset, aivan kuten ympäristö itsekin, ovat ajassa muuttuvia. Tämä vaikeuttaa kulttuuriympäristötyötä ja rakennusperinnön suojelua.

Euralaisen rakennusperinnön helmiin lukeutuva Euran pirtti on sekin ehtinyt nähdä myös rappion päiviä. Nykyään se on kuntalaisten laajasti arvostama maamerkki, joka hallitsee peltojen yli aukeavaa maisemaa kauas.

1.2 Kulttuuriympäristöohjelman laatiminen

Eura valikoitui kohteeksi Satakunnan toiseen, ja 15 vuoteen ensimmäiseen, kunnalliseen kulttuuriympäristöohjelmaan monipuolisen kulttuuriperintönsä ja kunnasta löytyneen innostuneisuuden johdosta. Ohjelman laatimiseksi käynnistettiin Euran kulttuuriympäristö yhteisön voimavarana -hanke, jolle Satakunnan ELY-keskus myönsi 17 000 euron valtionavustuksen. Projektitutkijana toiminut arkkitehti Iida Kalakoski aloitti työnsä marraskuun 2010 alussa ja jatkoi hankeessa elokuuhun 2011 saakka. Euran kulttuuriympäristöohjelma julkaistiin syyskuussa 2011 osana Satakunnan Museon toteuttamaa EU-osarahoitteista Pisara – Kulttuuriympäristöt arjen arvoiksi -hanketta, jonka eräänä tavoitteena on paikallista kulttuuriympäristöä koskevan tiedon saattaminen kuntalaisten ulottuville.

Jo ennen hankkeen alkua työtä ohjanneet tahot olivat käsitelleet ohjelman sisältöä tapaamisissaan ja koonneet hankkeelle suuntaviivoja, tavoitteita ja alustavan työohjelman.

Työtä ohjattiin pääasiassa Satakunnan Museon ja Euran kunnan tahoilta. Sisällöllisestä ohjauksesta vastasi Satakunnan Museo edustajinaan rakennustutkija Liisa Nummelin ja Pisara – Kulttuuriympäristöt arjen arvoiksi -hankkeen projektipäällikkö Eeva Karhunen.

Kuvassa: Satakunnan kulttuuriympäristöohjelma valmistui vuonna 2009, samoin Ympäristöministeriön opas kulttuuriympäristöohjelmien laatimiseen.

Euran kunnasta mukana olivat tekninen johtaja Kimmo Haapanen ja kulttuuritoimen johtaja Sirpa Wahlqvist. Lisäksi työtä ohjaamaan koottiin ohjausryhmä, johon edellisten lisäksi kuuluivat arkeologi Leena Koivisto Museovirastosta ja ympäristötarkastaja Johanna Thessler sekä rakennustarkastaja Hannu Nikula Pyhäjärvisuodun ympäristötoimistosta. Työn edetessä hanketta esiteltiin Euran kunnan kaavatoimikunnalle sekä Satakunnan kulttuuriympäristötyöryhmälle.

Ohjelman osana on käytetty euralaisen kulttuuriympäristön asiantuntijoiden ja käyttäjien kirjoituksia. Asiantuntijoista Liisa Nummelinin, Leena Koiviston sekä Kankaanpään kaupunginarkkitehti Maija Anttilan kirjoituksia on käytetty lähes kokonaisuudessaan samoin ohjelmaan kirjoittaneiden kuntalaisten. Lisäksi ohjelman teossa on hyödynnetty kirjallisia tietolähteitä, joista Lauri Putkosen kohdekuvaukset Satakunnan rakennusperintö 2005 -raportista sekä Sirpa Wahlqvistin artikkelit Euran esihistoriasta ovat keskeisimpiä. Tietoa hankittiin myös olemassa olevista inventoinneista sekä satakuntalaista maisemaa käsittelevistä kirjallisista lähteistä. Arvokasta tietoa saatiin myös asiantuntijahaastattelujen avulla sekä maastossa tehtyjen havaintojen perusteella.

Ympäristöministeriö julkaisi vuonna 2009 kulttuuriympäristöohjelmien laatimista käsittelevän oppaan (Leena Lahdenvesi-Korhonen: Kulttuuriympäristöohjelma – miksi ja miten), joka toimi lähtökohtana ja suunnannäyttäjänä ohjelman laatimisen alkuvaiheessa. Esikuvina toimivat Satakunnan kulttuuriympäristöohjelma (2009) sekä eri kunnissa julkaistut kunnalliset kulttuuriympäristöohjelmat, kuten Kankaanpään kulttuuriympäristöohjelma (1997). Samaan aikaan Euran ohjelman kanssa FM Mervi Lehto laati maakunnan kolmatta kunnallista kulttuuriympäristöohjelmaa Merikarvialla.

Euran kulttuuriympäristöohjelman kohderyhmäksi on määritetty kaikki euralaisen kulttuuriympäristön kanssa eri tavoin toimivat tahot, niin suunnittelijat, virkamiehet kuin asukkaatkin.

Viereisen sivun kuvassa: Euralaista viljelysmaisemaa Eurajoen rannalla. Kulttuuri-sana tulee latinan maanviljelykseen viittaavasta termistä. Siirtyessään metsästyksestä ja keräilystä maanviljelykseen ihminen alkoi jättää yhä enemmän jälkiä ympäristöönsä. Aero-kuva 2007

1.3 Julkaisun sisällöstä

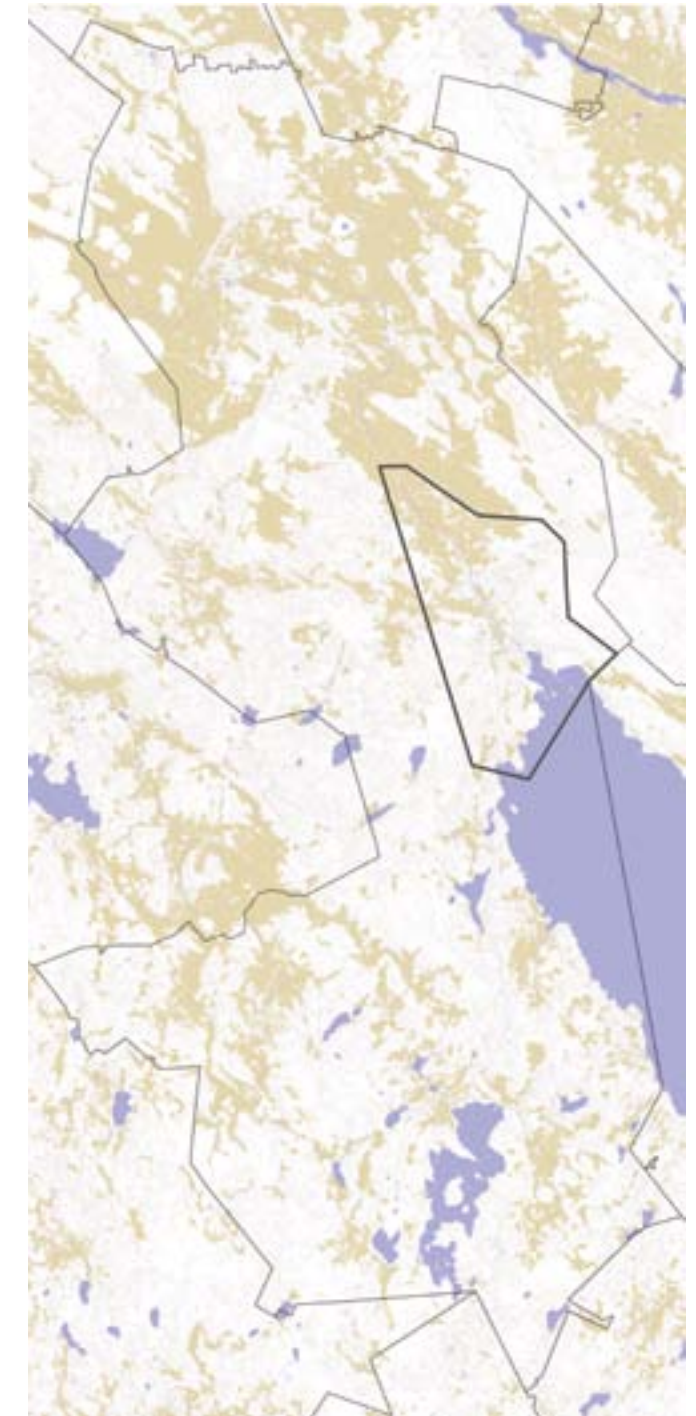
Kulttuuriympäristöohjelma kartoittaa euralaisen kulttuuriympäristön nykytilaa ja valottaa sen historiaa siinä määrin, kuin se nykytilan ymmärtämiseksi on tarpeen. Ohjelmassa käsitellään myös kulttuuriympäristön arvottamiseen ja hoitoon liittyviä asioita.

Luvussa 2 käsitellään Euran kulttuuriympäristön kehittymistä ja luvussa 3 esitellään sen erityisiä vahvuuksia mm. erilaisten inventointien ja luetteloiden pohjalta ja osoitetaan lisäinventointien tarve. Luvussa 4 pureudutaan kulttuuriympäristön hoitoon liittyviin asioihin. Luvussa 5 tarkastellaan kulttuuriympäristöjä osana Euran ja Kauttuan keskustojen muodostamaa keskustaajamaa, erityisesti kulku- ja saapumisreittien näkökulmasta. Luvussa 6 annetaan yleisiä suuntaviivoja tulevaisuuden kulttuuriympäristötyölle.

Eräs Euran kulttuuriympäristöohjelman tavoitteista on toimia esiselvityksenä keskustan osayleiskaavatyössä. Tälle alueelle kohdistuvat kaavoituksen näkökulmasta suurimmat muutospaineet ja siksi ohjelmassa pureudutaan tarkimmin nimenomaan keskusta-alueen kulttuuriympäristöihin. Haja-asutusalueiden, kylien ja muiden taajamakeskusten kulttuuriympäristön hoitoa käsitellään ohjelmassa yleispiirteisemmin.

Kartalla esitetynä Euran kunnan rajat sekä tummemmalla sunnitteilla olevan keskustaajaman osayleiskaavan alustava rajaus, jota käytetään myös ohjelmassa yksityiskohtaisemman tarkastelun rajauksena.

1.4 Yleistietoa Eurasta

Eura sijaitsee Lounais-Suomen suurimman järven, lähes saarettoman Pyhäjärven pohjois- ja länsilaidalla. Eura on osa eteläisintä Satakuntaa ja ympäristöministeriön laatimassa maisemamaakuntajaossa se lukeutuu Lounaismaahan ja Ala-Satakunnan viljelysseutuun. Ala-Satakunnan viljelysseutu on perusluonteeltaan vaurasta ja maastonmuodoiltaan tasaista viljelyaluetta. Viljelymaisemat sijoittuvat yleensä viljaville savikkoalueille ja pääosa asutuksesta sijoittuu niiden tuntumaan.

Vuonna 1866 perustetun Euran kunnan pinta-ala on nykyään 630 neliökilometriä. Siitä vesistöjen peittämää on 51 neliökilometriä. Eurassa asuu noin 12 700 henkeä, mikä tekee siitä väkiluvultaan Satakunnan neljänneksi suurimman kunnan Porin, Rauman ja Ulvilan jälkeen. Eura on laajentunut kahteen otteeseen kuntaliitosten seurauksena. Vuoden 1970 alusta siihen asti itsenäiset Hinnerjoen ja Honkilahden kunnat liitettiin Euraan. Vuoden 2009 alusta toteutui Euran ja Kiukaisten kuntaliitos. Eura on Suomen teollistuneimpia kuntia ja seutukeskus, joka tarjoaa palveluita ja työpaikkoja myös ympäröivien kuntien asukkaille.

Kunnan taajamia ovat Euran ja Kauttuan keskustaajamien lisäksi Eurakoski, Panelia, Hinnerjoen kirkonkylä, Mannila, Koskenkylä sekä Honkilahden kirkonkylä.

Kuvassa: Pyhäjärven avointa selkää jäiden lähdön aikaan.

Kuvassa: G. von Numersin vuonna 1954 suunnittelema Euran kunnan vaakuna. Koska Eura on Satakunnan vanhoja keskuksia, vaakunassa on kuvattuna maakunnan vaakunaeläin, karhu. Reunuksen sakarakoro viittaa Euran kärjäkiviin ja muinaislinnaan. Euralainen kulttuuriympäristö esittäytyy siis myös kunnan tunnuksessa.

Paikannimet

Kulttuuriympäristöön liittyy ihmisen suhde ympäristöönsä ennen ja nyt; sille annetut merkitykset, tulkinnat ja sen erilaiset nimeämiset. Fyysisen ympäristön arvojen ja merkitysten rinnalla paikannimistö muodostaa tärkeän linkin historialliseen paikkaan ja aikaan, tapahtumiin ja henkilötarinoihin. Nimistö kantaa paikallista kieltä, perinnettä, kulttuuria, historiaa ja kotiseututunnetta sekä luo alueille juuria, identiteettiä ja imagoa. Paikannimistössä säilynyt kielihistoria on osa kulttuuriympäristöä.

Esimerkiksi nimi Eura on tulkittu esigermaaniseksi lainasanaksi. Väitetään, että kyseessä on kantagermaaninen joennimi, josta on sittemmin tullut pitäjän- ja kunnannimi. Sana on alun perin merkinnyt uomaa tai jokea kuten samasta kantasasta juontuva ruotsin ådra tai saksan Ader, ja samaa kantaa on myös keskieurooppalainen joennimi Oder.

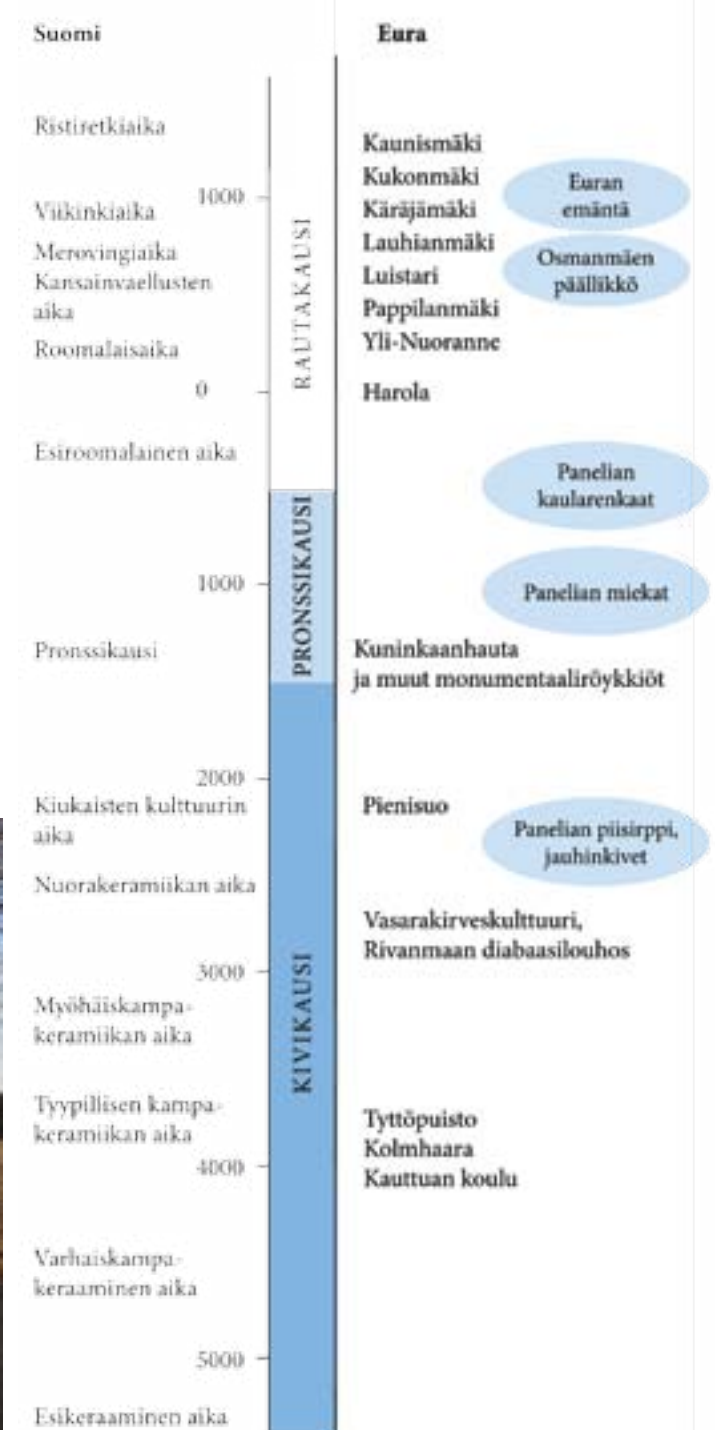
2.1 Esihistorian jäljet

Euralaisen kulttuuriympäristön erityispiirteitä ilmentävät mm. teollisuushistorian leimaama Kauttua, kalastukseen keskittynyt Mannilan kylä ja komeiden kivirakennusten Panelia. Vanhojen tilojen näyttävät rakennukset kertovat alueen pitkästä ja vauraasta maataloushistoriasta.

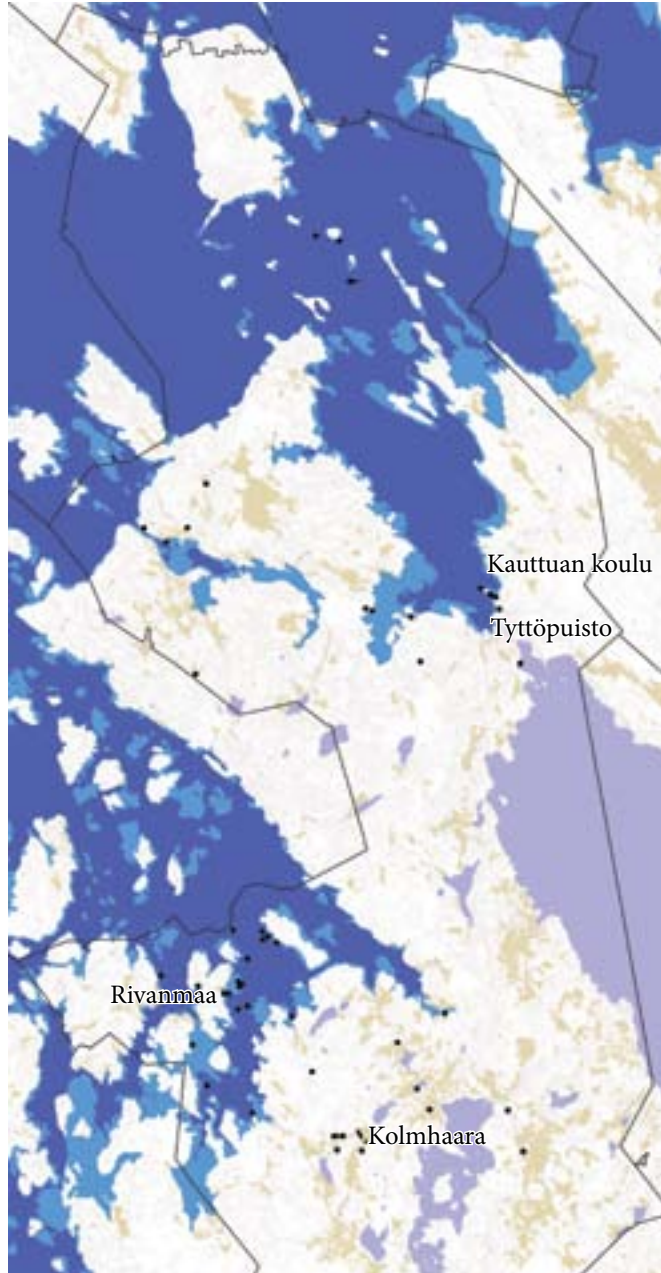
Euran erikoisuuksiin kuuluu myös poikkeuksellisen rikas ja hyvin tutkittu esihistoria. Muinaisuus on yleensä vaikeasti hahmotettavissa nykyisessä ympäristössä, sillä muinaisjäännökset ovat harvoin näkyvinä maisemassa. Yleistäen voidaan kuitenkin sanoa, että jokaiselta Euran keskustaajaman tasaisessa maisemassa erottuvalta mäeltä löytyy esihistoriallisia hautapaikkoja.

Kuvassa ylhäällä: Eurassa muinaisjäännöksiä ja muinaisesineitä hyödynnetään myös kunta-markkinoinnissa. Tämä Euran emännän puvun kääty on peräisin 1000-luvun alusta ja koristaa nykyään mm. kunnan www-sivuja.

Kuvassa alhaalla: Lauhianmäen hautausmaa on kiehtova esimerkki siitä, miten maiseman perusrakenne on säilynyt samana vuosituhanneista toiseen. Muinainen kalmisto erottuu edelleen maastonmuotona tasaisesta ympäristöstään. Poikkeuksellisen Lauhianmäestä tekee myös se, että mäki on edelleen samassa käyttötarkoituksessaan, johon rautakautiset ihmiset sen muinoin valitsivat.

Kartalla mustalla: Euran kivilautiset muinaisjäännöskohteet. Merenranta on mallinnettu 37,5 metrin (tummempi sininen) ja 40 (vaaleampi) metrin korkeuskäyriä apuna käyttäen ja ne vastaavat rantaviivan sijaintia eri ajankohtina kivilauden keskivaiheilla. Johtuen maankohoamisen etenemisestä kivilauden aikana osa kohteista näyttää olevan meressä. Asutusta hakeutui koko kivilauden ajan merestä vapautuneille uusille rannoille ja nykyistä vuolaammin virranneiden jokien varsille.

Kivilauden Eurassa

Ensimmäiset asukkaat tulivat Euran alueelle jo kivilaudella. Heidän elinkeinojaan olivat metsästäys, kalastus ja hylkeenpyynti. Vesistöt olivat tärkeitä kulkureittejä, joten asutus keskittyi Eurassa vastikään kuroutuneiden Pyhäjärven ja Koskeljärven läheisyyteen sekä jokisuihin.

Kivilauden esineitä on löydetty Eurasta paljon ja sen alueelta tunnetaan useita kivilautisia asuinpaikkoja, joista tarkimmin tutkittuja ovat mm. Kauttuan Tyttöpuiston, Hinnerjoen Lammilan ja Honkilahden Kolmhaaran asuinpaikat.

Suomeen levisi idästä vasarakirveskulttuuri vuoden 2500 eKr. jälkeen. Eura on yksi keskeisimmistä vasarakirveskulttuurin alueista. Hinnerjoen diabaasikivestä valmistettuja kirveitä on levinnyt laajalle Suomen rannikon tuolloisille asuinpaikoille vuosien 2500–2000 eKr. välisenä aikana. Euran teollisen historian voidaankin siis ajatella ulottuvan jopa 4000 vuoden taakse.

Kivilauden nuorinta vaihetta edustaa Kiukaisten kulttuuri, joka on saanut nimensä ennen Kiukaisten ja nykyään Eurajoen kunnassa sijaitsevan Uotinmäen asuinpaikan mukaan. Tässä kulttuurissa voi erottaa aineksia sekä kampakeraamisesta kulttuurista että vasarakirveskulttuurista. Tuolloin Suomeen levisi lännestä myös maanviljelyn taito, mistä kertovat piikivestä tehdyt sirpit, joita on löydetty mm. Kiukaista.

Pronssikauden Eurassa

Pronssikauden (1500–500 eKr.) toi perustavan muutoksen ihmisen ja ympäristön suhteeseen Suomen rannikkoseudulla, sillä maanviljelyn yleistymisen johti mm. asutuksen vakiintumiseen.

Vakiintuneen asutuksen merkinä korkeille merenrantakallioille rakennettiin suuria hautaröykkiöitä, jotka hallitsivat silloista maisemaa. Aikoinaan ne sijaitsivat kapeiden sisämaahan ulottuvien merenlahtien tai sisäsaariston saarien korkeimmilla kallioilla. Maankohoamisen seurauksena nämä muinaiset lahdet ja salmet kuivuivat, ja nykyään savimaiden laajat viljelykset vastaavat visuaalisesti sitä avointa tilaa, mihin röykkiöhaudat alun perin rakennettiin.

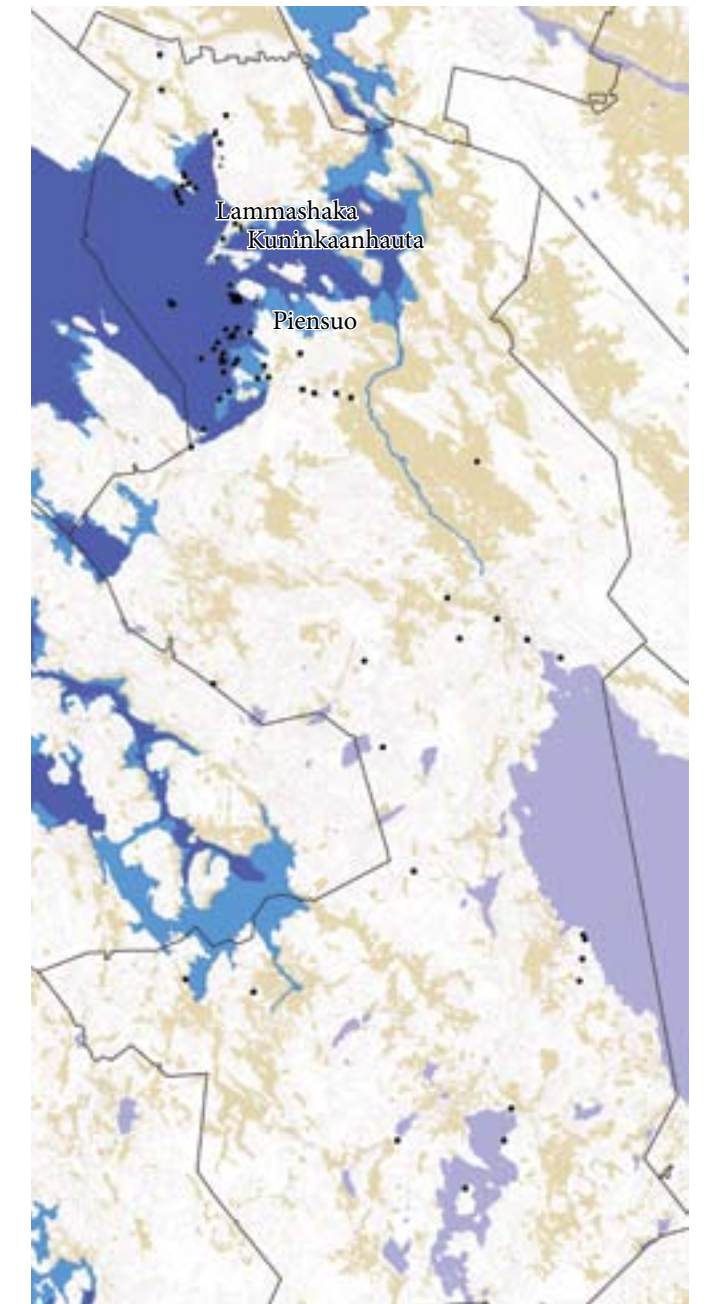
Panelian muinaislahden laakeille rannoille syntynyt kukoistava asutus on jättänyt jälkeensä toistasataa säilynyttä tai tiedossa olevaa hautarauniota. Tuskin missään muualla Suomessa pronssikautisia röykkiöitä on ollut yhtä tiheässä kuin Paneliassa. Aivan oikeutetusti hiidenkiukaat antoivat siis nimensä entiselle Kiukaisten kunnalle.

Suomen kivimäärältään suurin pronssikautinen hautaröykkiö on Panelian Kuninkaanhauta, jonka korkeus on nelisen metriä ja halkaisija noin 40 metriä. Röykkiössä on arviolta noin 2 000 kuutiota kiviä. Tarinan mukaan siihen on haudattu kuningas, mutta todennäköisemmin se on suvun hauta, johon on haudattu vuosikymmenten, ehkä vuosisatojenkin aikana useita vainajia. Kuninkaanhautaa ei ole tutkittu, mutta sen muodon ja sijainnin perusteella hauta on ajoitettu pronssikauden alkupuolelle. Paneliasta löydettyjen pronssiesineiden paljous tukee ajatusta, että alue on ollut merkittävä asutuskeskus pronssikaudella.

Panelianlahden asutus päättyi varhain esiroomalaisella ajalla; Panelianlahti lietty maankohoamisen myötä kulkukelvottomaksi ja sen rannat alkoivat soistua. Panelianlahden asutuksen arvellaan siirtyneen Euraan ja Euran rautakautisen asutuksen näin jatkavan Panelianlahden pronssikautista asutusta.

Viereisen sivun kuvassa: Panelian pronssikautinen Kuninkaanhauta Kiukaisten yhteiskoulun 8-luokkalaisten Elina Härkösen kuvaamana.

Kartalla mustalla: Euran pronssikautiset muinaisjäännöskohteet. Merenranta on mallinnettu 27,5 ja 30 metrin korkeuskäyriä apuna käyttäen ja ne vastaavat rantaviivan sijaintia eri ajankohtina pronssikauden alkuvaiheilla. Johtuen maankohoamisen etenemisestä pronssikauden aikana osa kohteista näyttää olevan meressä. Asutusta hakeutui myös pronssikaudella merestä vapautuneille uusille rannoille sekä kuroutuneiden sisävesistöjen ääreen.

Rautakausi Eurassa

Rautakauden alussa (500 eKr. –) syntyivät ensimmäiset varsinaiset kalmistot, mikä heijastelee väestömäärän kasvua. Varhaisella rautakaudella hautauksissa noudatettiin vielä pronssikautista röykkiöhautautapaa, mutta matalat ja pienet röykkiöt rakennettiin aiempaa alavampaan maastoon asuinpaikkojen liepeille.

Varhainen rautakausi on Suomessa tyypillisesti vähälöytöinen ajanjakso. Paneliasta on kuitenkin löytynyt arvokkaat rautakautiset kaularenkaat ja myös Harolan kalmisto Kauttualla sijoittuu mahdollisesti tuohon aikaan. 690 röykkiöstä on kuitenkin tutkittu ainoastaan 18, joten tutkimustietoa on vähän käytettävissä. Se kuitenkin tiedetään, että Harola on Suomen suurin röykkiökalmisto.

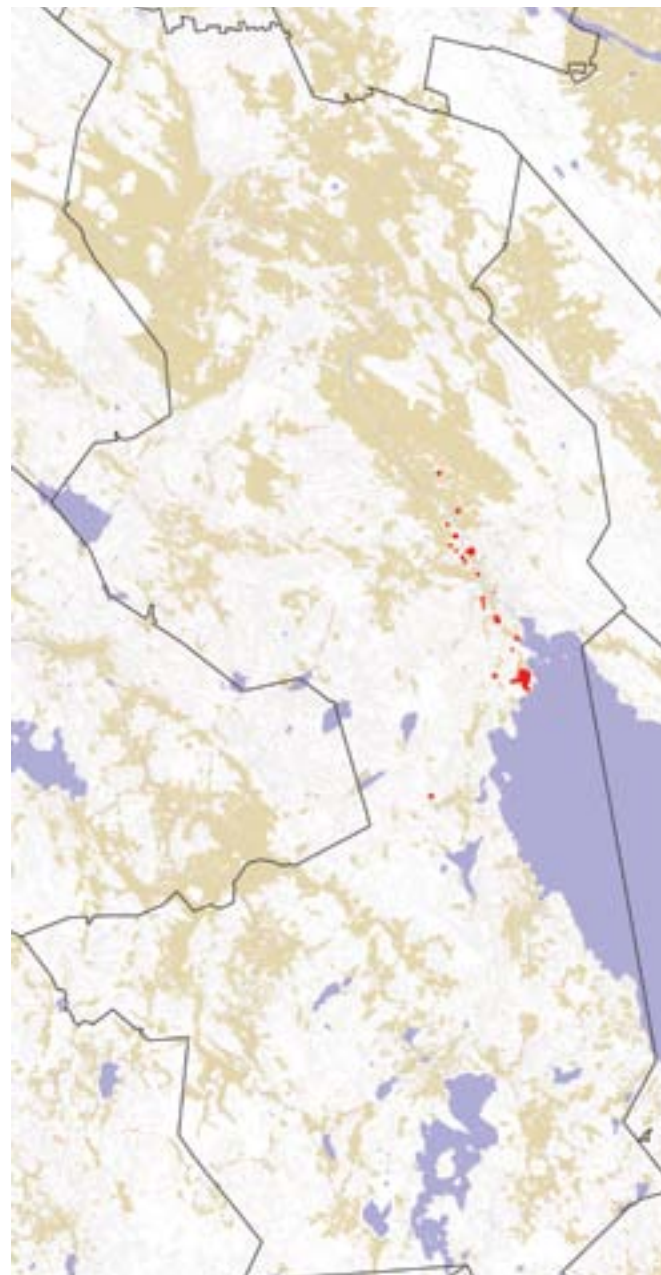
Rautakauden lopulla Euran seudusta kehittyi eteläisen Suomen huomattavimpia keskuksia. Pyhäjärvi ja Eurajoki muodostuivat tärkeiksi kulkureiteiksi, jotka mahdollistivat vilkkaan kaupankäynnin. Merovingiajalla alkoi alueella esiintyä ruumishautoja ja esineellinen hautaus yleistyi. Euran Luistari on hautausten määrässä Suomen suurin rautakautinen kalmisto. Suurin osa sen haudoista on viikinkiajalta. Rautakauden ruumiskalmistot sijaitsevat molemmin puolin Eurajokea noin 3,5 kilometrin matkalla siten, että pohjoisimmat niistä ovat Pappilanmäki ja Lauhianmäki. Arkeologisia kaivauksia on tehty useissa kalmistoissa, mm. Luistarissa, Käräjämäessä, Osmanmäessä ja Pappilanmäessä.

Viikinkiajan katsotaan päättyneen n. vuoden 1050 jKr. vaiheilla ja Suomen viimeistä esihistorian vaihetta kutsutaan ristiretkiajaksi. Kristinuskon mukanaan tuomaan ruumishautaukseen siirryttiin tuolloin osittain koko Satakunnan alueella. Ala-Satakunnan vanhoihin kalmistoihin hautaaminen jatkui edelleen, mutta hautoihin ei enää laitettu aseita tai työkaluja.

Vaikka Euran aineisto nuoremmalta rautakaudelta on uskomattoman rikas, rakennusten jäännöksiä ei ole löydetty. Tähän lienee syynä se, että asutus on pysynyt satoja vuosia samoilla paikoilla, niin että jäljet vanhemmista rakennuksista ovat jääneet uudempien alle. Rakennustyyppinä voidaan kuitenkin olettaa olleen lamasalvoksinen hirsirakennus. Rakennustekniikka pysyi pääpiirteissään samana vuosikymmenten ja loi pohjan alueen myöhemmälle rakennuskulttuurille.

Rautakauden aikana pelloiksi valittiin

alkeellisille maanmuokkausmenetelmille sopivimmat keveiden maalajien alueet. Muu toiminta kuten laidunnus, asuminen ja kalmistojen rakentaminen sijoittuivat viljelylle huonommin sopiville alueille. Maanmuokkausmenetelmien kehittyessä rautakauden loppupuolella ja historiallisen ajan alussa viljelyyn voitiin ottaa myös vaikeammin muokattavia maita. Asumukset ja pellot aidattiin ja karja laidunsi luonnonlaitumilla, jolloin hakamaat ja kedot niille ominaisine kasvi- ja eläinlajeineen syntyivät.

2.2 Kylät kehittyvät

Lounais-Suomessa kyläasutus on muodostunut rautakaudella, jolloin peltoviljely ja pysyvä asutus syntyivät. Asutuskeskittymien sijainti ja jopa monien kylien rakenne periytyy tänäkin päivänä keskiajalta peltoineen, tielinjauksineen ja asuinpaikkoineen. Keskiajan kylät olivat vähäisestä taloluvustaan huolimatta tiiviisti rakennettuja ja pellot levittäytyivät asutuksen ympärille.

Keskiajalta lähtien rakennukset ryhmiteltiin länsisuomalaiselle kulttuuripiirille ominaiseen tapaan neliömäisen pihan ympärille toinen toisiinsa tiiviisti liittyen ja vallitsevana rakennustyyppinä oli lamasalvoksinen, vuoraamaton savupirtti. Tutkitun ja runsaslöytöisen esihistorian vastapainoksi Euran keskiaikaa ei juuri tunneta. Keskiajalta periytyviä kyläkokonaisuuksia ovat kuitenkin ainakin Turajärven, Naarjoen ja Mannilan maakunnallisestikin arvokkaat kyläympäristöt.

Asutuskeskittymät syntyivät hyvien liikenneyhteyksien risteys- ja solmukohtiin. Varhainen tiestö seuraili harjuja, jokilaaksoja ja rannikkoa. Maasto ja maaperä ohjasivat asutuksen sijoittumista sekä suoraan että välillisesti liikkumisen ja elinkeinojen kautta.

Asutuksen ja viljelysten sijoittumista ja siitä seurannutta kulttuurimaiseman kehitystä ovat säädelleet luonnonolojen lisäksi talouden ja kulttuurin muutokset sekä lainsäädäntö. Vanhin lain säätelämä maanjakotapa oli eteläisessä ja lounaisessa Suomessa käyttöön otettu sarkajako, jossa kullekin talolle jaettiin kylän yhteisistä pelto- ja niittylohkoista kapeita sarkoja vuorotellen. Käytännöllä pyrittiin takaamaan eri laatuisten viljelysmaiden tasapuolinen jakautuminen. Sarkajaon mukainen viljely oli kuitenkin hankalaa, ja sen takia 1700-luvun puolivälissä aloitettiin isojako, jonka tavoitteena oli yhdistää kunkin talon viljelypalsat. Sarkajaon seurauksena syntyneet ryhmäkylät hajosivat yksinäistaloiksi isojaossa tai sen 1800-luvun lopulta alkaen suoritettussa täydennyksessä.

Edellisen sivun kartalla punaisella: Euran rautakautiset muinaisjäännöskohteet nykyisellä kartalla. Merenranta oli maankohoamisen myötä vetäytynyt jo kauas nykyisen Euran alueelta ja muinaisjäännöskohteet keskittyivät Pyhäjärven ja Eurajoen rannoille.

1800-luvun yhteiskunnallinen murroskausi muutti peruuttamattomasti maaseudun rakennettua ympäristöä. Kaupankäynnin vapauduttua kirkonkylästä alkoi muodostua kaupallisia keskuksia ja usein juuri kirkkojen ja pappiloiden läheisyyteen rakennettiin kauppaliikkeitä, pieniä käsityöläisverstaista ja asuntoja. Tämä kehitysvaihe on edelleen tunnistettavissa esimerkiksi Euran kirkonkylässä Sorkkistentien varrella.

Kirkonkylien palveluntarjonta kasvoi mm. kauppojen, pankkien ja koulujen myötä, eivätkä maaseudun asutuskeskukset olleet enää riippuvaisia lähi-kaupungeista. Kirkonkylien kyläyhdykskunnat tiivistyivät ja kasvoivat vähitellen kuntakeskuksiksi. Kehityksen seurauksena 1900-luvun alkupuoliskolla kirkonkylät elivät kukoistuskauttaan. Kirkonkylien palveluvarustus oli tuolloin varsin yhtenäistä ja korkeatasoista. Kun välimatkojen merkitys liikenteen kehittyessä myöhemmin väheni, joutuivat kirkonkylät keskinäiseen kilpailuasetelmaan.

Maaseudun kulttuurimaisemaa rikastuttivat 1800-luvun lopulta lähtien monet uudet rakennustyyppit: kansakoulut, rautatieasemat, osuusmeijerit, seurojentalot ja työväentalot, jotka kertoivat koko yhteiskunnassa tapahtuneesta suuresta murroksesta ja uudenaikaistumisesta. Uusien rakennustyyppien myötä myös uudet rakennustavat löysivät tiensä maaseudulle ja paikallisesta perinteestä kumpuava rakentaminen alkoi vähitellen väistyä.

Kuvassa: Sorkkistentien varren rakennusten viistot nurkat viestivät rakennusten aiemmasta käyttötarkoituksesta kauppaliikkeinä.

Talonpoikainen ja teollinen Eura

Liisa Nummelin

Euran kulttuuriympäristön tunnuspiirteitä ovat Lounais-Suomen suurin järvi, yksi maakunnan kolmesta historiallisesta ruukinmiljööstä, poikkeuksellisen näyttävä luonnonkivirakennusten kerrostuma, Ala-Satakunnan viljelylakeudet ja vauraat talonpoikaistalot.

Euralaisen kulttuuriympäristön erityispiirteitä edustavat mm. historiallisen raudanjalostuksen ja sitä seuranneen suurteollisuuden Kauttua, kalastukseen keskittynyt Mannilan kylä Pyhäjärven rannalla ja soiden perkauksen leimaama Panelia. Palvelut ovat vanhastaan jakautuneet niin Eurassa (kirkonkylä ja Kauttua) kuin Kiukaisissakin (Eurakoski ja Panelia) kahteen keskukseen sekä jo vuosikymmeniä sitten Euraan liitettyjen Hinnerjoen ja Honkilahden vanhoihin kirkonkyläihin, mikä on vaikuttanut nykyisten kuntakeskusten taajamakuvaan. Vahvimmillaan erilaisuus on ollut teollisen Kauttuan ja talonpoikaisen Euran kirkonkylän välillä.

Eura kuuluu Ala-Satakunnan viljelylakeuteen,

Kuvassa: Mannilan kalasatamaa. Perinteiset elinkeinot, kalastus ja erikoisviljely, ovat jättäneet jälkensä Mannilan kulttuuriympäristöön. Suomen Ilmakuva Oy 2010.

jossa peltoviljelyllä on vuosituhantiset juuret ja tiloilla pitkä historia. Maatilojen talouskeskukset lukuisine rakennuksineen ovat säilyneet asuttuina ja hoidettuina hirsirakentamisen perinnettä kunnioittaen. Kansanrakentamisen hienoimmat esimerkit - maakunnan komeimpiin kuuluvat talonpoikaiset pihapiirit löytyvät yhtäläisesti sekä entisestä Euran että Kiukaisten pitäjistä. Valtakunnallisesti arvokkaiksi niistä on luokiteltu monet Laihian, Köylypolven, Harolan, Kiukaistenkylän, Panelian, Hinnerjoen kirkonkylän ja Korvenkylän maatilakokonaisuudet sekä Yli- ja Ali-Nuoranteen talot Isovahenkylässä. Suuri historiallinen merkitys on myös monilla Sorkkisten kylän vanhoilla tilakokonaisuuksilla, kuten Souppaalla ja Lähteenojalla. Juuriltaan talonpoikainen Vaaniin kartano liittyy laajaan ja aina historiallisen ajan alusta viljeltyyn Euraniitun kulttuuri- maisemaan, jonka kiintopisteitä ovat kartanon mamsellityyppinen tuulimylly ja aivan tien laitaan sijoittuva empiretyylinen lustihuone. Eurassa vahvasti 1900-luvun alussa vaikuttanut taiteilija Jalmari Karhula toi oman jugend-kerrostumansa euralaistaloihin.

Keisarilliseen Venäjään kuulunut Suomi ja suomalainen yhteiskunta elivät voimakasta murroskautta 1800-luvun lopun vuosina, mikä muutti peruuttamattomasti maaseudun rakennettua ympäristöä. Kirkonkylistä alkoi muodostua kaupallisia keskuksia joihin kunnat rakensivat myös ensimmäiset kansakoulunsa ja kunnantupansa. Kouluja rakennettiin Satakunnan kyliin ja kaupunkeihin vielä pitkälle 1950-luvulle. 1960-luvulla alkoi muutto kaupunkeihin ja ikäluokat pienenivät, mitä seurasi ensimmäiset koulujen lakkauttamiset. Euran monista 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun kansakouluista pääosa on jo siirtynyt uuteen käyttöön. Edelleen koulukäytössä oleva punamullattu Euran kirkonkylän vanha kansakoulu vuodelta 1880 on pitäjän ensimmäisiä. Rakennuksella on huomattavaa merkitystä Euran kirkonkylän miljöössä.

Rautatien rakentamisen edetessä Suomessa syntyi kokonaan uusia asemayhdyskuntia. Kiukainen tuli rautatien piiriin vuonna 1897, kun aluksi yksityinen Peipohja-Rauma-rata avattiin. Asemat rakennettiin Eurakoskelle ja Panelian Haavon kylään – viimeksi mainittu kauas Panelian kyläkeskuksesta. Aseman ympärille muodostui oma vilkas taajamansa kouluineen, sahoineen, myllyineen ja kauppoineen. Tänäpäin Panelian asemanseutu on hiljainen. Koulu on lakkautettu, radalla ei ole enää henkilöliikennettä, eikä asemalla toimintaa, yhtään kauppaa ei ole palvelemissa asiakkaita ja myös teollinen toiminta on hiljentynyt. Panelian asemanseutu on enää pieni asutuskylä monine vilkkaasta menneisyydestä kertovine rakennuksineen. Vuonna 1912 avattiin uusi yksityinen rataosuus Peipohja-Rauma-radalta Pyhäjärven rantaan saakka Kauttuan tehtaiden kuljetustarpeita silmällä pitäen. Rannasta jatkui vesitie edelleen Pyhäjärven eteläpäähän. Kauttuan aseman rakennuksineen on edelleen jäljellä ja asemakaavalla suojeltu, mutta liikenne on hiljentynyt ja rakennukset odottavat uutta käyttöä.

Yhteiskunnan nopea uudistuminen ja siihen liittynyt vilkas rakennustoiminta toi myös maaseudulle uusia vaikutteita, esikuvia ja ennestään tuntemattomia työtapoja 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa. Maaseudulle rantautuneet uudet tyyli- ja rakennustekniikat heijastuivat myös kansanrakentamiseen. Samaan aikaan metsien taloudellinen hyödyntäminen alkoi tuoda taloihin käteistä rahaa. Höyryvoima vapautui ja johti höyrysahojen sekä höyläämöiden perustamiseen, mikä

toi markkinoille ennen näkemättömässä määrin sahatua ja höylättyä puutavaraa. Tämän murroksen seurauksena myös Euran rakennettua ympäristöä nousivat rikastuttamaan monet uudet nikkari- tai jugend-tyyliset koulut, seurantalot, asemarakennukset sekä maatilojen päärakennukset. Yksi näkyvä jälki euralaisessa kulttuurimaisemassa tästä maaseudun uudenaikaistumisvaiheesta on vahva kivirakentamisen kerrostuma. Siitä komein esimerkki on Panelian ”kivikeskusta”, jonka

Kuvassa: Euralaisen maiseman ilahduttaviin yksityiskohtiin lukeutuvat lukuisat luonnonkivirakennelmat pihapiirejä rajaavista kivimuureista massiivisiin karjarakennuksiin ja kivikirkkoihin. Tämä kaksiholvinen kivisilta ylittää Eurajoen Paneliassa.

muodostavat rukoushuone, valtakunnallisesti ainutlaatuinen meijeri, maakunnan vanhin kivisilta, rivimylly kivistä ladottuine pohjakerroksineen sekä kylämaise-
maa hallitseva Majalan kivimakasiini. Entisten Euran ja Kiukaisten alueilla on myös poikkeuksellisen paljon luonnonkivistä muurattuja navettoja ja makasiineja samalta ajalta.

Omat seurantalot ja työväentalot, nuo talkoohengen temppelet, rakennettiin kirkonkylän ohella myös moniin sivukyliin 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun vuosina ja ne muodostuivat kylien ja kuntakeskusten kiintopisteiksi, joita samassa kylässä saattoi olla parhaimmillaan kolmekin. Jäljellä olevista yhdistystaloista merkittävimmät ovat Euran Pirtti, Euran työväentalo Onnela, Kauttuan VPK:n talo, Hinnerjoen seurojentalo, Kiukaisten seurojentalo ja Panelian seurojentalo. Merkittävä osa näistä taloista on ehtinyt lamavuosien jälkeen nähdä myös uuden nousun ja yhteisönsä voimain ponnistuksen laajan kunnostushankkeen muodossa.

Ennen 1800-luvun loppua teollinen toiminta oli Suomen maaseudulla harvinaista. Poikkeuksen muodostavat esiteollisella ajalla syntyneet rautaruukit, joita

Satakunnassa on ollut kolme. Euran Kauttualle, Eurajoen koskien äärelle perustettiin vuonna 1689 niistä yksi, Kauttuan rautaruukki. Kauttuan ruukin ja sitä seuranneiden paperitehtaan ja jalostamon yli 300-vuotinen historia on muovannut ajallisesti ja toiminnallisesti kerroksisen rakennetun ympäristön Pyhäjärven pohjoisrannalle. Tänä päivänä rautaruukin ajoista ovat kertomassa enää Tallinmäen maatalousrakennusten kokonaisuus 1900-luvun alusta (esim. talli, Kyöpeli ja Renkipirtti), Sepäntien ruukin aikaiset työväenasuinrakennukset sekä Kauttuan klubina toimiva 1800-luvun alussa rakennettu empiretyylinen ruukinkartano kellotorneineen. Kauttuan teollista historiaa jatkavat saumattomasti vuonna 1907 raudanjalostuksen sijalle perustetun paperitehtaan monet rakennusvaiheet, nykyisin Pyhäjärvi-instituutin käytössä oleva tehtaanjohtajan huvila, Villa Ahlström 1909 sekä arkkitehti Alvar Aallon ja hänen työtovereidensa 1930- ja 40-lukujen moderni asuntoarkkitehtuuri. Sen kansainvä-

Kuvassa: Panelian rivimylly on harvinainen säilynyt neljän rivin mylly, jonka kunnostushanke on hieno näyte kyläläisten talkoohengestä.

lisestikin tunnettu edustaja on vuonna 1939 valmistunut terassitalo. Tänäpäin Kauttua on edelleen toimiva teollisuusmiljö. Modernit tuotantorakennukset, yli 100 vuotta jatkunut paperinvalmistus ja rautaruukin aikainen asuin- ja maatalousmiljö muodostavat puitteet monipuoliselle kulttuuritoiminnalle ja -yrittämiselle, jolle tehtaan äänet, valot ja höyryt tuovat elävyyttä. Euran muita kulttuurihistoriallisesti arvokkaita teollisuusmiljöitä ovat Paneliankosken voimalaitos 1920-luvulta ja Satanahka Oy:n 1930- ja 40-luvuille ajoittuvat punatiiliset tuotantorakennukset Eurakoskella.

Teollisen kulttuuriympäristön talonpoikaisempi kerrostuma ovat Eurajoen ja Köyliönjoen koskien monet hirsirakenteiset myllyt, erityisesti ainutlaatuinen ja taidolla kunnostettu Panelian rivimylly 1800-luvun puolivälistä. Vuonna 1901 Suomessa säädettiin osuustoimintalaki, mikä synnytti vähitellen lähes jokaiseen maaseututajamaan uudenaikaista teollista toimintaa meijereiden rakentamisen myötä. Osuusmeijerit heijastelivat rakentamisen ajanmukaisia virtauksia ja usein niiden piirustukset tilattiin keskusosuusliike Hankkijalta. Euran monista meijereistä ovat säilyneet Panelian ja Honkilahden meijerit. Osa aikanaan arvokkaista ja vankoista meijerirakennuksista on jo ehditty purkaa ja jotkut taas, kuten Euran meijeri ovat kokeneet suuria muutoksia.

Monesta seurakunnasta yhdistyneessä Eurassa on nähtävissä hieno valikoima 1700-luvun kansanrakentajien puukirkkoja. Neljästä entisestä pitäjänkirkosta kolme, Hinnerjoen, Honkilahden ja Kiukaisten kirkot on rakennettu 1700-luvulla. Arkkitehti Josef Stenbäckin suunnittelema Euran Kirkko ja rakennusmestari Oskar Salosen suunnittelema Panelian rukoushuone puolestaan kertovat aikansa kansallisromanttisista pyrkimyksistä, joille tyypillistä oli paikkakunnalle muutenkin ominainen luonnonkiven käyttö. Maakunnan ehkä merkittävin pappilarakennus on Euran vuonna 1843 rakennettu komea empiretyylinen pappila pienen matkan päässä kirkosta. Euran pappila on rakennettu myöhemmin paljastuneen, Suomen merkittävimpiin kuuluvan rautakautisen kalmiston päälle, maisemallisesti ja kyläkuvallisesti arvokkaalle mäelle. Moderneista kirkollisista rakennuksista on syytä mainita myös arkkitehti Olli Kestilän suunnittelema, vuonna 1967 Mikolanmäen rinteeseen valmistunut valkea funkis-henkinen Kauttuan seurakuntakeskus, joka hienosti

täydentää Kauttuan ajallisesti kerroksista teollisuusmiljöötä.

Yhteiskunnan ja elämänmuodon muutokset ovat heijastuneet myös Euran rakennettuun ympäristöön. Kaupan keskittyminen näkyy vanhojen taajamien kuihtumisena ja uusien keskittymien syntyminenä usein ennestään rakentamattomille pelloille. Monissa vanhoissa taajamissa ei enää ole edes päivittäistavara-liikettä. Kauttuan 'uusi' liikekeskus rakennettiin toisen maailmansodan jälkeen. Suuri osa aikanaan moderneista rapatuista liikerakennuksista on jo vuosia sitten joko tyhjentynyt tai jäänyt toissijaiseen käyttöön. Monia niistä on jo uhannut rapistuminen. Toivoa kuitenkin herättävät monet hiljattain käynnistyneet kunnostushankkeet. Euraan on syntynyt kokonaan uusi liikekeskus vanhan kylänraitin jäädessä etupäässä asumisen ja hallinnon käyttöön. Sama kehitys on kohdannut monia vanhoja teollisuuslaitoksia. Kansainvälistyvissä maailmassa teollisuuden ympäristöjen ylläpito ei enää ole itseänselvyyttä. Euralaisen kulttuuriympäristön vahvuudet, vuosituhantinen viljelysmaisema, vaihteleva luonnonympäristö, pitkä teollinen historia ja upea kansanrakentamisen perinne, ovat silti edelleen voimissaan.

Kirjoittaja on Satakunnan museon rakennustutkija. Lyhennetty teksti on julkaistu aiemmin kokonaisuudessaan Tuomo Hurmeen valokuvakirjassa Eura - Välähdyksiä luonnosta, historiasta ja kulttuurista (2010).

Kuvassa: Maalaisidylliä Vaaniin kartanolta nähtynä.

Kuvassa ylhäällä: Euran Pirtti on Karhulan tunnetuin luomus.

Kuvassa alhaalla: Jalmari Karhula suunnitteli kotitalalleen Sorkkistentien varteen päärakennuksen lisäksi myös joukon komeita talousrakennuksia.

Jalmari Karhulan omintakeinen jugend

Jalmari Karhulan tunnetuin työ Eurassa oli hänen vuonna 1908 suunnittelemansa nuorisoseurantalo Pirtti. Euran Pirtti onkin maamme edustavimpia seurantalaja.

Karhulan tyyli oli omalaatuista jugendia kansallisromanttisella otteella. Hän otti vaikutteita kansanrakentamisesta ja mm. itäkarjalaisista koristeaiheista. Hänen tyyllilleen ominaista olivat mm. ilmeikkäät katot ja moniruutuiset ikkunat.

Karhula oli koulutettu taiteilija, mutta hänellä ei ollut arkkitehdin koulutusta. Silti hän on luonut monia mestariteoksia eri puolille Satakuntaa, ennen kaikkea Raumalle. Euraan hän suunnitteli Pirtin lisäksi mm. kotitalonsa Karhulan talousrakennuksineen.

Jalmari Karhula syntyi Sorkkisten kylässä Ylä-Björnin tilalla vuonna 1878. Hänestä piti tulla ratsutilan isäntä, mutta taide kiinnosti enemmän kuin talonpojan elämä. Välittömästi Ateneumin ja Pariisin taideopinnojen jälkeen Jalmari Karhula keskittyi pääasiassa huonekalu- ja rakennussuunnitteluun, kuvitustyöhön sekä käyttögrafikkaan. Karhula tunnettiin ennen muuta raumalaisena kotiseutumiehenä ja Rauman museon perustajana.

Euran pirtti on kokenut vaihtelevia vaiheita valmistumisensa jälkeen. Se rakennettiin nuorisoseuran taloksi. Harrastustoiminnan lisäksi rakennus toimi 1920-luvulta 1930-luvulle suojeluskuntalaisten tiloina. Nuorisoseuran toiminta hiipui 1960-luvulla ja rahalliset vaikeudet johtivat siihen, että Pirtti joutui rappiolle ja jopa purku-uhan alle.

Pirtin pelastukseksi koitui Seurasaarisäätiön kiinnostus 1970-luvun alussa. 1970-luvulla Pirtti olikin Seurasaarisäätiön omistuksessa. Tarkoituksena oli, että Pirtti siirretään maan kuuluisimman ulkomuseoalueen Seurasaaren juhlataloksi. Hanke kuitenkin raukesi siirtokustannuksiin ja rakennus siirtyi sen nykyisille omistajille, Euran Pirttiä kunnostamaan ja vaalimaan perustetulle Kotiseutuyhdistys Euran Pirtti ry:lle. Vuosina 1983-84 Pirtti kunnostettiin alkuperäispiirustusten mukaan, kuitenkin nykyajan vaatimusten mukaiseksi. Nykyään tila toimii juhla- ja näyttelytilana.

2.3 Toisen maailmansodan jälkeen

1900-luvun alkuun mennessä Euran asutus oli tiivistynyt pääasiassa entisillä paikoillaan kirkonkylissä ja vesistöjen rannoilla. Vielä 1930-luvulla asutuskeskittymien sijainti oli jokseenkin ennallaan. Liikennetekniikan kehittyminen vaikutti osaltaan siihen, että 1930-luvulla asutusta alkoi sijoittua entistä kauemmas vanhoista asutustihentymistä sekä alueille, jotka vanhastaan eivät olisi valikoituneet asuinpaikoiksi.

Kehitys voimistui toisen maailmansodan jälkeen siirtoväen ja tilattomien rintamamiesten asuttamisen myötä. Tällöin luovuttiin ensimmäistä kertaa vanhoista, luonnonolojen määräämistä asutuksen sijaintiperiaatteista ja uusia, aiemmin asumattomiksi jätettyjä alueita asutettiin. Teknisen kehityksen seurauksena ei oltu samalla tavalla riippuvaisia maaperätekijöistä kuin ennen ja mm. teitä rakennettiin yhä vähemmän luonnonolojen sanelemin ehdoin. Sekä entiset asutuksen solmukohtat että haja-asutus vahvistuivat. Siirtoväelle lohkottiin Eurassa tiloja mm. Vaaniin Neittamolta ja Savikon alueelta.

Asutus muodosti myös aiemmasta poikkeavia kokonaisuuksia ja ensimmäiset varsinaiset pientaloalueet syntyivät. Luistarin alue täydentyi rintamamiestaloilla, samoin esimerkiksi Kirkonkylänmäki ja Tolppämäki. Kauttuan Omakotialueen sodanjälkeinen laajeneminen liittyi lähinnä teollisuuden laajenemiseen.

1960-luvulta eteenpäin alkoi osa maaseututaa- jamista taantua, mutta samalla kehittyviin taajamiin alettiin rakentaa rivi- ja kerrostaloja. Kauttuan tehtaait laajensivat toimintaansa 1960- ja 70-luvuilla, minkä johdosta tehtaantöntekijöille tarvittiin lisää asuntoja. Lohiluomaan rakennettiin 1960-luvulla toimihenkilöille tarkoitettuja rivitaloja ja 1970-luvulla Kauttua sai ensimmäiset kerrostalonsa.

1970-luvulla taajamiin syntyi uusia asuinalueita, joiden rakenne poikkesi merkittävästi aikaisemmista sekä muodoltaan että jäsentelyltään. Samalla vuosikymmenellä alkoi myös Euran ja Kauttuan taajamien määrätietoinen yhteenkasvattaminen. Samaa ideaa jatkavat myös euralaisen rakentamisen tuoreinta kerrostumaa edustavat AJAK-arkkitehtitoimiston suunnitelmat Satakunnankadun varressa.

Kuvassa ylhäällä: Kauttuan Omakotialuetta rakennetaan. Jälleenrakennuskaudella rakentamisen suhde maisemaan muuttui ja paikallisen rakennusperinnön vaikutus väheni käytettyjen tyyppisuunnitelmien myötä. Vaikka rintamamiestaloalueet viehättävät nykykatsojan silmää, pidettiin niitä aikanaan mittasuhteiltaan ja talojen noppamaisen muodon takia suomalaisen maisemaan sopimattomina. Tyyppisuunnitelmien ongelma oli sama kuin nykyisten pakettitalojen, ne suunniteltiin tuntemattomaan ympäristöön mahdollisimman yleispäteviksi. Vasta ympärille kasvava kasvillisuus maisemoi ne osaksi ympäristöään.

Kuva kirjasta Pekka Korvenmaa: Kauttua, tuotanto ja ympäristö 1689-1989 (1989), alunperin A. Ahlström Osakeyhtiön kokoelmista.

Kuvassa alhaalla: Arkkitehtitoimisto AJAKin terassitalo tuo Euran keskustaajamaan urbaania sävyä ja muistumia Alvar Aallon arkkitehtuurista.

3.1 Kulttuuriympäristön arvottaminen

Arvottamiseksi nimitetään rakennetussa ympäristössä toimintaa, jolla määritellään yksittäisten rakennusten tai ympäristökokonaisuuksien merkitys. Suomessa rakennettu kulttuuriympäristö jaetaan yleensä valtakunnallisesti, maakunnallisesti ja paikallisesti arvokkaihin kohteisiin ja alueisiin. Valtakunnallisesti arvokkaiden kulttuuriympäristöjen osalta arvottaja on Museovirasto, maakunnallisesti arvokkaat kohteet ja alueet määritellään maakuntakaavassa ja sitä varten tehdyssä selvityksessä. Paikallisesti arvokkaan kulttuuriympäristön osalta arvottaminen tapahtuu esimerkiksi kuntien kaavahankkeissa.

Tiedot paikallisesta rakennetusta kulttuuriympäristöstä kerätään kunnittain tai kunnan osittain. Kunnissa tehtävien rakennushistoriaselvitysten pohjalta määritellään suojeltavat rakennukset ja rakennetut ympäristöt kuntien laatimissa kaavoissa. Suomessa kaavoitus on ensisijainen väline kulttuuriympäristöjen suojeluun. Arvottamiseen liittyvässä määrittelytyössä ovat mukana maakuntamuseot ja Museovirasto. Rakennusten ja rakennettujen ympäristöjen arvoluokittelun pohjalla ovat arvot, joita voidaan löytää ja jaotella lukemattomilla eri tavoilla.

Rakennuksia tarkasteltaessa kulttuurihistoriallinen arvo voi perustua kohteen rakennushistoriaan, kulttuurihistoriaan, rakennustaiteellisiin tai -tekniisiin ominaisuuksiin tai erityisiin ympäristöarvoihin. Kulttuuriympäristön merkittävyyttä arvioidaan muillakin perusteilla. Pitkä ikä on yleinen peruste. Esimerkiksi kaikkia yli 200 vuotta vanhoja rakennuksia voidaan pitää arvokkaina. Ne ovat Suomessa harvinaisia, ja harvinaisuus on eräs arvoperuste. Ainutlaatuisuus on aina säilyttämisen

arvoista, mutta myös tyypillisuus voi olla merkittävää. Esimerkiksi rakennukset voivat olla edustava näyte tietylle alueelle tyypillisestä rakennustavasta.

Arvokkaana pidetään usein rakennuksen tai ympäristön harmonisuutta, vaikka toisaalta myös ajallinen kerroksisuus tai vaikkapa rakennusryhmän moninaiset rakennustavat tai käyttötarkoitukset voivat olla kohteen keskeisiä arvoja. Aitous ja säilyneisyys ovat usein keskeisiä määreitä arvotustyössä. Esimerkiksi koskematon muinaisjäännös on parempi tiedon lähde kuin osittain tuhottu. Kohde voi olla myös erityisen kertova ja elämyksellinen. Tämä pätee esimerkiksi toimivalla maatilalla, jossa modernien tuotantotapojen ja -rakennusten rinnalla on säilytetty vanhat maatalousrakennukset.

Esihistorialliset muinaisjäännökset ovat ainutlaatuisina ja korvaamattomina tietolähteinä aina arvokkaita, ja siksi ne ovat kaikki Muinaismuistolain nojalla rauhoitettuja.

Usein samalla alueella on monia arvotekijöitä. Alueen nimeäminen arvokkaaksi kulttuuriympäristöksi ei tarkoita sitä, että siihen ei saisi koskea, vaan sitä, että alueen arvot on tunnistettu ja tunnustettu. Sitä voidaan pitää hyvänä lähtökohtana alueen kehittämiselle ja tulevaisuuden suunnittelulle.

Kuvassa vasemmalla: Kauttuan Ruukinpuiston kulttuuriympäristö nauttii pitkän ja monipuolisen historiansa ansiosta laajaa arvostusta.

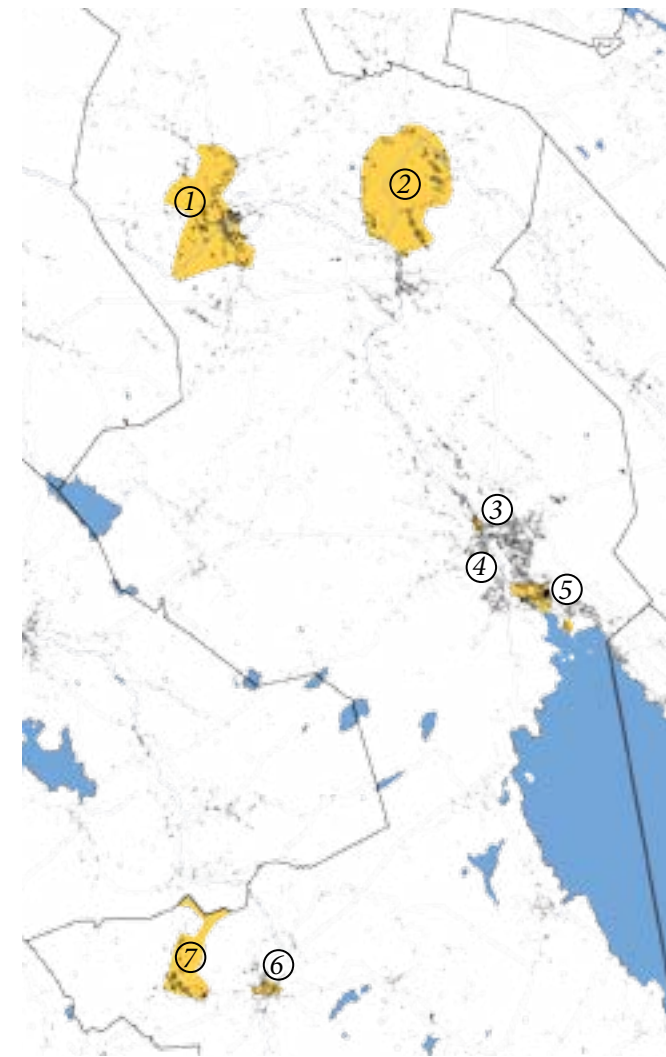
Kuvassa alhaalla: Myös historialtaan vaatimattomampi kulttuuriympäristö voi tarjota elämyksiä. Kiukaisten hautausmaalta nähtynä kuvan varastorakennus on lähes linnamainen näky.

3.2 Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt

Valtioneuvosto vahvisti joulukuussa 2009 Museoviraston laatiman tarkistetun inventoinnin valtakunnallisesti merkittävistä rakennetuista kulttuuriympäristöistä. Sen pohjalla on edellinen, vuonna 1993 tehty selvitys. Inventointi on osa valtakunnallisia alueidenkäyttötavoitteita ja se tulee huomioida alueidenkäytön suunnittelun lähtökohtana.

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt edustavat maamme kehitysvaiheita ja ovat ainutlaatuisia historian kuvastajia. Luettelon tavoitteena on sekä perinteen säilyttäminen että alueiden kehittäminen niiden ominaisluonnetta ja erityispiirteitä vahvistavalla ja niihin sopeutuvalla tavalla. **On tärkeää, ettei arvokkailla alueilla tapahdu muutoksia tai rakentamista, joka on olennaisesti ristiriidassa niiden kulttuuriympäristöarvojen kanssa.**

Museovirasto, Ympäristöministeriö ja kuntaliitto ovat laatineet ohjeiston valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen kaavoitusta ja rakentamista varten. Aloitettaessa yleis- tai asemakaavan laatimista valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden tarkoitamalle alueelle on syytä kiinnittää erityistä huomiota kaavojen lähtötietojen ja perusselvitysten riittävyteen ja ajantasaisuuteen. **Jos selvitykset eivät mahdollista alueen tai kohteen ominaisluonnetta ja erityispiirteiden tunnistamista sekä näiden arviointia, on niitä syytä täydentää.** Arviointi auttaa ratkaisemaan mm. mahdollisen täydennysrakentamisen sijainnin sekä mittakaavan ja rakentamistavan.

Kaavaselostuksessa tulee kuvata kaavan sisältö ja suunnitteluprosessi alueen kulttuurihistoriallisen arvon edellyttämässä laajuudessa. Siinä arvioidaan mm. kulttuuriympäristön tilaa ja ominaisluonnetta, kaavan rakennettua kulttuuriympäristöä koskevien tavoitteiden suhdetta mahdollisiin muihin valtakunnallisiin alueidenkäyttötavoitteisiin, tavoitteiden toteutumista ja niihin mahdollisesti liittyviä ristiriitoja.

Euran valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt

1. Panelian kylä
2. Köyliönjokilaakson ympäryskylät (Kiukaisten kylä, Harola, Köylpolvi, Laihia)
3. Euran kirkkoympäristö
4. Nuoranteen talot
5. Kauttuan ruukki- ja paperitehdasyhdyskunta
6. Hinnerjoen kirkonkylä
7. Korvenkylä osana Lapinjokilaakson kylä- ja viljelysmaisemaa

Kartalla keltaisella : Euran valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt

Kohteet ja kohdekuvaukset: www.rky.fi

3.3 Maakunnallisesti arvokkaat alueet ja kohteet

Maakuntakaava ja rakennusperintö

Maakuntakaava on yleispiirteinen maakunnan alueen käyttösunnitelma, jonka lähtökohtana ovat valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet ja Satakunnan maakuntasuunnitelman omat tavoitteet ja strategiat. Kansallisesta näkökulmasta maakuntakaava on ainoa valtion viranomaisten vahvistama kaavamuoto, jonka täytyy pystyä välittämään valtakunnallisten, maakunnallisten ja seudullisten kulttuuriympäristöarvojen säilyttäminen. Maakuntakaava on kulttuuriympäristön maankäytöllisenä vaalijana merkittävä. Se on hyvä

työväline kulttuuriympäristön erityispiirteiden ja omaleimaisuuden vaalimiseen ja esille tuomiseen.

Maakuntakaavassa on osoitettu valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet sekä kulttuurihistoriallisesti merkittävät rakennetut ympäristöt ja kulttuurimaisemat. Maakuntakaava on ohjeena laadittaessa ja muutettaessa kunnan yleiskaavaa ja asemakaavaa sekä ryhdyttäessä muutoin toimenpiteisiin alueiden käytön järjestämiseksi.

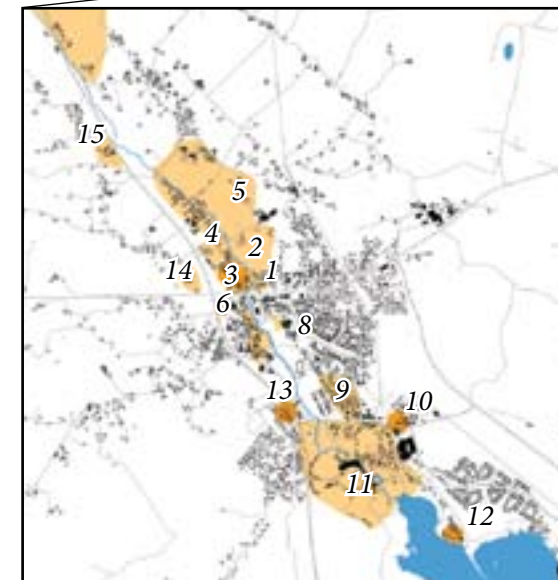
Euran maakunnallisesti arvokkaat rakennusperintökohteet

1. Euran kirkko	30. Hinnerjoen kirkonkylä
2. Euran kirkko ja sen ympäristö	31. Palomäen-Harjunummen kulttuurimaisema
3. Euran pirtti	32. Hinnerjoen seurojentalo
4. Euran pappila	33. Korven kylä ja kulttuurimaisema
5. Sorkkisten kylä ja kulttuurimaisema	34. Aro-Airila
6. Osma	35. Kiukaisten kirkko ja ympäristö
7. Isovahen kylä	36. Iso-Pere
8. Euran Kärjämäki	37. Kiukaisten pappila
9. Kauttuan omakotialue	38. Kiukaisten rautatieasema
10. Toipilaskoti	39. Kiukaisten seurojentalo
11. Kauttuan ruukinalue	40. Satanahka Oy:n tehdasalue
12. Insinööritalo	41. Mäkelän kylä ja kulttuurimaisema
13. Kännön koulu	42. Filppula
14. Soupas	43. Kiukaistenkylä
15. Iso-Lähteenoja ja Lähteenoja	44. Harolan kulttuurimaisema
16. Euraniitun kulttuurimaisema	45. Köylöpolven kylä ja kulttuurimaisema
17. Vaaniin kartano ja kulttuurimaisema	46. Laihian kylä ja kulttuurimaisema
18. Vaaniin Neittamon kulttuurimaisema	47. Iso-Jaakkola
19. Kahalan kulttuurimaisema	48. Panelian kirkonseutu
20. Turajärven kylä ja kulttuurimaisema	49. Panelian rautatieasema
21. Naarjoen kylä ja kulttuurimaisema	50. Panelian kulttuurimaisema
22. Kouttinen	51. Saarenmaan kulttuurimaisema
23. Mannilan kylä ja kulttuurimaisema	52. Haavon kulttuurimaisema
24. Honkilahden kirkkoympäristö	53. Katila
25. Kosken kylä ja Honkilahden osuusmeijeri	54. Haavon koulu
26. Komoisten-Löytilän viljelysmaisema	55. Peltomaan entinen koulu
27. Vaaljoen kulttuurimaisema	
28. Pitkäkosken mylly	
29. Hinnerjoen kirkko ja ympäristö	

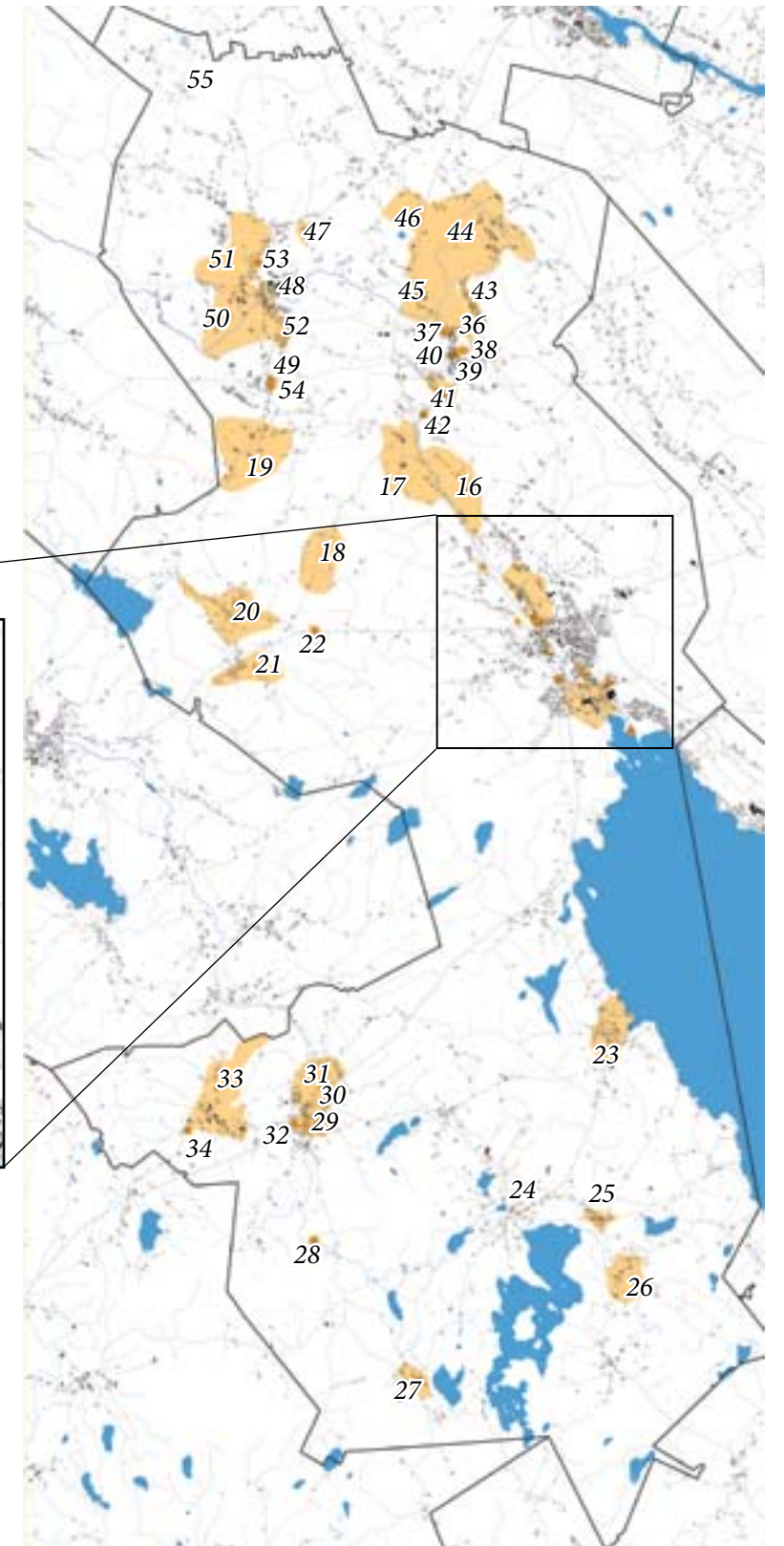
Satakunnan rakennusperintö -inventointi valmistui vuonna 2005.

Maakunnallisen rakennuskulttuuriselvityksen kohdevalinnan tavoitteena on, että niihin sisältyvä kulttuuriperintö voitaisiin kokea elin- ja asumisympäristön rikkautena, viihtyisyyden lisääjänä ja että ne voitaisiin siirtää tuleville polville.

Selvityksessä huomioidut kohteet ja alueet on esitetty Satakunnan maakuntakaavassa kulttuurihistoriallisesti arvokkaina alueina, joiden arvot tulee huomioida suunnittelussa. Monet selvitykseen sisältyvät kohteet ovat laajoja kokonaisuuksia, joissa esimerkiksi täydennysrakentaminen on täysin luonteva vaihtoehto.

Kartalla: Satakunnan rakennusperintö 2005 -raportin maakunnallisesti arvokkaat rakennusperintökohteet Eurassa.

Seuraavilla aukeamilla esitellään arvokkaita euralaisia kulttuuriympäristöjä ryhmiteltyinä kyliin, yhdistystaloihin, seurakunnallisiin rakennuksiin, kouluihin sekä tuotannon ja jalostuksen rakennuksiin.

Arvokkaita kyläympäristöjä Eurassa

Tässä luvussa esitellyt kyläympäristöt kuvauksineen on poimittu pääosin Lauri Putkosen maakuntakaavaa varten laatimasta Satakunnan rakennusperintö 2005 -selvityksestä.

Turajärven kylä ja kulttuurimaisema

Turajärven kylä on asutettu myöhäiskeskiajalla. Peltojen ympäröimässä kyläkeskuksessa on perinteistä rakennuskantaa Mäkitalon, Vainio-Mikkolan ja Ollilan tiloilla. Mestaripelimanni Kustaa Järvisen talo edustaa Turajärvelle tyypillistä punatupaista asutusta. (kohde 20 s. 24)

Naarjoen kylä ja kulttuurimaisema

Myöhäiskeskiajalla syntynyt Naarjoen kylä on varsin hyvin säilynyt. Perinteistä rakennuskantaa on mm. Ryhtyn, Kylä-Kausen, Kahmon, Jussilan ja Niemen tiloilla sekä eräillä pienemmillä tiloilla kyläraitin varrella. Naarjoen kansakoulu on rakennettu 1800-luvun lopussa. (kohde 21 s. 24)

Mannilan kylä ja kulttuurimaisema

Varhaiskeskiajalla syntynyt suurkylä, joka on saanut elantonsa Pyhäjärven kalastuksesta, peltoviljelystä ja tervanpoltosta. Tiiviisti rakennetun kylän rakennuskanta on vaihtelevan ikäistä. Julkisia rakennuksia ovat kansakoulu ja seuratalo 1900-luvun alusta. Pyhäjärven rannalla on vanhalla laituri paikalla joukko venevajoja. Kylän eteläpuolella avautuu peltonäkymä. Uusi tie on linjattu esimerkillisesti kyläkeskuksen sivuitse.

Nykyään Mannilan pääelinkeino on erikoisviljely, kuten varhaisperunan viljely, mutta kalastusta harjoitetaan edelleen sivuelinkeinona. (kohde 23 s. 24)

Kuvassa ylhäällä: maalaisidylliä Turajärveltä
Kuvassa keskellä: komea päärakennus Turajärvellä
Kuvassa alhaalla: raittinäkymä Naarjoella

Honkilahden kirkkoympäristö

Honkilahti muodostettiin saarnahuonekunnaksi 1657, kappelioikeudet se sai 1687. Ensimmäinen kappeli rakennettiin tuolloin. Honkilahden puukirkko valmistui vuonna 1759. Kirkon lähellä on säilynyt runsaasti vanhaa rakennuskantaa, mm. Mäkilän päärakennus vuodelta 1880 sekä Kirkkalan, Vuorelan, Heurun ja Kanta-Pietilän päärakennukset 1900-luvun alusta. Honkilahden elinkeinoelämän erityispiirteistä kertovat Niemisen hiilimiilut kirkon itäpuolella. Miilut on rakennettu betonista 1961. (kohde 24 s. 24)

Hinnerjoen kirkonkylä

Hinnerjoen vanhasta kyläkeskuksesta on säilynyt edustava näyte jokirannassa kirkon läheisyydessä, mm. Kreulan ja Heurun rakennusryhmät joen vastakkaisilla puolilla. Hinnerjoen rantaviljelmät ovat kirkonkylän kohdalla kapeita, mutta maisemallisesti merkittäviä. Hinnerjoen kylä on yksi maakunnan parhaiten säilyneistä kirkonkyläkokonaisuuksista ja valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö. (kohde 6 s. 23 / kohteet 29 ja 30 s. 24)

Kuvassa ylhäällä: punatupaista asutusta Hinnerjoella
Kuvassa keskellä: Kevättunnelmia Hinnerjoen varrelta, taustalla pilkahtaa Hinnerjoen kirkko
Kuvissa alhaalla: Mannilan ranta-aittoja ja Mannilan viljelymaisemaa

Korven kylä ja kulttuurimaisema

Vanhan maantien varrella sijaitseva hyvin säilynyt kyläkokonaisuus. Keskiaikaiseen asutukseen viittaa Sonkkilan tilan mailla oleva Killanhuhranmäki. Kylän tiiviissä keskuksessa sijaitsee kiinnostavia pää- ja talousrakennuksia. Kylän itäpuolella avautuu alava Luhdanojan viljelysmaisema, joka jatkuu pohjoiseen maisemallisesti yhtenäisenä Lapin Kuolimaan kylään saakka.

Korven kylä kuuluu valtakunnallisesti merkittäviin rakennettuihin kulttuuriympäristöihin osana Lapinjokilaakson kylä- ja viljelysmaisemaa. (kohde 7 s. 23 / kohde 33 s. 24)

Kiukaisten kirkkoympäristö

Kiukainen perustettiin Euran kappeliseurakunnaksi 1600-luvun lopulla ja nykyinen kirkko valmistui 1761. Hallitsevalla paikalla sijaitseva puinen ristikirkko näkyy kauaksi ympäröivään kulttuurimaisemaan.

Kirkkoa vastapäätä mäenkumpareella sijaitsee mielenkiintoinen, historiallinen rakennusryhmä. Kiukaisten kirkon maisemaan liittyy myös sen eteläpuolisella harjanteella kohoava Kirkonkylän koulu, joka on rakennettu 1950-luvulla. (kohde 35 s. 24)

Kiukaistenkylä

Myöhäiskeskiajalla asutettu kylä, jonka vanhimpia taloja ovat Jaakkola, Iso-Pere ja Anttila. Osa kylästä sijaitsee pellon reunassa mäenharjanteella.

Kirkon suunnasta tarkasteltuna Kiukaistenkylän rinneasutus esittäytyy erittäin näyttävänä pelto-vainion takaa. (kohde 43 s. 24)

Kuvassa ylhäällä: Korvenkylä on osa valtakunnallisesti merkittävää Lapinjokilaakson kylä- ja viljelysmaisemaa. Kuvassa keskellä: Iso-Peren komea päärakennus Kiukaistenkylässä. Kuvassa alhaalla: Kiukaisten kirkko hallitsee kulttuurimaisemaa.

Panelian kylä

Panelian suurkylä syntyi varhaiskeskiajalla tai mahdollisesti jo esihistoriallisella ajalla ja edustaa näin Satakunnan vanhinta asutuksen ydinaluetta, josta kertoo mm. Suomen suurin pronssikautinen röykkiöhauta, ns. Kuninkaanhauta. Tiheästi kosken partaalle rakennetun Panelian suurkylän alava, maisemallisesti vaikuttava viljelysaukea on entistä merenpohjaa.

Kylän historiallisesti merkittävin osa kirkkoihin ja teollisuuslaitoksiin on keskittynyt kosken partaalle. Kylän halki kulkee vanha maantie ja Paneliankosken yli johtaa leveäholvinen 1832 rakennettu kivisilta.

Sillan vieressä on harvinainen rivimylly, jossa yhteen suureen kiviseen runkorakennukseen on sijoitettu useita myllyjä ja alun perin myös myllytupia. Rakennus, jonka toinen kerros on hirrestä, on ainakin osin 1800-luvun keskivaiheilta. Vesivoimalaitosrakentamisen historian kannalta tärkeä yksityinen sähkövoimalaitos 1920-luvulta tuo 1908 rakennetun meijerin kanssa lisänsä kylän teollisuushistoriaan. Jugendtyylinen meijeri on rakennettu graniitista ja punatiilestä.

Panelian kyläkuvalle antavat leimansa kyläkeskustan lukuisat liikerakennukset 1920- ja 1930-luvuilta sekä toisaalta pienimuotoinen tupa-asutus, jossa vanhimmat rakennukset ovat 1800-luvulta.

Panelian kylä on poikkeuksellisen taajamamainen kylä liike- ja teollisuusrakennuksineen. Se kuuluu valtakunnallisesti merkittäviin rakennettuihin kulttuuriympäristöihin.

(kohde 1 s. 23 / kohteet 48, 50–51 s. 24)

Köylöpolven kylä ja kulttuurimaisema

Myöhäiskeskiajalla pysyvän asutuksensa saanut Köylöpolven kylä sijaitsee Eurajoen mutkassa mäenkumpareella. Kylän nykyisessä rakennuskannassa kuvastuu hyvin 1800-luvun lopulla tapahtuneet muutokset yhteiskunnassa ja maataloudessa, mm. viljelymenetelmien kehittyminen ja siirtyminen yhä enemmän karjatalouteen.

Vuonna 1878 perustettiin Köylöpolven Kiukaisten kunnan ensimmäinen kansakoulu. Vuonna 1882 rakennettu koulurakennus on nykyisin asuintalona.

Kylän rakennuskanta uudistui 1800-luvun loppupuolelta lähtien ja kokonaisuus on ajallisesti yhtenäinen ja harmoninen. Kookkaat ja komeat päärakennukset sekä muu rakennuskanta, mm. kiviset karjarakennukset, edustavat edellisen vuosisadan vaihteen tyyliä, mm. uusrenessanssia. Pihapiirejä koristavat iäkkäät yksittäispuut sekä puuaidat.

Köylöpolven kylän viljelykset liittyvät maisemallisesti Harolan, Kiukaistenkylän ja Laihian viljelysmaisemaan. Kylä on valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä osana Köyliönjokilaakson ympäryskylien muodostamaa kokonaisuutta. (osa kohdetta 2 s.23 / kohde 45 s. 24)

Kuvassa vasemmalla: Panelian keskustan komeista taloista välittyy nostalginen tunnelma. Kuvassa alhaalla: idyllinen näkymä Köylöpolventien varrelta

Yhdistystaloja Eurassa

Erilaisia yhdistystaloja, joita pidetään 1900-luvun alun talkoohengen osoituksina, on Eurassa monia. Niiden maisemallinen merkitys on tärkeä, sillä ne rakennettiin keskeisille ja saavutettaville paikoille. Yhdistystalojen säilymisen uhkana on talkoohengen katoaminen ja siitä johtuva ylläpidon puute. Parhaimmillaan niiden merkitys voi olla kyläläisten yhteishenkeä ja kylän imagoa nostattava.

Euran seurantaloista tunnetuin on epäilemättä Jalmari Karhulan suunnittelema nuorisoseuran talo Pirtti, joka valmistui 1908. Se on maakunnallisesti ja valtakunnallisestikin merkittävä.

Euran pirtti

Taiteilija Jalmari Karhulan suunnittelema Euran nuorisoseuratalo Pirtti valmistui 1908. Euran pirtti on maamme edustavimpia seurataloja ja se liittyy kiinteästi Euran historialliseen kyläkuvaan. Se on yksi jugendkauden edustavimmista seurataloista maassamme ja osa valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä Euran kirkkoympäristössä. (osa kohdetta 3 s. 23 / kohde 3 s. 24)

Euran yhdistystaloista maakunnallisesti merkittäviä rakennusperintökohteita ovat lisäksi seuraavat kaksi:

Hinnerjoen seuratalo

Seuratalo on valmistunut 1908 ja lisärakennettu 1930-luvulla. Talon pihalla on museoituna mamsellityyppinen tuulimylly. Perinteikkäässä seurojentalossa harjoitetaan edelleen monipuolista kotiseututoimintaa. (kohde 32 s. 24)

Kiukaisten seuratalo

Kiukaisten kookas, jugendtyylinen seuratalo sijaitsee männikön keskellä. Arvi Leikarin piirtämä talo on valmistunut vuonna 1918 ja nykyisin sen omistaa Kiukaisten seurojentalo ry. (kohde 39 s. 24)

Kuvassa: Kiukaisten seurojentalon sisäänkäyntiä koristaa komea, tyyliltään klassistinen pylväikkö.

Edellisten lisäksi seuraavat yhdistystalot liittyvät maakunnallisesti arvokkaisiin ympäristöihin ja mainitaan niiden kuvauksissa:

Työväentalo Onnela

Onnela liittyy Sorkkisten kylän ja kulttuurimaiseman maakunnallisesti arvokkaaseen kokonaisuuteen. Onnela on rakennettu vuosina 1905 ja 1912 ja muutettu nykyistä muistuttavaan asuunsa vuonna 1930. 1960-luvulla talo vuorattiin mineritiillä ja vanhat, koristeelliset ikkunat korvattiin yksipuitteisilla. Onnelan mittava entisöinti 1990-luvulla oli hieno osoitus euralaisesta talkoohengestä ja rakennus on jälleen aktiivikäytössä. (osa kohdetta 5 s. 24)

Mannilan työväentalo

Mannilan työväentalo on rakennettu vuonna 1906 ja sen sijoittuminen rakennuspaikalleen ja kyläkuvaan on poikkeuksellisen luontevaa. Rakennus on yhä työväenyhdistyksen omistuksessa, mutta vailla käyttöä. (osa kohdetta 23 s. 24)

Panelian seuratalo

Maataloustuottajien seuratalo on osa maakunnallisesti arvokasta Haavon kulttuurimaisemaa. Talo on rakennettu vuosina 1930–32 ja sen omistaa nykyisin Panelian kotiseutuyhdistys. (osa kohteita 1 s. 23 ja 52 s. 24)

Kautton VPK:n talo

Entinen palokunnantalo sisältyy Kautton ruukinalueen arvokkaaseen ympäristöön. Talo on rakennettu vuonna 1916 ja se toimii nykyään juhlatilana. (osa kohdetta 11 s. 24)

Seuraavat yhdistystalot sisältyvät maakunnallisesti tai valtakunnallisesti arvokkaisiin kulttuuriympäristökokonaisuuksiin:

Honkilahden nuorisoseuratalo

Nuorisoseuratalo liittyy Honkilahden Koskenkylän maakunnallisesti arvokkaaseen kyläkokonaisuuteen. Rakennettu 1940. Käyttöä vailla oleva komea rakennus on päässyt huonoon kuntoon. (osa kohdetta 25 s. 24)

Panelian työväentalo

Työväentalo liittyy Panelian valtakunnallisesti arvokkaaseen kulttuurimaisemaan. Torpaksi kutsuttu talo on rakennettu vuonna 1906, mutta sen ulkoasu on pääosin 1950-luvulta. Rakennuksen omistaa Kiukaisten Sosiaalidemokraatit ry. (osa kohteita 1 s. 23 ja 53 s. 24)

Maakunnallisesti arvokkaiden yhdistystalojen lisäksi Eurassa on vielä seuraavat paikallisesti arvokkaat ja kyläkuvan kannalta tärkeät yhdistystalot:

Kiukaisten työväentalo

Yksityisomistuksessa olevan Kiukaisten työväentalon tulevaisuus vaikuttaa epävarmalta, mutta sen merkitys Heikkilänkulmantien maisemalle on huomattava.

Rientola

Panelian Hiukon Pienviljelijäyhdistyksen lähes alkuperäisenä säilynyt toimitalo on noin vuodelta 1930. Yhdistys ylläpitää taloa edelleen ja pyrkii järjestämään siellä toimintaa.

*Kuvassa ylhäällä: Mannilan työväentalo
Kuvassa keskellä: Hiukon Pienviljelijäyhdistyksen talo
Kuvassa alhaalla: Honkilahden nuorisoseuratalo on päässyt murheelliseen kuntoon.*

Viisi kirkkoa ja pappilaa

Eura on kasvanut nykyiseen laajuuteensa useiden kuntaliitosten seurauksena. Niiden johdosta Eurasta on kattava otos erilaisia seurakunnallisia rakennuksia, mm. kirkkoja ja pappiloita.

Kirkkoympäristöt ovat kaikki joko maakunnallisesti tai valtakunnallisesti arvokkaita.

Euran kirkko ympäristöineen

Arkkitehti Josef Stenbäckin suunnittelema kirkko on valmistunut vuonna 1898 ja se on tyypillinen kertaustyylien edustaja. Kirkko sijaitsee vanhan hautausmaan keskellä. Hautausmaan laidalla on tiilinen makasiinirakennus.

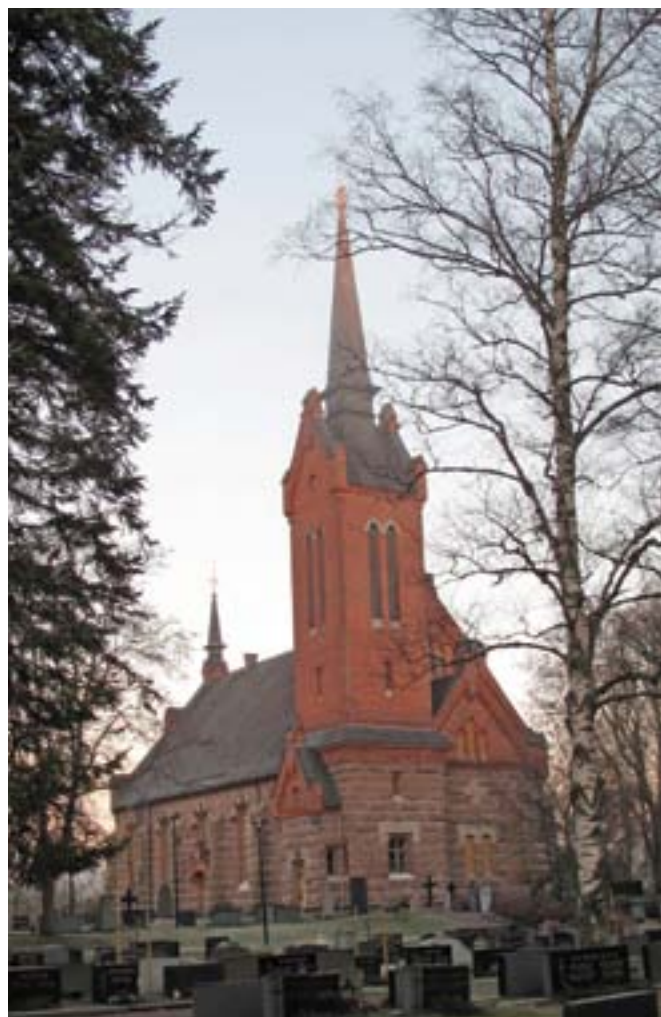
Euran kirkko ympäristöineen muodostaa ehjän valtakunnallisestikin arvokkaan maisemakokonaisuuden, johon kuuluvat vanha hautausmaa, tiilimakasiini, kirkkosilta, Lukkalaan johtava tie sekä vanha kansakoulu ja nuoriseurantalo Pirtti.

(kohde 3 s. 23 ja kohde 2 s. 24)

Euran pappila

Valtakunnallisesti merkittävä ja Satakunnan edustavimpiin kuuluva Euran pappilan päärakennus edustaa tyyliltään empireä. Rakennusta ympäröi lehtävä puisto, jonka laidassa on vanha makasiini. Pappilan alue on pieni, mutta kulttuurihistoriallisesti ja maisemallisesti erittäin tärkeä. Pappilanmäellä sijaitseva rautakautinen kalmisto kertoo alueen pitkästä asutushistoriasta.

(osa kohdetta 3 s. 23 ja kohteet 1-3 s. 24)

Lauhianmäen hautausmaa

Lauhianmäen hautausmaa rakennettiin 1890-luvun alussa rautakautisen kalmiston päälle.

Nykyisellään hautausmaan arvo liittyy myös sen käyttötarkoitukseen ja maisemalliseen asemaan, jotka ovat pysyneet jokseenkin muuttumattomina rautakaudelta lähtien. Hautausmaa liittyy maakunnallisesti arvokkaaseen Sorkkisten kylän ja kulttuurimaiseman muodostamaan kokonaisuuteen.

(osa kohdetta 5 s. 24)

Kauttuan seurakuntakoti

Arkkitehti Olli Kestilän suunnittelema Kauttuan seurakuntakoti vuodelta 1967 sopeutuu värityksensä ja modernistisen muotokielen johdosta hyvin Alvar Aalton arkkitehtuurin. Rakennus tuo kiinnostavan ajallisen kerrostuman valtakunnallisesti merkittävään ruukkiympäristöön.

Honkilahden kirkko ja pappila ympäristöineen

Honkilahden puukirkko valmistui vuonna 1759. Kirkkomaan laidassa seisova tapuli on ilmeisesti valmistunut melko samaan aikaan kirkon kanssa. Se edustaa aikansa tyypillistä lounaissuomalaista rakennetta. Kirkonmäen miljööseen kuuluu lisäksi luonnonkivistä rakennettu makasiini. Myös Honkilahden pappila liittyy kokonaisuuteen ja on erityisesti kylämiljöön kannalta arvokas.

Edellisen sivun kuvissa:

Ylhäällä: Euran kirkon kivinen julkisivu on vaikuttava.

Alhaalla vasemmalla: Euran pappila on eräs maakunnan edustavimmista.

Alhaalla oikealla: Pappilan alueen rakennuskanta tulee köyhtymään, kun pikkupappila puretaan.

Tällä sivulla:

Kuvassa ylhäällä: Lauhianmäen hautausmaan viehättävyys perustuu myös tapaan, jolla se liittyy ympäröivään viljelysmaisemaan.

Kuvassa keskellä: Kauttuan seurakuntakoti pilkistää komeasti mäntyjen lomasta.

Kuvassa alhaalla: Honkilahden kirkko tapuleineen

Hinnerjoen kirkko ja pappila ympäristöineen

Hinnerjoen nykyinen puukirkko valmistui vuonna 1755 kosken rannalle. Vuonna 1797 kirkko päätettiin siirtää kauemmaksi koskesta sortumavaaran vuoksi ja samalla laajentaa kirkkotilaa. Uusi kirkko valmistui vuonna 1799 länsitornilliseksi ristikirkoksi. Kirkon, hautausmaan, pappilan, kivisillan ja pitäjänmakasiinin muodostama kokonaisuus on valtakunnallisesti merkittävä. (osa kohteita 6 s. 23 ja 29 s. 24)

Kiukaisten kirkko ja seurakuntakeskus

Kiukainen perustettiin Euran kappeliseurakunnaksi 1600-luvun lopulla. Kiukaisten puukirkko rakennettiin vuonna 1761 ja vuonna 1846 sitä laajennettiin ja se sai nykyisen empiretyylisen torninsa. Kirkkomaata ympäröi vuonna 1864 pystytetty kivimuuri. Kirkon läheisyydessä sijaitsee myös Kiukaisten seurakuntakeskus. (kohde 35 s. 24)

Kiukaisten pappila

Vuonna 1865 rakennettu kappalaisen virkatalo Kiukaissa. Rakennus sijaitsee tuuhean puiston ympäröimänä Eurajoen rannalla. Pihalla on vanha kivistä holvattu kellari. Pappila siirtyi 1992 kotiseutu- ja museoyhdistyksen käyttöön. Yhdistys entistää tällä hetkellä pappilan pihapiiriä. (kohde 37 s. 24)

Panelian rukoushuone

Panelian talonpojat rakensivat jo 1690-luvulla kyläänsä oman saarnahuoneen, joka paloi isovihan aikana. Nykyinen rukoushuoneyhdistyksen kirkko valmistui vuonna 1909 rakennusmestari O. Salosen suunnittelemana. Rakennusmateriaalina käytettiin Turajärven graniitista lohkottuja luonnonkiviharkkoja. Torni sai lopullisen muotonsa vasta 1950. Panelian kirkonseutu on valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö. (osa kohdetta 1 s. 23 / kohde 48 s. 24)

Kuvassa ylhäällä: Hinnerjoen kirkko

Kuvassa keskellä: Kiukaisten kirkon komea kellotorni

Kuvassa alhaalla: Kiukaisten pappila tunnetaan myös nimillä Vanha pappila tai kappalaisen pappila.

Edellä esiteltyjen valtakunnallisesti ja maakunnallisesti merkittävien seurakunnallisten rakennusten lisäksi Eurasta löytyy myös uudempaa seurakunnallista arkkitehtuuria:

Kauttuan pappila

Kauttuan pappila on rakennettu vuonna 1967 seurakuntakodin yhteyteen. Pappila on nykyään yksityiskotina. (osa kohteita 5 s. 23 ja 11 s. 24)

Harjunummen kappeli

Kappeli on raumalaisen Erkki Karin suunnittelema ja se valmistui vuonna 1978 komealle paikalle Hinnerjoen kirkonkylän läheisyyteen. Rakennus on muotokieleltään moderni, mutta yllättää yksityiskohdillaan, kuten kukkaikkunoilla.

Euran seurakuntakeskus

Euran kirkon välittömässä läheisyydessä sijaitseva seurakuntakeskus vuodelta 1982 on Pekka Ilveskosken suunnittelema. Se tuo selkeästi oman ajallisen kerrostumansa historialliseen kirkkoympäristöön, johon se sopeutuu ympäristöstä lainattujen materiaalivalintojen ja mittakaavan johdosta. (osa kohteita 3 s. 23 ja 2 s. 24)

Kuvassa ylhäällä: Kauttuan pappila

Kuvassa keskellä: Harjunummen kappeli on yllättävä arkkitehtuurielämys Hinnerjoen kupeessa.

Kuvassa alhaalla: Euran seurakuntakeskus on onnistunut täydennysrakennus.

Kirkkolaki

Kirkkojen suojelusta on säädetty vuonna 1993 annetussa kirkkolaissa. Sen mukaan kaikki ennen vuotta 1917 rakennetut kirkot kiinteine sisustuksineen ja taideteoksineen on suojeltu automaattisesti. Myös kirkkotarhassa olevat rakennukset tai rakennelmat, kuten kellotapuli, hautakappeli, porttirakennus tai kirkkotarhan aita ovat suojelun piirissä.

Kouluja

Euran kunnan alueella on paljon koulurakennuksia; peruskouluja ja kaksi lukiota. Seuraavat koulut ovat valtakunnallisesti tai maakunnallisesti merkittäviä.

Kirkonkylän koulu

Kirkonkylän vanha koulu on 1880-luvulta. Samassa pihapiirissä on Kirkonkylän koulun uudempi, vuonna 1958 valmistunut kivinen koulurakennus, jonka laajenusosa valmistui vuonna 2008. Laajennus on alkupe-
räistä arkkitehtuuria kunnioittava, mutta ilmeeltään nykyaikainen täydennysrakennus. Kokonaisuus liittyy valtakunnallisesti merkittävään rakennettuun kulttuuriympäristöön. (osa kohdetta 3 s. 23 ja 2 s. 24)

Kännön koulu

Kauttuan vanha koulu, nykyinen Kännön koulu, aloitti toimintansa vuonna 1912. Puinen koulurakennus on hyvin säilynyt ja sen asema tienvarren maisemassa on keskeinen. Kohde on maakunnallisesti arvokas. (kohde 13 s. 24)

Kauttuan koulu

Maakunnallisesti arvokkaan Kauttuan Omakotialueen tuntumassa on Kauttuan suuri kivikoulu vuodelta 1949. Koulua on laajennettu alkuperäistä arkkitehtuuria kunnioittaen 1990-luvulla. (osa kohdetta 9 s. 24)

Turajärven koulu

Turajärven koulu on rakennettu 1920-luvulla ja se liittyy maakunnallisesti arvokkaaseen Turajärven kylämiljööseen ja on ollut jo pitkään asuinkäytössä. (osa kohdetta 20 s. 24)

Naarjoen koulu

Naarjoen koulu on rakennettu 1800-luvun lopussa. Se toimi nimellä Länsi-Euran koulu Naarjoen ja Turajärven koulujen yhdistämisen jälkeen. Nykyisin asuinkäytössä oleva koulu liittyy maakunnallisesti merkittävään Naarjoen kylämiljööseen. (osa kohdetta 21 s. 24)

Kuvassa ylhäällä: Kirkonkylän koulun eri rakennusvaiheet esittäytyvät komeasti Sorkkistentielle.

Kuvissa keskellä ja alhaalla: Neittamon (keskellä) ja Turajärven (alhaalla) koulut ovat olleet jo pitkään asuinkäytössä, mutta säilyttäneet hienosti alkuperäisestä käytöstään kertovat ominaispiirteensä.

Mannilan koulu

Mannilan kansakoulu perustettiin viime vuosisadan alussa. Koulu toimi kahdessa erillisessä rakennuksessa kylätien vastakkaisilla puolilla. Molemmat koulukäytöstä poistuneet rakennukset ovat kyläkuvan kannalta tärkeitä osana Mannilan maakunnallisesti arvokasta kyläkokonaisuutta. Yläkoulun rakennus on nykyisin asuinkäytössä ja alakoulun rakennus toimii kylätupana. (osa kohdetta 23 s. 24)

Pietilän koulu

Pietilän koulu, entinen Honkilahden kansakoulu, on rakennettu vuonna 1949 kouluhallituksen mallipiirustusten mukaan. Se liittyy maakunnallisesti arvokkaaseen Honkilahden kirkkoympäristöön ja on nykyään asuinkäytössä. (osa kohdetta 24 s. 24)

Kiukaisten kirkonkylän koulu

Kiukaisten kirkon eteläpuolisella harjanteella kohoava Kirkonkylän koulu on rakennettu 1950-luvulla ja se on edelleen koulukäytössä. (osa kohdetta 35 s. 24)

Mäkelän koulu

Mäen korkeimmalla kohdalla kohoava, punamullattu koulurakennus on rakennettu Suomen itsenäisyyden alkuvuosina. Se on osa maakunnallisesti arvokasta Mäkelän kylän kulttuurimaisemaa ja nykyään asuinkäytössä. (osa kohdetta 41 s. 24)

Hiukon koulu

Hiukon jugend-tyylinen koulu vuodelta 1907 sijaitsee maakunnallisesti arvokkaassa Saarenmaan kulttuuri-
maisemassa. Nykyisin kansalaisopiston käytössä toimiva rakennus on säilyttänyt hyvin alkuperäisen asunsa. (osa kohteita 1 s. 23 ja 51 s. 24)

Kuvassa: Vaaniin koulu kuuluu kartanoalueen moniin erikoisuuksiin, mutta rakennus on nykyään käyttöä vailla.

Haavon koulu

Maakunnallisesti arvokas Haavon koulu sijaitsee Panelian aseman vieressä ja on nykyisin asuinkäytössä. Koulu perustettiin 1891 ja varsinainen koulurakennus otettiin käyttöön 1924. Lisärakennus valmistui 1957. (kohde 54 s. 24 / osa kohdetta 1 s. 23)

Köylypolven koulu

Kiukaisten ensimmäinen kansakoulu perustettiin vuonna 1878 Köylypolven. Sekä vuonna 1882 rakennettu vanhempi että 1920-luvulla rakennettu uudempi koulurakennus ovat nykyisin asuinkäytössä. Köylypolven kylämiljöö, johon koulu kuuluu, on osa valtakunnallisesti arvokasta Köyliönjokilaakson ympäryskylien kokonaisuutta. (osa kohteita 2 s. 23 ja 45 s. 24)

Peltomaan koulu

Ojalankulman (Peltomaan) kansakoulu aloitti toimintansa 1912. Rakennus on säilyttänyt hyvin alkuperäisen jugend-asunsa ja on nykyään asuinkäytössä. (kohde 55 s. 24)

Panelian kivikoulu

Panelian alakoulu eli Keskikylän koulu tai kivikoulu valmistui vuonna 1939. Pihapiirin toinen koulurakennus valmistui vuonna 1982 ja koulun pihapiiriin rakennettiin talkoilla jäähalli vuonna 1999. (osa kohteita 1 s. 23 ja 50 s. 24)

Teollisuus- ja jalostusympäristöjä

Eura on eräs Suomen teollistuneimmista kunnista ja noin 45 % sen työpaikoista on teollisuuden saralta. 1600-luvulla perustetun ruukin ja sitä seuranneen muun teollisuuden synnyttämä kulttuuriympäristökonaisuus Kauttualla on ainutlaatuinen, mutta Eurassa on myös monia muita arvokkaita ja mielenkiintoisia ympäristöjä, joihin teollisuus- ja jalostustoiminta on jättänyt jälkensä. Tässä niistä muutamia, Kauttuan ruukin ympäristöä käsitellään luvussa 5.

Satanahka Oy:n tehdasalue

Kiukaisten ja lähipitäjien maanviljelijät perustivat 1917 Eurakoskelle Satakunnan Nahkateollisuus Oy:n. Tiiliset tehdasrakennukset ovat pääosin 1930- ja 1940-luvuilta. Vanhat tuotantorakennukset ovat tyhjiään. Tehdasympäristö on luokiteltu maakunnallisesti merkittäväksi. (kohde 40 s. 24)

Panelian sähkölaitos

Paneliankosken Voima Oy:n sähkövoimalaitoksen rapatut ja arkkitehtuuriltaan klassistiset tiilirakennukset valmistuivat vuonna 1921. Sähkölaitos liittyy valtakunnallisesti merkittävään Panelian kylän kulttuuriympäristöön. (osa kohteita 1 s. 23 ja 48 s. 24)

Panelian Osuusmeijeri

Panelian Osuusmeijerin komea, kivirakenteinen jalostuslaitos valmistui kirkon tuntumaan vuonna 1908. Meijerin tiloissa on nykyään Panelian kotiseutumuseo. (osa kohteita 1 s. 23 ja 48 s. 24)

Euran meijeri

Sorkkistentien varressa sijaitseva Euran entisen meijerin kivirakennus on vanhimmilta osiltaan vuodelta 1889, mutta myöhemmät muutokset ovat vähentäneet sen rakennustaiteellista arvoa. (osa kohdetta 5 s. 24)

Viereisen sivun kuvissa:

Ylhäällä: Honkilahden osuusmeijeri

Keskellä: Pitkälakosken mylly

Alhaalla oikealla: Hinnerjoen myllyrauniot

Alhaalla vasemmalla: Haajanojan mylly pilkistää vain vaivoin puiden seasta.

*Kuvassa ylhäällä: Satanahka Oy:n tehdas
Kuvassa keskellä: Paneliankosken Voima Oy:n sähkövoimalaitos
Kuvassa alhaalla: Panelian Osuusmeijeri*

Honkilahden osuusmeijeri

Honkilahden entisen osuusmeijerin tiilirakenteinen, rapattu jalostuslaitos valmistui vuonna 1931. Klassistisine piirteineen se antaa edustavan kuvan aikansa meijeriarkkitehtuurista. Meijeri on nykyään asuinkäytössä ja sen lähellä on säilynyt monipuolisesti vanhaa rakennuskantaa. (kohde 25 s. 24)

Panelian rivimylly

Paneliankosken neljän myllyn rivimylly rakennettiin ikimuistoiselle myllypaikalle 1800-luvun puolivälissä, minkä jälkeen sitä on vielä jatkettu toisesta päästä. Panelian kotiseutuyhdistyksen kunnostamasta myllystä on muodostunut kylän nähtävyys ja tapahtumapaikka. (osa kohteita 1 s. 23 ja 48 s. 24)

Haajanojan (Turajärven) mylly

Samalla paikalla Haajanojan varrella, Turajärvellä tiedetään olleen mylly jo 1500-luvulla. (osa kohdetta 20 s. 24)

Pitkälakosken mylly

Maakunnallisesti arvokkaalla, historiallisella mylly- ja saha-alueella sijaitseva myllyrakennus, jonka alaosa on luonnonkivikvaaderia ja yläosa hirttä. (kohde 28 s. 24)

Hinnerjoen myllyrauniot

Hinnerjoen hautausmaa rajoittuu Hinnerjokeen, jonka rannalla on vanha myllypohja. (osa kohteita 6 s. 23 ja 30 s.24)

3.5 Paikallisesti arvokkaat kohteet Liisa Nummelin

Tehdyt selvitykset

Kuntakohtaisia rakennuskulttuuriselvityksiä eli rakennusinventointeja on ryhdytty Satakunnassa tekemään 1980-luvun lopulla. Tuolloin selvityksissä huomioitiin yleensä vain vanhempi rakennuskanta. Aikarajana pidettiin yleensä II maailmansotaa – vain sitä vanhemmat rakennukset inventoitiin. Satakunnan ensimmäisiin rakennusinventointeihin kuuluu Kauttuan ruukinalueen rakennusinventointi, joka tehtiin osana tuolloin käynnissä ollutta Kauttua -projektia vuosina 1988-89. Inventoinnin tekijänä oli FM Liisa Nummelin.

Projektissa Kauttuan tehtaiden käytöstä poistumassa oleville rakennuksille ja ympäristölle haettiin uusia käyttäjiä. Kehittämissuunnitelmien pohjaksi tarvittiin tietoa alueen rakennuksista ja niiden historiasta. Inventointi käsitti vain nykyisin Ruukinpuistona tunnetun alueen rakennukset, jotka eivät tuolloin olleet tuotannollisessa käytössä. Inventointi oli varsin perusteellinen käsittäen myös rakennusten pintapuolisen kuntoarvioinnin. Inventointitiedot mustavalkovalokuvineen koottiin pahvikortteille. Rakennusinventointia täydentää ja havainnollistaa samana vuonna julkaistu A. Ahlström Oy:n Kauttuan tehtaiden 300-vuotishistoria (Pekka Korvenmaa: Kauttua, tuotanto ja ympäristö).

Kauttuan asemakaavan laatimisen yhteydessä vanha rakennusinventointi täydennettiin A. Ahlström Oy:n entisten tuotantorakennusten osalta. Kauttuan teollisuusympäristöjen inventoinnissa vuonna 2004, jonka tekijänä oli arkkitehti Tuula Pöyhiä, tutkittiin Kauttuan paperitehtaan, voimalaitoksen, entisen pakkaustarviketehtaan sekä Kauttuan rautatieaseman rakennukset. Inventoinnissa rakennuksia sekä alueen ympäristöä tarkasteltiin tilallisesti ja rakennusten eri vaiheet myös arvoitettiin huolellisesti. Kauttuan Ruukinpuiston vanhaa rakennusinventointia ei varsinaisesti päivitetty, mutta tietoja alueella tapahtuneista muutoksista koottiin inventointiraportin liitteeksi. Näin Kauttuan rakennusinventointiaineisto kattaa sekä kauttuan rautaruukin vanhan ydinalueen että A. Ahlström Oy:n entiset tuotantorakennukset Kauttualla. Sen sijaan yhtiön rakennuttamia asuinalueita ei ole inventoitu rakennuskohtaisesti. Esim. Mikolanmäen ja Varkaudenmäen rakennuksista on ainoastaan yleispiirteistä tietoa.

1990-luvun puolimaissa Eurassa oli vireillä useita osayleiskaavahankkeita, joiden perusselvityk-

sinä tehtiin vanhemman rakennuskannan inventointi Honkilahdella (1994), Hinnerjoella (1995) ja Mannilassa (1996). Näiden kaikkien selvitysten tekijänä oli FM Anneli Björkqvist. Inventoinneissa on huomioitu ainoastaan ennen II maailmansotaa rakennetut rakennukset ja pihapiirit. Inventointi on hyvin yleispiirteinen huomioiden kiinteistöistä yleensä vain päärakennukset. Kohteet on arvoitettu Satakunnan Museossa edelleenkin käytössä olevan luokituskäytännön mukaisesti A-, B- ja C-luokkaan kaavoitusta varten. Inventointitiedot ja mustavalkoiset valokuvat on koottu pahvikortteille, joita säilytetään Euran kunnantalolla.

Vuonna 2000 rakennusinventointityö ulotettiin Euran keskustajamaan. Rakennusarkkitehti Eija Hesso inventoi tuolloin Sorkkistentien varren rakennuskannan. Inventointitiedot työstettiin tekstinkäsittelyohjelmalla, mutta tulostettiin pahvikortteille. Käytettävissä ovat tällä hetkellä enää pahvikortit mustavalkovalokuvineen. Myös Sorkkistentien inventoinnin kohteet on arvoitettu edellä esitetyn luokituskäytännön mukaisesti. Viimeisin Eurassa toteutettu, Panelian rakennusinventointi on tehty kesällä 2009. Inventoinnin tekijänä oli Ins. AMK, HuK Laura Hesso. Erittäin laajassa ja perusteellisessa selvityksessä on huomioitu alueen kaikki ennen 1970-lukua rakennettu rakennuskanta. Tiedot digitaalisine valokuvineen on tallennettu Satakunnan Museo internetin kautta käytettävään Pakki -inventointisovellukseen. Myös Euran kunnalla on käytössä sovelluksen selaajatunnukset.

Selvitysten ajantasaisuus

Satakunnassa on viime aikoina täydennetty ja päivitetty monessa kunnassa 1990-luvulla tehtyjä rakennusinventointeja. Vuosien mittaan rakennuksissa ja ympäristöissä on ehtinyt tapahtua paljon muutoksia – rakennuksia on purettu, niitä on muutettu ja laajennettu ja myös jätetty rapistumaan. Myös inventointimenetelmät, välineet ja kohteiden valintaperusteet ovat muuttuneet. Näiden syiden vuoksi 15-20 vuotta sitten tehty rakennusinventointi ei enää riitä osayleiskaavan tai asemakaavan perusselvitykseksi vaan vanha inventointi tulee päivittää ja täydentää. Asiasta on syytä olla hyvissä ajoin yhteydessä Satakunnan Museoon. Euran osalta vanhentuneiksi voidaan jo katsoa ainakin kaikki 1990-luvulla tehdyt inventoinnit.

Rakennetun ympäristön tietopankki PAKKI

Vastuu rakennettua ympäristöä koskevan tiedon keruusta on perinteisesti kuulunut Suomessa museokentälle, käytännössä maakuntamuseoille ja Museovirastolle. Työn kustannukset ovat usein kuitenkin langenneet kunnille. Tiedon ensisijainen käyttöyhteys on maankäytön suunnittelu, josta vastaavat kunnat. Rakennusinventointitiedot koottiin ensin 1970- ja 80-luvuilla Museoviraston tuottamille pahvikortteille, joille liitettiin myös pienet mustavalkoiset valokuvat. Tässä muodossa tieto oli vain harvojen ulottuvilla. Pientä parannusta toi tietokoneen ja tekstinkäsittely- sekä tietokantaohjelmien käyttöönotto 1990-luvulla. Kovin laajalle rakennuksia koskevaa tietoa ei tässä muodossa voitu levittää.

2000-luvun aikana rakennusinventoinneissa alettiin siirtyä internetin kautta käytettäviin sovelluksiin ja tiedon laajempaan jakeluun. Valtakunnallisesti käytettävää rakennusinventoinnin tietopankkia Suomessa ei silti edelleenkään ole vaan maakuntamuseot ovat tuottaneet omia räätälöityjä sovelluksiaan. Satakunnan Museon oma maakunnallinen PAKKI-sovellus otettiin käyttöön 1.5.2007. Etuna aiempaan pahvikorttimaailmaan nähden siinä on mahdollisuus tallentaa laajasti kuvamateriaalia ja katsella kohteita myös kartalla. Tietoja voidaan lisäksi pitää ajan tasalla.

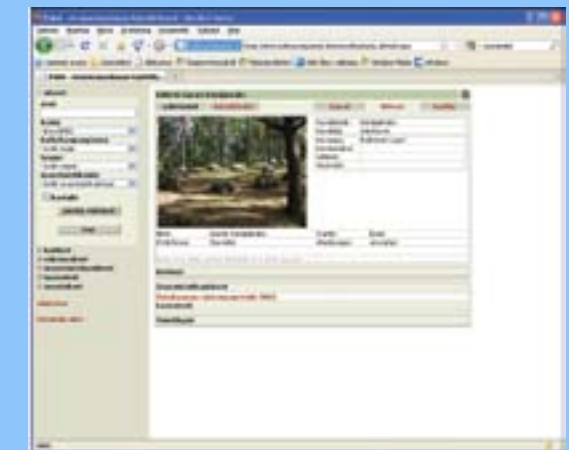
PAKKI-sovellus on tällä hetkellä tietosuojasivistä vain viranomaiskäytössä. Asukkaat ja kiinteistönomistajat voivat kuitenkin pyytää omaa kohdettaan koskevia tietoja joko Satakunnan Museosta tai Euran kunnalta. Tiedot on saatavissa sähköisesti pdf-tiedostoina tai paperitulosteena. Kesällä 2011 PAKISSA oli kaikkiaan 5000 satakuntalaisen kiinteistön (tontti tai tila) tiedot. Tietoa PAKKIIN kertyy ainoastaan kunnissa tehtävien rakennusinventointien kautta. Eurasta tätä sähköistä tietoa on kattavammin toistaiseksi vain Paneliasta, jossa tehtiin rakennusinventointi kesällä 2009. Lisäksi PAKKIIN on viety Eurastakin tiedot maakunnallisesti ja valtakunnallisesti arvokkaista kulttuuriympäristöistä ja rakennuskannasta.

Tulevaisuuden tavoitteena on kehittää PAKI-TA todellinen satakuntalaisen rakennetun ympäristön tietopankki, jonne olisi pääsy myös yleisöllä kotisoh-

valta käsin. Tämä edellyttää tietojen suodatusta sekä myös uusia inventointihankkeita tiedon kartuttamiseksi. Helposti saatavan tiedon toivotaan edesauttavan oman rakennetun ympäristön vaalimista. Tietoa voidaan hyödyntää mm. maankäytön suunnittelussa, kuntamarkkinoinnissa, kulttuurimatkailun kehittämisessä, opetuksessa ja kulttuuriyrittäjyydessä.

Kuvassa ylhäällä: kuvakaappaus PAKKI-sovelluksen tyyppillisestä näkymästä.

Kuvassa alhaalla: Parhailaan etsitään keinoja joidenkin PAKKI-sovellukseen kerättyjen tietojen saattamiseksi myös suuren yleisön käyttöön. Yksi mahdollinen kanava voisi olla Lounaispaikka-sovellus, josta jo nykyään löytyy myös Euraa koskevaa kartta-aineistoa, esim. muinaisjäännöskohteet sekä digitoitu ja nykykartalle sovitettu Kalmbbergin kartta vuodelta 1865. www.lounaispaikka.fi

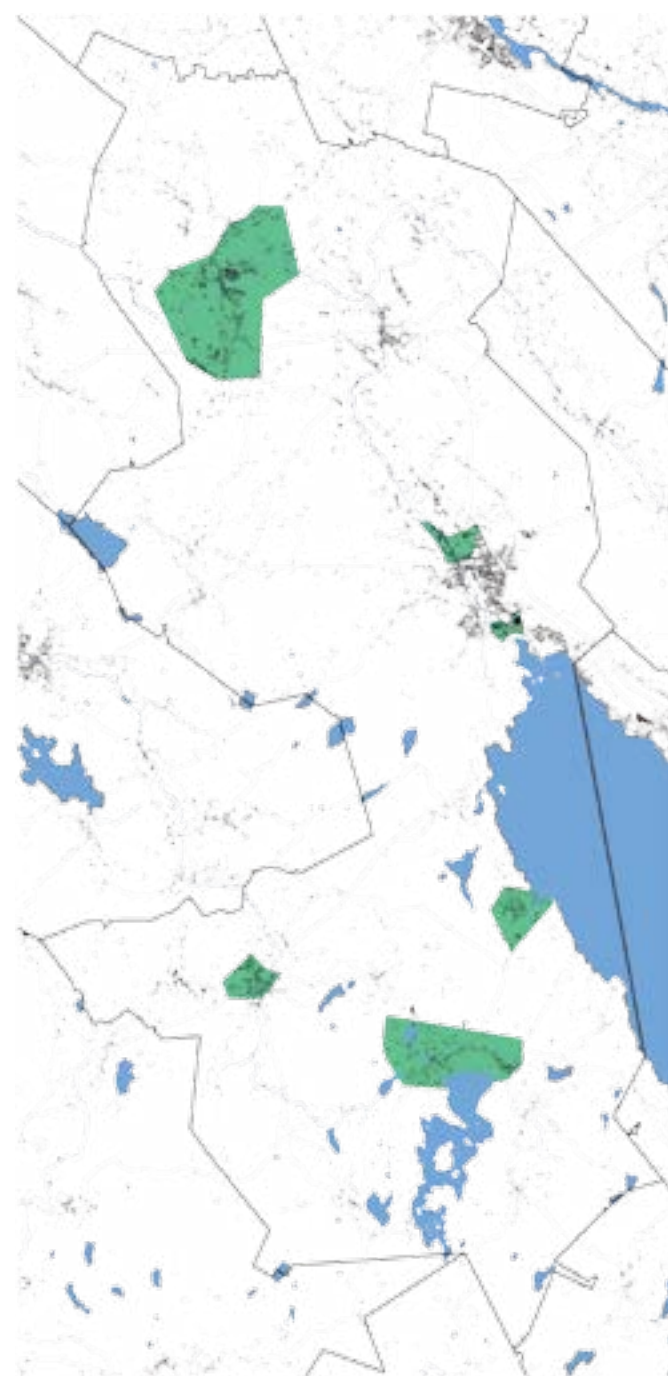
Lisäinventointien tarve

Eurassa on lähiaikoina käynnistymässä keskustaajaman osayleiskaavatyö. Mittavan osayleiskaavan pohjaksi tulee Eurassakin tehdä rakennusinventointi keskustaa- jamassa Sorkkistentien ympäristöä lukuun ottamatta. Kauttualla vanhan Ruukinpuiston inventointi ei välttämättä vaadi päivitystä, koska alueen koko rakennus- kanta on suojeltu Kauttuan asemakaavassa. Sen sijaan Kauttuan liikekeskuksen ja asuinalueiden rakennus- kanta tulee inventoida. Ajallisena takarajana voitaneen pääsääntöisesti pitää 1970-lukua. Rakennustaiteellisesti arvokkaat nuoremmatkin rakennukset on syytä huomi- oida selvityksessä.

Euran kunnan muissa osissa inventointien tekeminen tulee ajankohtaiseksi kaavahankkeiden viri- tessä. Tärkeänä inventoitavana alueena voitaneen pitää Eurakosken entistä kuntakeskusta (Kiukainen), jossa on muutospainetta. Inventointitiedolle olisi varmasti käyt- töä esim. matkailussa ja kuntamarkkinoinnissa Euran arvokkaista kulttuuriympäristöistä.

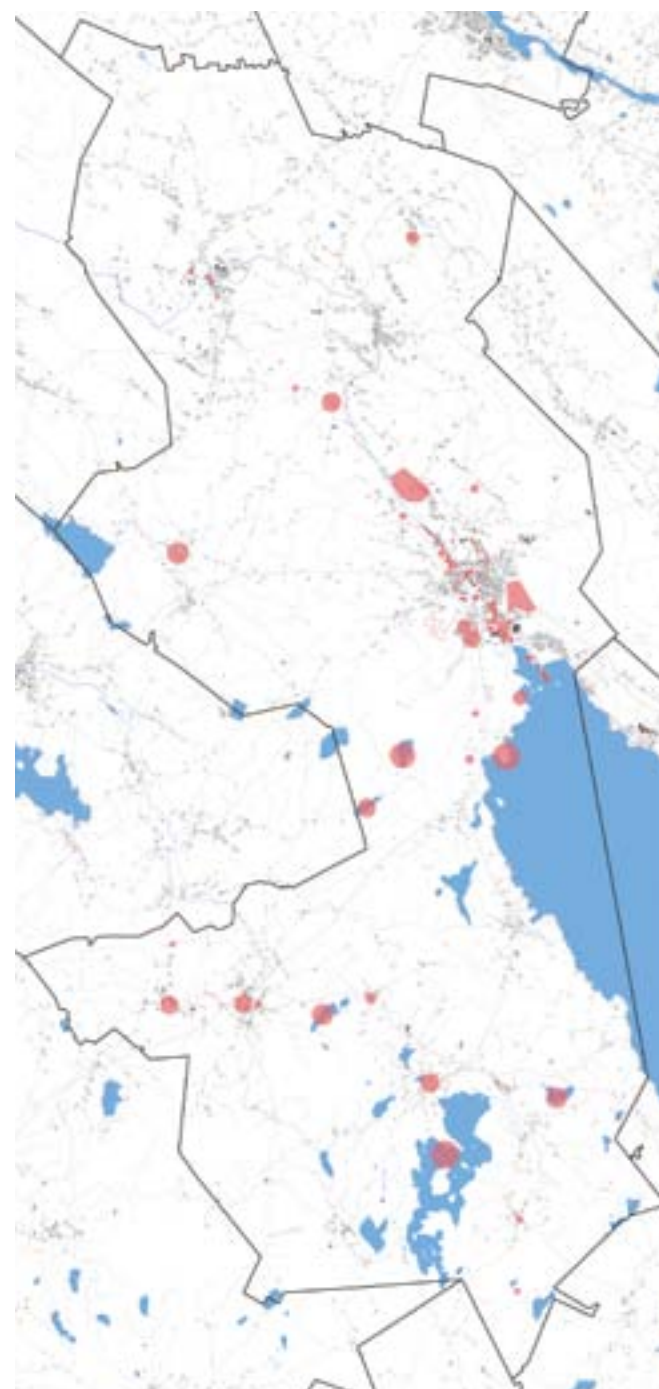

Kuvassa ylhäällä: Käyttötarkoitus voi nostaa vaatimattomankin rakennuksen paikallista merkitystä. **Kuvassa alhaalla:** Naarjoen ja Turajärven kylien rakennuskannassa, mm. komeissa kivinavetoissa, riittäisi inventoitavaa. **Kartalla vihreällä alueet, joilla Eurassa on tehty rakennuskulttuuriselvitys.**

Kuntalaisille tärkeitä paikkoja Eurassa

Kartalla esitettynä sellaiset kuntalaisten tärkeiksi mainit- semat kohteet ja paikat, jotka oli mahdollista paikallistaa ja esittää kartalla. Kodit ja mummolat puuttuvat siis kartalta. Koskeljärven, Eurajoen ja Pyhäjärven rannat mainittiin kokonaisuuksina, mutta kartalle ne on merkit- ty pistemäisinä kohteina.

Kulttuuriympäristöohjelman laatimisen yhteydessä kuntalaisilta kyseltiin heille tärkeitä paikkoja. Yhteensä 182 kyselyvastauksessaan eri-ikäiset euralai- set nostivat esiin noin 120 erilaista tärkeiksi, kauniiksi tai viihtyisiksi kokemaansa kohdetta. Suosituimmak- si osoittautunut kohde, Ruukinpuisto, mainittiin 28 kertaa, minkä lisäksi alueen sisältä mainittiin erilaisia yksittäiskohteita, kuten Alvar Aallon suunnittelema porrastalo sekä Pyhäjärvi-instituutin rakennus. Euran kirkko ympäristöineen sekä Lauhianmäen hautausmaa ja Pappilanmäki olivat myös vastaajien suosiossa sa- moin Hinnerjoen kylä, sen kirkko ympäristöineen sekä myllyrauniot.

Useita mainintoja sai myös ”koti” ja erityisesti yläkoululaisten vastauksissa keskustan ruokakaupat, joiden edustoilla nuorisoviettä aikoja. Luonnon- maisemat keräsivät mainintoja kaikissa ryhmissä, erityi- sesti Koskeljärvi, Pyhäjärvi ja Eurajoki olivat vastaajille rakkaita. Lisäksi kuntalaisten suosima virkistysmetsä, Kauttuan metsä, keräsi mainintoja kyselyssä, sillä alu- eelle suunnitteilla olevasta asuinalueesta käytiin samaan aikaan vilkasta keskustelua muissakin yhteyksissä.

Kuvassa: Nuorten tärkeiksi kokemat paikat liittyivät usein erilaisiin toimintoihin ja harrastuksiin, varsinaisia maisemia mainittiin harvemmin. **Piirros:** Sanni Ruuhiala, Kiukaisten yhteiskoulu

Minun Eurani

Kaisa Uoti, opiskelija Kiukaisten yhteiskoulusta

Mikä on Minun Eurani? Mitä siihen kuuluu ja miksi? Näitä asioita mietin keväällä kesken kuvaamataidon tuntia tehdessäni karttaa kotikunnastani. Tietysti tuli mieleen koti, koulu, kirkko, kaikki tavalliset ja yleiset asiat, mutta mitä muuta?

Aloin tehdä listaa minulle tärkeistä paikoista täällä. Lista oli melko pitkä, ja suurin osa kohteista ei edes päätyneet lopulliseen pienoismalliin. Esimerkiksi Kauttuan ruukinpuisto Porrastaloineen ja koskineen ei mahtunut työhöni, vaikka olisin ne siihen kovasti halunnutkin, sillä minusta ne kuuluvat olennaisesti Euran kulttuuriympäristöön ja maisemaan yleensäkin. Olisin halunnut lisätä karttaani myös muita euralaisia paikkoja, jotka eivät aikataulun, ja myös laiskuuden, takia lopulliseen työhöni päätyneet. Lisäksi karttani mittasuhteet olivat vähän pielessä, sillä koko matka Kiukaisten keskustasta Euraan oli yhtä pitkä kuin noin 100 metrin matkani bussipysäkillä.

Yleinen asenne koulussani on, mahdollisimman äkkiä pois täältä korvesta, suurkaupunkiin, sivistyksen pariin. Osittain olen samaa mieltä, ärsytti, kun karttaan piti laittaa niin valtava määrä puita, peltoja ja metsää. Mutta toisaalta, kun sitä paremmin ajattelee, minä viihdyn täällä. Olisihan se hienoa asua Helsingissä, jossa elokuvateatteri, kaupat ja ravintolat ovat kävelymatkan päässä (lähin kauppani on noin viiden kilometrin päässä). Ja ymmärrän myös sen, että suurin osa haluaa muuttaa aikuisena pois täältä, aion itsekin mennä opiskelemaan muualle.

On siis huvittavaa, että jos ulkopaikkakuntalaiset tulevat tänne, he ihastelevat maaseudun rauhaa, Ruukinpuistoa, Kuninkaanhautaa, ja muita meille itseltään selviä maisemia ja asioita, joita me emme välttämättä ole edes huomanneet. Eli kun ensi kerralla kuljet kouluun, töihin, tai muutenkin kuntamme läpi, katso hetkeksi ulos ikkunasta ja yritä nähdä ympäristömme uusin silmin. Saatat yllättyä positiivisesti!

Kuvassa yksityiskohta Kaisa Uotin euralaista ympäristöä esittelevästä kolmiulotteisesta mielikuvakartasta, jollaisia joukko Kiukaisten yhteiskoulun oppilaita laati tammikuussa 2011 kulttuuriympäristöä käsitelleen esitelmän jälkeen.

Kuvassa: Pirjo Hamm-Hakamäen ympäristötaideteos sijoittuu taiteilijaa inspiroivaan kulttuuriympäristöön. Kuva: Pasi Annala

Luovan työskentelyn ympäristöehtoja

Pirjo Hamm-Hakamäki, kuvataiteilija

Kuvataiteilijalle työympäristö on elintärkeä. Taiteilija hengittää ympärillä olevaa miljöötä ja omaa työskentelytilaansa, sillä taideteoksen syntyyn eivät vaikuta vain materiaalit ja teoreettinen oppi, vaan kaikilla aisteilla koettu elämä tässä ja nyt. Puhutaan luovan työntekijän tunneherkkyydestä, joka todellisuudessa on aistien; näön, kuulon, hajun, tuntoaistin ja jopa maistamisen yhteistyötä.

Kun maalaan, näen mielessäni värejä ja muotoja, kuulen niissä musiikin rytmin. Silloin myös tuntoaistini herkistyy ja sormenpäini rekisteröivät pienimmänkin siveltimen vedon tai kynän liikkauksen. Vincent Van Goghin kerrotaan syöneen värejä enkä yhtään ihmettele vaikka tämä olisi totta, sillä sekoittaessani granaattomenanpunaista alkaa sylki virrata suussani. Maalauksia ei maalata vain kädellä, vaan koko keholla. Käden liike alkaa jalkapohjasta, jonka rytmin lantio jakaa eri puolille kehoa. Sen tähden useimmiten maalaan seisten, jolloin vartalo voi elää koko siveltimen vedon alusta loppuun. Näin aistini ovat varsinaisia työvälineitäni, ja maalauksmateriaalit, siveltimet ja kynät toissijaisia. Taideteoksen luominen on kokonaisvaltaista aistimista, mikä synnyttää lakkaamattoman virran aivoimpulsseja ja sitä kautta tunnemyrskyjä, joita tarvitaan teoksen toteuttamiseen. Jos aistien saumaton yhteistyö estyy, koko luomisprosessi pysähtyy. Esteenä on useimmiten ympäristön rauhan ja tasapainon rikkoutuminen.

Tänä päivänä pidetään itsestäänselvänä, että työympäristöä tarkkaillaan eri mittauksin, joiden arvot eivät saa ylittyä; mitataan desibelit, ilmanlaatu, puhtaus ja kiinnitetään huomio ergonomiaan. Kuka arvioi ja arvostaa taiteilijan työympäristön optimaalisia arvoja? Se on toivoton haave, sillä taiteentekijän työympäristö on se kulttuuriympäristö, jossa hän elää ja työskentelee. Ehkäpä sen takia monet taiteilijat, joilla on siihen mahdollisuus, matkustavat pois Suomesta työskennelläkseen harmonisemmissa olosuhteissa eli vanhemmassa kulttuuriympäristössä, jossa luovalla tekemisellä on luonnollinen, vuosituhansiakin vanha pohja, joka perustuu eri elementtien vuorovaikutuksille.

Meillä Suomessa ei nähdä yhteyttä henkilön työn ja paikkakunnan miljöön välillä. Jos jossain paikassa voi tehdä antaumuksella luovaa työtä, siellä on ihmisten myös hyvä elää. Tämä henkinen hyvinvointi näkyy asumistyytyväisyytenä ja myös hyvänä mielenterveytenä, kehon ja mielen tasapainona. Itse asuin

kuusi vuotta metsän keskellä, jossa en nähnyt koskaan kunnolla auringon nousua tai laskua. Minulle, peltojen keskelle syntyneelle tämä oli lopulta traumaattinen kokemus, ja sairastuin masennukseen, jolloin luovuuteni tyrehtyi. Parannuin vasta muutettuani syntymäkotiini, 1890-luvun alussa rakennettuun hirsitaloon, jonka ikkunoista sain katsella horisontin metsänauhaan asti ulottuvia viljapeltoja ja 120-vuotiaan kotipihani reunalta virtaavaa jokea. Mutta tasapaino järkkäsi. Viljapelloille, vanhan kyläraitin reunaan rakennettiin alihankintateollisuushallit harmaista elementeistä ja ympärille isot asfalttipihat. Auringonlasku peittyi ja yöllä makuuhuoneen valaisee räikeästi hallialueen gestapomaiset valonheittimet. Työhuoneeni oli lännen puolella, mutta en voinut työskennellä siellä kuin verhot suljettuina. Sen vuoksi rakensimme uuden piharakennuksen lähelle jokirantaa, ja siellä pystyn nyt maalaamaan.

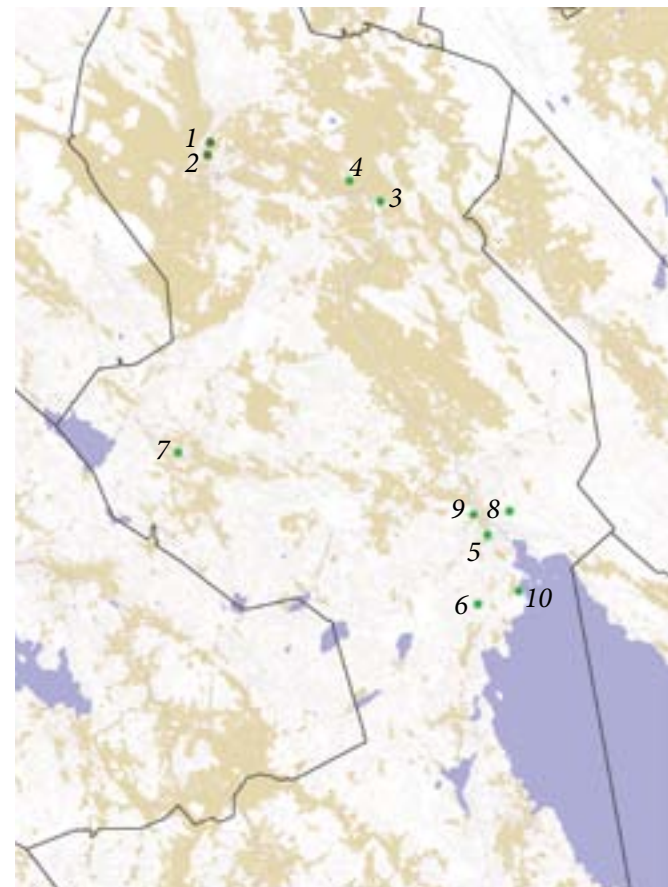
Vaikka taideteokseni eivät kerro työpaikan maisemasta, työn mielessä luominen ja mielessä toteuttaminen, ennen kuin tarttuu materiaaleihin, tapahtuu jokirannassa. Maisema on näin työtilani ja myös piilopaikkani, kun haluan pitää yksityisyyteni. Jos jompikumpi, viljavainiot tai jokiranta rakennettaisiin, raivattaisiin tai muutettaisiin muuksi, menettäisin jälleen työympäristöni ja työkykyni. Sitä ei voi mitata tai korvata rahalla, joten ympäristösuunnittelu ja kulttuuriympäristöjen säilyttäminen oikealla ja aktiivisella tavalla on elintärkeää siinä asuville ja siellä luovaa työtä tekeville. Savipellon peltihalliin ei voi mennä tekemään henkisesti herkkää työtä, ja peltihallien ympärillä asuvat ihmiset eivät voi nähdä ikkunoistaan mieltätyöntävää viljelymaisemaa tai luonnonmukaisia rantakaistaleita. Miksi siis katsoa ulos ollenkaan?

Taloudellisuutta tavoittavalla kaavoituksella on usein rikottu ympärillä asuvien ihmisten mielenmaiseman harmonia, ja mielenterveyttä ylläpitävä voima on tukahdutettu. Kaiken lisäksi muutaman vuoden kuluttua, taloudellisen laman tapahduttua, teollisuushallit ammottavat tyhjyyttään ympäristöt hoitamatta, koska se ei enää kuulu kenellekään. Missä ovat nyt kestävä kehityksen suunnitelmat ja toiveet asukkaiden mielenterveyden kohentamisesta? Oikealla kaavoituksella ihmisen oman elämän mittasuhteisiin sovitettuna ja vanhaa varjelevalla maisema-arkkitehtuurilla luodaan kestävä kulttuurimaiseman ja ihmisen elinympäristön perusta tuleville sukupolville.

3.6 Perinnemaisemat

Käsitteitä perinnemaisema ja perinnebiotooppi käytetään usein rinnakkain ja toistensa synonyymeina. Niillä tarkoitetaan perinteisten elinkeinojen ja maankäyttötapojen muovaamia alueita, joiden historialliset piirteet ovat säilyneet. Perinnemaisemia ovat esimerkiksi niityt ja hakamaat ja niiden käyttöön liittyvät rakennelmat. Myös käsitteet kulttuurimaisema ja perinnemaisema ovat osin päällekkäiset. Perinnemaisema on usein melko pienialainen ja osa laajaa kulttuurimaisemaa. Perinnebiotoopeiksi nimitetään pääosin niitty- ja laiduntalouden monilajisia luontotyyppejä esim. kuivat ja kosteat niityt, hakamaat ja metsälaitumet.

Nämä maisemallisesti ja luonnon monimuotoisuuden kannalta erittäin merkittävät alueet ovat syntyneet pitkäaikaisen laidunnuksen ja niiton tuloksena. Karjatalouden muutosten myötä ne ovat käyneet harvinaisiksi koko maassa. Perinnemaisemia tulisi edelleen hoitaa laiduntaen tai niittämällä, jotta ne eivät kasva umpeen. Oikealla hoidolla voidaan pelastaa niittyjen kukkaloisto ja rikkaan, osin uhanalaisen eliölajiston elinympäristöt.

3.7 Muinaisjäännökset Eurassa

Kiinteät muinaisjäännökset ovat maassa säilyneitä merkkejä entisajan ihmisten asumisesta ja toiminnasta. Kiinteät muinaisjäännökset ovat toisinaan maastossa silmin havaittavissa ja selvästi erottuvia, kuten hautaröykkiöt ja linnavuoret. Toisena ryhmänä ovat maanalaiset kiinteät muinaisjäännökset, kuten asuin- ja työpaikat sekä ruumishaudat. Kiinteät muinaisjäännökset ovat muinaismuistolain rauhoittamia.

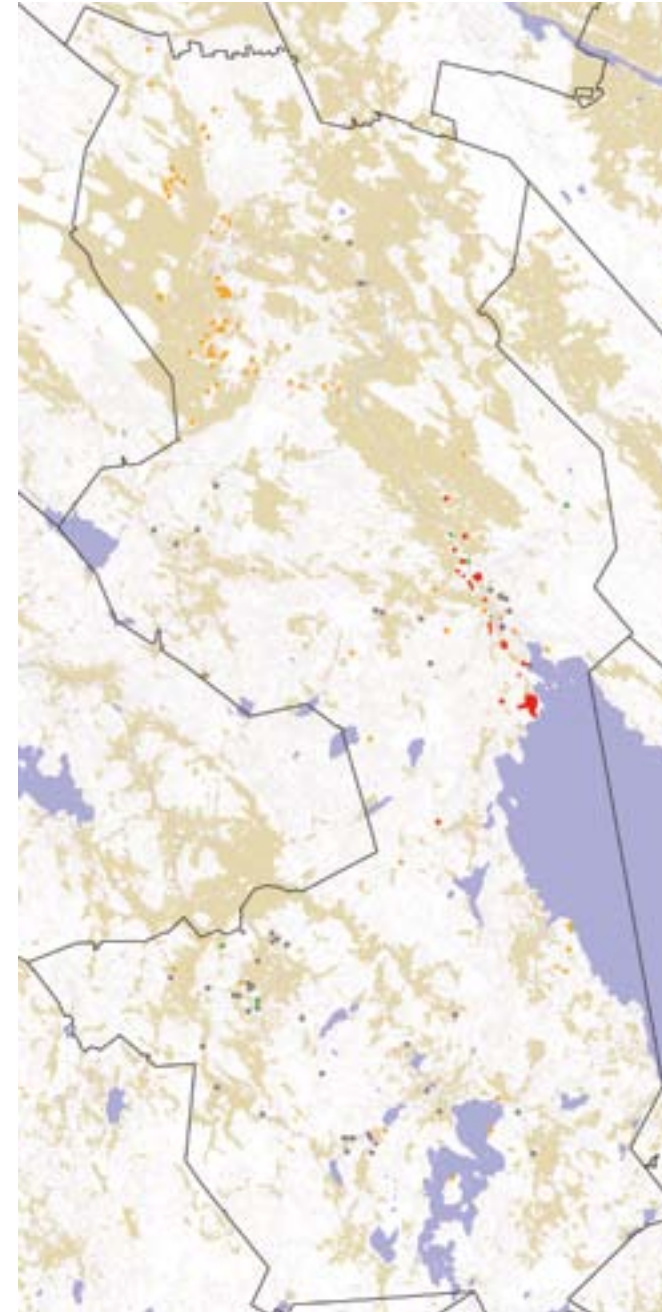
Muinaisjäännökset ovat esihistorian ainutlaatuisina tietolähteinä aina arvokkaita, ja siksi ne ovat kaikki Muinaismuistolain nojalla rauhoitettuja. Niitä hoidetaan, jotta ne säilyisivät myös tuleville sukupolville. Kiinteillä muinaisjäännöksillä ei ole ikärajaa. Muinaismuistolaki koskee niin esihistoriallisia kuin historiallisiäkin kohteita, esimerkiksi viime sotien aikaisia puolustusvarustuksia.

Esihistorialliselta ajalta saadaan tietoja vain muinaisjäännöksiä tutkimalla. Euran runsaat löydökset ovat valtakunnallisessakin mittakaavassa merkittäviä. Rautakauden kalmistojen laajat tutkimukset ja erityisesti Luistarin muinaisjäännösalueen poikkeuksellisen arvokkaat löydöt tekevät rautakauden loppupuoliskosta poikkeuksellisen mielenkiintoisen juuri Eurassa.

Euran esihistoria on kokonaisuudessaankin erittäin rikas ja tutkimuksellisesti merkittävä, vaikka kivikausi ja pronssikausi ovat jääneet rautakaudelta vähemmälle huomiolle. Euralaisen rautakauden kiinnostavuus piilee siinä, että löydöt ovat säilyneet täällä poikkeuksellisen hyvin Eurassa myöhäisellä rautakaudella käytössä olleen esineellinen ruumishautauksen ansiosta. Muualla Suomessa polttohautaustraditio oli rautakaudella vallitseva. Euran myöhäisrautakauden löydöt ovat siis tärkeässä osassa, kun luodaan kuvaa läntisen Suomen elämästä rautakaudella.

Kartalla: Lounais-Suomen ympäristökeskuksen julkaiseman Satakunnan perinnebiotooppien hoito-ohjelman luettelossa (2007) on esitetty Eurasta kaksi maakunnallisesti ja kuusi paikallisesti arvokasta perinnemaisemakohdetta.

Maakunnallisesti arvokkaita ovat Katilan kedot (1) ja Maijalan kallio (2) Paneliassa. Paikallisesti arvokkaita ovat Anttilan niityt (3), Köylypolven niitty (4), Museomäen kalliokeho (5), Harvasen tienvarsiketo (6), Turajärven niityt (7), Neitsenmäen keto (8), Luistarin keto (9) ja Harolan lehdot (10).

Kartalla: Museoviraston muinaisjäännösrekisterin mukaan Eurasta tunnetaan 152 muinaisjäännöstä, joista kivikaudelle ajoittuu 51 (kartalla harmaalla), pronssikaudelle 56 (oranssilla), rautakaudelle 18 (punaisella) ja historialliselle ajalle 5 (vihreällä). Loput kohteet ovat ajoittamattomia tai ne ajoittuvat useammille esihistorian periodeille. Useaa eri aikakaudelta edustavia eli ns. moniperiodisia kohteita on Eurassa kaksi: Kolmhaara ja Keittiömäki. Nämä kohteet on merkitty kartalle sinisellä.

Kiinteiden muinaisjäännösten inventointitilanne

Eurassa esihistoriallisten kiinteiden muinaisjäännösten inventointeja on tehty useita. Ensimmäinen, koko silloisen kunnan kattava selvitys on vuodelta 1959, mutta siinä ei ole mukana ajankohtana vielä itsenäisenä kuntina olleita Honkilahtea ja Hinnerjokea. Nämä alueet kuitenkin inventoitiin kuntaliitosten jälkeen 1990-luvulla. Täydennysinventointia tehtiin osayleiskaavatyön yhteydessä v. 2000 Euran keskustaajaman ja Kauttuan alueilla, samalla tarkastettiin yleisöilmoituksia ja muinaisjäännöksille potentiaalisia alueita laajemmin Euran pohjoisosissa. Historialliselle ajalle ajoittuvia muinaisjäännöksiä näissä inventoinneissa on tarkastettu ja etsitty vain satunnaisesti. Ainoastaan v. 2008 tehtiin Sorkkisten alueen asemakaavatyön yhteydessä historiallisen ajan kohteisiin keskittynyt inventointi.

Suurimmat puutteet muinaisjäännösten inventoinneissa historiallisen ajan kohteiden lisäksi kohdistuvat entisen Kiukaisten kunnan alueeseen. Kiukaisten inventointi on vuodelta 1951 ja se on kaikilta osiltaan pahasti vanhentunut. Vuonna 1984 Kiukaissa tehtiin Turun Yliopiston toimesta nk. röykkiöinventointia, mutta se kohdistui lähinnä jo tunnettujen kohteiden tarkastamiseen. Kiukaisten ja erityisesti Panelian kylän muinaisjäännösten inventointi olisi tehtävä mahdollisimman pian. Myös historialliselle ajalle ajoittuvien muinaisjäännösten inventointia tulee jatkaa koko nykyisen kunnan alueella.

Kuvassa alhaalla: Kauttualla vanhaa Harolan torpan paikkaa on hoidettu niittämällä vuodesta 1995 ja laiduntamalla vuodesta 2008. Läheiset Harolan lehdot kasvavat entisillä hakamailla ja ovat paikallisesti arvokas perinnemaisemakohde.

Muinaisjäännöskohteita

Harola

Euran Kauttuan Harolan rautakautinen rökkiöalue sijaitsee aivan Pyhäjärven luoteisrannan tuntumassa rehevässä lehtometsässä. Yli 50 hehtaarin laajuiselta alueelta tunnetaan kaikkiaan 690 kivirökkiötä sekä kolme vallimaista kivirakennelmaa. Ihmisluuta on löydetty tutkimuksissa vain vähän ja tämän perusteella kaikkia rökkiöitä ei pidetä hautoina. Osa voisi olla rakennuksen pohjia, kaski- tai raivausrökkiöitä tai liittyä esihistorialliseen raudanvalmistukseen. Suuri osa Harolan rökkiöistä sijaitsee lehtometsässä, tiheän pähkinäpensaston suojassa.

Kolmhaara

Kolmhaaran laaja asuinpaikka- ja kalmistoalue Euran Honkilahdella on saanut nimensä sijaintinsa mukaan: muinaisjäännös sijaitsee Hinnerjoen ja Vaaljoen yhtymäkohdassa, jossa vesistöt muodostavat kolme uoma. Kolmhaarassa on useita löytöalueita ja paikalla on asuttu pitkään ja ilmeisesti useassa eri jaksossa.

Alueella on tehty kaivauksia 1940-luvulta lähtien. Kolmhaarasta tunnetaan useita erityyppisiä asumuksen pohjia ja lukuisia liesiä, mutta tunnetuimmat muinaisjäännökset ovat 26 punamultaa sisältänyttä hautaa. Osasta hautoja löytyi meripihkakoruja ja piikivisiä nuolenkärkiä.

Munasaaren lounaisrinteellä on Euran toistaiseksi ainut tunnettu kuppikivi. Noin kuution kokoisen kiven jäkälöityneessä yläpinnassa on erotettavissa 4 tai 5 kuppimaista syvennyttä.

Linnavuori

Kauttuan linnavuori on Ala-Satakunnan ainut muinaislinna. Se on osin jyrkkäseinämäinen peltotasangolta nouseva mäki, joka sijaitsee Pyhäjärven pohjoispäässä lähellä Eurajoen niskaa.

Linnavuoren sijainti on aikanaan ollut strategisesti hyvin tärkeä, sillä sieltä on voitu valvoa Ala-Satakunnan tärkeitä rautakautisia kulkureittejä, Pyhäjärveä ja Eurajokea. Linnavuorelta on lisäksi ollut näköyhteys lähes kaikkiin Euran tunnettuihin rautakauden lopun kalmistoihin, joten voidaan olettaa, että lähistöllä on sijainnut useita kyliä.

Kuvassa ylhäällä: maisemanhoitoa Harolassa

Kuva: Leena Koivisto

Kuvassa keskellä: Lammashaan rökkiöt ovat asumusten reunustamat, kuten mahdollisesti jo pronssikaudella.

Kuvassa alhaalla: Kauttuan höyryputken alla nököttävä tienvarsipyylvas on tyypillinen esimerkki historiallisen ajan muinaisjäännöksistä.

Rivanmaa

Vasarakirveskulttuurin aikaan diabaasi, hienojakoinen ja tiivis kivilaji, havaittiin parhaaksi kivikirveiden raaka-aineeksi. Suuri osa Suomesta löydetystä vasarakirveistä onkin valmistettu Satakunnasta louhitusta oliviinidiabaasista. Suomalaiset vasarakirveet ovat hyvätekoisia ja niiden valmistus lienee ollut lähes ammattimaista työtä. Todennäköisesti diabaasilouhosten lähellä on ollut pajoja, joista kiviseppien valmistamia kirveitä on kuljetettu koko vasarakirveskulttuurin alueelle. Erityisesti Pyhäjärviseläältä tunnetaan lukuisia oliviinidiabaasiesiintymiä.

Rivanmaan diabaasilouhos sijaitsee kallioisella metsäalueella Euran Hinnerjoella. Louhintamerkkejä on näkyvissä noin viiden metrin matkalla. Rosoinen ja jyrkkä louhittu seinämä on korkeimmillaan noin kolme metriä. Diabaasikivi on mustaa ja lohkeavaa ja maassa näkyy paljon iskoksia. Lähtienoon asukkaat ovat noutaneet paikalta kiuaskiviä aivan viime vuosikymmeniin asti.

Lammashaka

Lammashaan muinaisjäännösalue Euran Paneliassa koostuu kahdesta erillisestä rökkiöryhmästä. Eteläisessä ryhmässä on kolme hautarökkiötä, jotka sijaitsevat lähellä peltoaukean reunaa hakamaisessa ympäristössä. Rökkiöiden pohjoispuolella on omakotitaloja. Ryhmän suurin rökkiö on halkaisijaltaan 17 x 15 m ja sen korkeus on n. 2 metriä. Keskellä rökkiötä on hyvin tyypilliseen tapaan pengottu kuoppa. Rökkiön ulko-reunoilla on selvästi näkyvissä olevaa kehäkiveystä. Hautarökkiöiden ympäristössä maastossa on näkyvissä painanteita ja kuoppia. Osa näistä on varmasti melko nuoriakin kaivantoja, mutta joukossa saattaa olla myös esim. keittokuoppia tai muita pronssikautiseen toimintaan tai asumiseen liittyviä jäänteitä.

Euran esihistoriareitit:
<http://www.eura.fi/esihistoria/>

Museoviraston muinaisjäännösrekisteri:
<http://kulttuuriymparisto.nba.fi>

Puolvälinkivi

Euran kirkosta 4 km koilliseen, Eurasta Köyliön Tuiskulaan kulkevan paikallistien 2141 varressa on siirtolohkare. Kivi sijaitsee aivan tien länsireunassa noin 1 km:n etäisyydellä valtatie 12:sta Eurasta päin tultaessa. Kivi on jyrkkäseinämäinen ja halkaisijaltaan 1,5–2 m. Kiven päällä kasvaa sammalta ja jäkälää. Kiven päällä kerrotaan myös olevan hakkauksia, joita ei ole tarkistettu maastossa.

Kiven kerrotaan olleen puolimatkan merkkinä kuljettaessa Tuiskulan kylältä Euraan. Kivi koetaan paikallisesti arvokkaana maamerkinä, johon liittyy tarinoita. Puolvälinkivi on myös vanha Euran kylien välinen rajakivi: Euran Kirkonkylän, Sorkkisten ja Soupaksen kylien rajat yhtyvät kivellä.

Historiallisen ajan muinaisjäännöksiä Eurassa

Historiallisen ajan muinaisjäännöksillä tarkoitetaan keskiaikaisia tai sitä nuorempia muinaisjäännöksiä. Muinaismuistolaisissa ei anneta ikärajaa kiinteille muinaisjäännöksille. Historiallisen ajan muinaisjäännösten kirjo on hyvin moninainen käsittäen mm. asutus-, liikenne-, elinkeino- ja sotahistoriallisia kohteita, kirkonpaikkoja ja hautausmaita sekä erilaisia tarinapaikkoja.

Erilaiset kivirakenteet ovat tyypillisiä historiallisen ajan muinaisjäännöksiä, sillä ne säilyvät pitkään vähäiselläkin ylläpidolla. Usein rakennuksetkin muuttuvat muinaisjäännöksiksi raunioituaan ja vain kestävimpien kivirakenteiden säilyessä. Tästä esimerkkinä Euran useat myllyrauniot.

Museoviraston ylläpitämässä muinaisjäännösrekisterissä on tällä hetkellä kuusi euralaista historiallisen ajan muinaisjäännöstä. Niistä kaksi on rajamerkkeinä käytettyjä kivirakenteita ja neljä historiallisia kyläpaikkoja. Euran luettelotujen kohteiden vähäisyys ei kerro niinkään niiden todellisesta määrästä vaan inventointien puutteesta. Yksi muinaisjäännösrekisterin historiallisen ajan kohteista on edellä esitelty Puolvälinkivi.

4.1 Päätöksenteko

Ympäristön laadulla on merkittävä vaikutus alueen vetovoimaisuuteen niin asuin- ja työpaikkana kuin vapaa-ajan kohteenakin. Viihtyisiä ja ajallisesti kerroksellinen ympäristö luo hyvät puitteet erilaisille toiminoille. Kulttuuriympäristöä luodaan ja uudistetaan nykyhetkessä – korjaus- ja uudisrakentamista koskevien päätösten myötä, ympäristönhoidon ja kiinteistönpidon keinoin sekä katu- ja tierakentamisen ratkaisuin.

Kulttuuriympäristön suojelulla tarkoitetaan toimenpiteitä, joilla varmistetaan, että yhteinen kulttuuriperintömme siirtyy tuleville sukupolville. Joidenkin maankäyttöhankkeiden toteuttaminen tuhoaisi kokonaisia historiallisia alueita, toisaalta kulttuuriympäristöä tuhoutuu vähä vähältä esimerkiksi rakennusten purkamisen ja väärän korjaustavan takia. Maaseudun rakennemuutos tuo omat uhkatekijänsä.

Kulttuuriympäristön historialliset ja esteettiset arvot ovat olemassa vain aineeseen sidottuna, joten kohteen tuhoutuessa menetetään myös sen sisältämät merkitykset. Rakennettu ympäristö muodostaa noin kaksi kolmasosaa kansallisvarallisuudestamme. Rakennusperinnön hoito on taloudellisesti järkevää, koska se tehostaa rakennuksiin sidotun pääoman hyödyntämistä.

Uttakin voidaan rakentaa viisaalla ja viihtyisyyttä parantavalla tavalla. Kulttuurisen identiteetin vahvuuden merkkejä on, että nykypäivän rakentaminen sovitetaan ympäröivään rakennuskantaan. Myös nykypäivän ihmisellä on oltava mahdollisuus kokea, että omat ja oman ajan saavutukset ovat osa historiallista jatkumoa.

Kunnat ovat keskeisiä vaikuttajia kulttuuriympäristön hoidossa. Niiden rooli maankäytön suunnittelussa ja ympäristön hoidossa on muuttunut vuosien saatossa itsenäisemmäksi.

Kulttuuriympäristön suojelu tapahtuu nykyään yleisimmin ja tehokkaimmin kunnissa laadittavien asema- ja yleiskaavojen avulla. Kuntien edellytetään vaalivan kulttuuriperintöään kansainvälisten sopimusten, suositusten ja oman maan lainsäädännön mukaisesti. Euran kunnassa tapahtuvaa kaavoitusta ohjaa Varsinais-Suomen ELY-keskus yhteistyössä Satakunnan Museon, Museoviraston, Satakuntaliiton ja muiden viranomaisten kanssa.

Ongelmana kuntatasolla ovat resurssien ja asiantuntemuksen puute sekä kulttuuriympäristön hoidon hajaantuneisuus monelle taholle. Suunnittelijaresurssit ovat usein niukat tai teknispainotteiset. Näin myös Euran kunnassa, missä jo kunnan väkiluvun perusteella tulisi olla päätoiminen kaavoittaja. Vuonna 2000 voimaan tulleen maankäyttö- ja rakennuslain mukaan kaikissa yli 6000 asukkaan kunnissa tulee olla kaavoittaja, jolla on kunnan kaavoitustehtävien hoidon edellyttämä pätevyys. Kaavoittaja voi myös olla kuntien yhteinen tai kunta voi antaa tehtävän sopimuksen nojalla toisen kunnan tai kuntayhtymän palveluksessa olevan kaavoittajan hoidettavaksi. Kaavoittajalla tulee olla suunniteltavaan soveltuva korkeakoulututkinto ja tehtävän vaatavuuden edellyttämä riittävä kokemus.

Kaavoituksella tulee turvata kulttuuriympäristön säilyminen. Sillä voidaan myös ohjata kulttuuriympäristön kehittymistä myönteiseen suuntaan. Maankäytön suunnittelun on aina perustuttava alueen kulttuuriarvojen asianmukaisesti selvityksiin eli perusteelliseen ja ajantasaiseen inventointiaineistoon. Lisäksi kulttuuriympäristön arvot tulisi huomioida ratkaisuja tehtäessä painoarvoltaan muiden arvojen kanssa lähtökohtaisesti samanarvoisina.

Kunnan ylin päätöksentekijä on valtuusto, jonka käsittelyyn kunnanhallitus valmistelee asiat.

Kuvassa: Maankäytön suunnittelulla tulee huolehtia, ettei arvokkaille maisema-alueille aiheudu maisemavaurioita esimerkiksi voimajohtojen ja teiden rakentamisesta, vesistöjärjestelyistä ja teollisuusrakentamisesta tai huonosti suunnitellusta maanaineksen otosta. Kuvan sähkölinjat ovat poikkeuksellisen elegantit.

Kulttuuriympäristön jokapäiväiseen vaalimiseen liittyvä kunnallinen päätöksenteko tapahtuu lautakunnissa, kunnanhallituksessa ja -valtuustossa, ja niinpä kunnan ympäristökuva heijastaakin näiden toimielinten arvomaailmaa.

Kaavoitusprosessissa kuullaan myös kansalaismielipiteitä ja -aloitteita, ja kaikilla asianosaisilla on mahdollisuus vaikuttaa kaavan lopputulokseen. Käytännössä suunnitteluun voi osallistua jättämällä mielipiteensä kirjallisesti tai osallistumalla keskustelutilaisuuksiin. Kaavan vahvistamispäätöksestä voi tarvittaessa valittaa.

Rakentamisen sopeutuminen ympäristöönsä tarkistetaan rakennuslupamenettelyssä. Rakennusten purkamiseen tarvitaan lupa tai vähintään ilmoitus rakennuslupaviranomaiselle. Mikäli kyseessä on kulttuurihistoriallisesti arvokas kohde, rakennuslupaviranomaisten velvollisuus on ilmoittaa siitä alueelliselle ELY-keskukselle. Usein kaava velvoittaa kuulemaan

myös maakuntamuseota. Maisematyöluupa tarvitaan maisemaa muuttaviin maanrakennustöihin ja puiden kaatamiseen asemakaava- ja yleiskaava-alueella, jos yleiskaavassa niin määrätään. Haja-asutusalueen rakentamista ohjataan ympäristöön sopeutuvaksi kunnan rakennusjärjestyksellä ja haja-asutusalueen rakentamistapaohjeistoilla.

Kuntalaisten kannalta asiantunteva rakennusvalvonta ja korjausrakentamisen neuvonta ovat tärkeitä. Rakennustarkastaja, korjausneuvoja tai aluearkkitehti vastaa kunnassa asianmukaisesta rakennusperinnön korjausneuvonnasta ja tiedottaa paikallistasolla rakennetun ympäristön hoitoon liittyvistä asioista.

Euran rakennusvalvontaa hoitaa Pyhäjärvi-seudun ympäristötoimi, jonka toimipaikka sijaitsee Säkylässä.

Kulttuuriympäristö maankäytön suunnittelussa

- 1) Kulttuuriympäristön, olemassa olevan maiseman, tulee aina olla suunnittelun lähtökohtana.
- 2) Inventoinneissa kartoitetaan olemassa olevan ympäristön arvot. Erilaisissa inventoinneissa tulee selvittää mm. rakennusperintö, maiseman arvot sekä esihistorialliset ja historialliset muinaisjännökset.
- 3) Kulttuuriympäristöohjelman laatimisessa hyödynnetään inventoinneissa saatua tietoa. Ohjelma kertoo kulttuuriympäristön historiasta, arvoista, tilasta ja hoidosta.
- 4) Yleiskaava yhdistää erilaiset intressit ja ohjaa asemakaavoitusta ja haja-asutusalueiden maankäyttöä.
- 5) Asemakaava ohjaa rakentamista taajamissa yhdessä maankäyttöä koskevien säädösten kanssa. Kaavoittajan vastuulla on viime kädessä se, että inventointivaiheessa todetut kulttuuriympäristön arvot huomioidaan vahvistettavassa kaavassa.

Kuvassa ympyröitynä esimerkinomaisesti maiseman huippukohtia. Niiden tulisi vaikuttaa maankäytön suunnitteluun aina lopulliseen kaavaan saakka. Kuva: Aero-Kuva 2007.

Viihtyisä ympäristö ei ole sattuma

Maija Anttila, Kankaanpään kaupunginarkkitehti

Kirjoittaja on Kankaanpään kaupunginarkkitehti ja Suomen Arkkitehtiliiton hallituksen jäsen. Teksti on lyhennetty Helsingin Sanomien pääkirjoitussivulla 1.7.2011 julkaistusta kirjoituksesta.

Satakunnan ensimmäinen kunnallinen kulttuuriympäristöohjelma laadittiin Kankaanpäässä vuonna 1997 ja 12 200 asukkaan Kankaanpää on tunnettu kunnanhinoisesta kaupunkisuunnittelustaan sekä vireästä taide- ja arkkitehtuurielämästään. Anttila kirjoittaa kaupungeista, mutta hänen tavoitteensa ja huomionsa sopivat hyvin myös asukaspuhjaltaan samansuuruiseen Euraan.

Millaisessa ympäristössä haluamme asua, työskennellä ja viettää vapaa-aikaamme? Mihin kiinnitämme huomiota uusiin kaupunkeihin saapuessamme? Turisteina emme varmaankaan halua nähdä maanteiden pirstomia taajamia, marketteja aukeine parkkipaikoineen emmekä taajamien sekavia lievealueita. Kukaan ei halua matkustaa katsomaan keskinkertaista, puolivillaista ympäristöä - tuskin mielellään asuakaan sellaisessa.

Kansalaisten oikeus hyvään ympäristöön on kirjattu lainsäädäntöön. Kaupunkilainen on oikeutettu viihtyiisiin toreihin ja kävelyalueisiin palveluineen, kauniisiin katunäkymiin tai urbaaneihin rantapuistoihin - yhtä lailla kuin maaseudun asukas harmoniseen kulttuurimaisemaan, luonnon ja rakennetun ympäristön sopusointuun.

Harvoin pysähdytään miettimään, minkälaisen prosessin tuloksena nämä hyväksi mielletyt ympäristöt syntyvät. Asukasta tai matkailijaa asia ei todennäköisesti edes kiinnosta, mutta julkisen vallan edustajien tulisi oivaltaa, etteivät laadukkaat kaupunkiympäristöt synny itseksensä tai sattumanvaraisesti. Tarvitaan pitkäjänteistä, monialaista suunnittelua ja sitä tukevaa vuorovaikutteista päätöksentekoa.

Kaupungit kilpailevat yhä enemmän keskenään, jolloin rakennetun ympäristön merkitys korostuu. Esteettinen ilme ja sosiaaliset mielikuvat ovat keskeisiä menestystekijöitä, joilla houkutellaan kaupunkeihin luovia huippuosaajia ja turisteja. Suunnittelulta odotetaan tällöin omaperäisiä näkemyksiä. Kaupungit kaipaavat taloutensa veturiksi innovatiivisia kärkihankkeita. Luovuuden mantraa on toistettu parikymmentä vuotta, mutta luovia hankkeita toteutetaan kunnissa vaihtelevasti.

Kaupunkien välillä on suuria eroja. Muutamilla paikkakunnilla on oivallettu hyvän suunnittelun tuoma kilpailuetu. Yhteistä näille vetovoimaisille, edistykselliselle suunnittelusta ja laadukkaista ympäristöistä tunnetuille kaupungeille on se, että arkkitehteillä on niissä tunnustettu asema kaupungin hallinnossa. Näillä paikkakunnilla arkkitehdit toimivat lähellä kaupungin johtoa: siellä, missä tehdään suunnittelun strategiset valinnat. Iisalmi on esimerkki paikkakunnasta, jossa on ymmärretty kaupunkisuunnittelun merkitys. Kaupungille myönnettiin toukokuussa Suomen Arkkitehtiliiton SAFA-palkinto pitkäjänteisen yhdyskuntasuunnittelun ja arkkitehtuurin perinteestä sekä kaupunkirakentamisen toimijoiden esimerkillisestä yhteistyöstä.

Oli hienoa kuulla palkinnon vastaanottaneen teknisen johtajan Juhani Räisäsen kertovan, ettei kaupungilla ole varaa huonoon suunnitteluun. Vaikka Iisalmi on hakenut ideoita myös konsulttien avulla, tärkeimmäksi voimavaraksi Räisänen mainitsi kaupungin oman virkamiestien ja hyvän yhteistyön luottamushenkilöiden kanssa.

Iisalmen 22 000 asukkaan kaupungin palveluksessa on neljä arkkitehtia, kaksi kaavoituksessa ja kaksi huolehtimassa kaupungin rakennuskannan suunnittelusta. Kaupunki on noudattanut maankäyttö- ja rakennuslakia osoittaessaan riittävät resurssit alueiden käyttöön suunnitteluun ja rakentamisen ohjaamiseen.

Rakennetun ympäristön kannalta ei ole yhden-tekevää, miten kuntien tekninen hallinto on järjestetty. Kunnat ovat avainasemassa laadukkaan rakennetun ympäristön luomisessa, sillä ne vastaavat yhdyskuntasuunnittelusta ja suurista kiinteistöjen kokonaisuuksista. Kuntien rakennetta kehitettäessä palveluja ostetaan yhä enemmän ulkopuolelta, jolloin tilaajien osaaminen korostuu. Kuntien on tuskin syytä ulkoistaa omaa visiointiaan ja hankesuunnitteluaan.

En lakkaa ihmettelemästä kuntatalouden logiikkaa. Strategioiden mukaan henkilöstö on tärkeä voimavara, mutta usein etenkin korkeasti koulutetut nähdään pelkkänä menoeränä. Kuntia verrataan yrityselämään. Eivätkö menestyvät yritykset sitten panosta huippuosaajiin?

Panostusta tulevaisuuteen

Nykyhetkessä tehtävän päätöksenteon ja kulttuuriympäristötyön on tähdättävä paitsi olemassa olevien arvojen tunnistamiseen ja säilyttämiseen, myös tulevaisuuden ympäristöjen korkeaan laatuun. Panostamalla korkeatasoiseen suunnitteluun ja esimerkiksi julkiseen taiteeseen voidaan luoda merkityksellistä tulevaisuuden kulttuuriympäristöä.

Suunnittelukilpailut

Arkkitehtuurikilpailun järjestäminen hankesuunnittelu- vaiheessa antaa tilaajalle monitahoiset mahdollisuudet laadukkaan suunnitelmaidean saamiseksi. Se antaa peli- ja valinnanvaraa tilaajalle, sillä suunnitteluammattilaisten kesken käytävä kilpailu tuottaa parhaimmillaan lukuisia kehityskelpoisia suunnitelmia. Tällöin tilaajalla on mahdollisuus valita sopivin idea toteuttamissuunnitelman pohjaksi.

Tekeillä olevassa Satakunnan arkkitehtuuripoliittisessa ohjelmassa asetetaan tavoitteeksi, että kaikessa julkisessa rakentamisessa käytetään suunnittelijan valinnassa joko arkkitehtuurikilpailua tai sellaista tarjouskilpailua, joka perustuu lopputuloksen laatuun ja kokonaistaloudellisuuteen.

Arkkitehtuurikilpailuja voidaan järjestää monen tasoisena. Kilpailun järjestäminen esimerkiksi kevyenä ideakilpailuna ei vaadi järjestäjältä suuria ponnistuksia. Jo kaavoituksen yhteydessä on mahdollista hyödyntää kilpailua ideointimenetelmänä. Eurassa etsittiin alkuvuonna 2011 ideoita Kauttuan metsän alueen kehittämiseen laajalla ideakilpailulla. Kilpailuun saapui yhteensä yhdeksän korkeatasoista ehdotusta, joista voittajaksi valikoitui arkkitehtitoimisto AJAK:in ehdotus Viaggio.

Kuvassa: Arkkitehtitoimisto AJAKin kilpailuvaiheen ehdotus Kauttuan metsän uudeksi alueeksi.

Julkinen taide

Julkisen taiteen tarkoituksena on luoda taiteen avulla ilmeikästä ja rikasta kulttuurimaisemaa, sillä parhaimmillaan taide elävöittää rakennettua ympäristöä mielikuvitusta kutkuttavalla tavalla.

Prosenttiperiaate

Prosenttiperiaatteella tarkoitetaan sitä, että julkista rakennusta suunniteltaessa rakennuskustannuksista noin yksi prosentti varataan taidehankintoihin, jotka sijoitetaan rakennukseen tai sen ympäristöön.

Prosenttiperiaatetta voidaan soveltaa monella tavalla. Valmiiseen rakennukseen voidaan ostaa taideteoksia tai teos voidaan tilata mittatilaus-työnä taiteilijalta.

Prosenttiperiaatteen tavoitteita ovat visuaalisesti parempi ympäristö, rakennuksen käyttäjien viihtyminen ja jaksaminen, uudenlaisten taiteen kohtaamismahdollisuuksien luominen ja taiteilijoiden työtilaisuuksien lisääminen.

Eurassa prosenttiperiaatetta on toteutettu erityisesti 1980- ja 1990-lukujen taitteessa. Tältä ajalta ovat esimerkiksi Valtion virastotalon, Euran pääkirjaston ja Euran koulukeskuksen julkiset taideteokset. Käytännön toivoisi elpävän osaksi tulevaisuuden uudis- ja korjausrakentamishankkeita.

Museovirasto aloitti järjestelmällisen muinaisjäännösten hoidon Satakunnassa vuonna 1994. Ensimmäiset Eurassa sijaitsevat muinaisjäännöskohteet otettiin mukaan hoito-ohjelmaan kesällä 1995, kun toiminta oli saatu kunnolla käynnistettyä. Koko Pyhäjärvisuudun esihistoria on poikkeuksellisen rikas ja monet Suomen tunnetuimmista muinaisjäännöksistä sijaitsevat Eurassa. Myös esihistorian elävöittämisessä Eura on toiminut edelläkävijänä koko maassa. Niinpä hoitokohteiksi valikoitui muinaisjäännöksiä, joiden tutkimushistoriallinen merkitys on suuri ja joita toisaalta voidaan helposti käyttää opetus-, nähtävyyss- ja retkeilytarkoituksiin.

Muinaisjäännösten hoidolla tarkoitetaan muinaisjäännöksen ja sen lähiympäristön maisemanhoitoa. Hoidon ensisijainen tavoite on muinaisjäännösten suojeleminen ja kulttuurimaiseman monimuotoisuuden säilyttäminen, mutta myös kohteiden kestävä käytön kehittäminen ja edistäminen. Hoito aloitetaan peruskunnostuksella, jonka yhteydessä muinaisjäännösalueen puustoa ja pensaskerrostoa harvennetaan, jotta mahdolliset rakenteet saadaan esille. Maisemanhoidossa huomioidaan muinaisjäännös kokonaisuutena, jossa rakenteet, maaston muodot ja alueen kasvillisuus ohjaavat käytännön hoitotyötä.

Muinaisjäännösten hoidossa on tärkeää, että kerran aloitettua hoitoa voidaan jatkaa säännöllisesti. Ylläpitävä hoito käsittää yleensä vuosittain toistuvan vesakon raivauksen ja niiton. Monien laajempien muinaisjäännösalueiden kohdalla suositeltavin ja luonnollisin jatkohoito olisi laidunnus, mutta sitä on nykyään mahdollista järjestää vain harvoin. Muinaisjäännös lähiympäristöineen on elävä ja jatkuvasti muuttuva kokonaisuus eikä hoidon tarkoituksena ole pysäyttää maisemaa millekään tietylle aikatasolle, vaan tuoda esille eri aikoina syntyneitä rakenteita ja jälkiä.

Yleisön kiinnostus esihistoriaa kohtaan on selvästi viime vuosina kasvanut. Muinaisjäännösten hoidon yhtenä tavoitteena onkin tehdä muinaisjäännöskohteita tunnetuiksi ja mahdollistaa niiden monipuolinen ja mielekäs käyttö. Kasvat kävijämäärät asettavat uudenlaisia vaatimuksia ja haasteita hoidolle: kohde tulisi pitää siistinä ja edustavana jatkuvasti, lisäksi paikalla pitäisi olla asianmukaiset viitoitukset ja opasteet. Suomessakin on joitain muinaisjäännöskohteita, joissa kävijämäärät ovat kasvaneet niin suuriksi, että maaston kuluminen alueella on hyvin voimakasta. Ilkivaltaakaan ei ole

tuntematonta. Säännöllisen hoidon avulla ongelmat havaitaan heti ja niihin pystytään myös puuttamaan riittävän nopeasti.

Museovirasto vastaa muinaisjäännösten hoidosta Satakunnassa, mutta paikalliset toimijat ovat tärkeitä yhteistyökumppaneita. Hoidon rahoitus valtion työllisyysmäärärahoista kanavoitetaan Satakunnan ELY-keskuksen ja paikallisten työ- ja elinkeinotoimistojen kautta, joiden osuus sopivien työntekijöiden valinnassa on suuri. Merkittäviä yhteistyötahoja ovat myös kunnat. Eurassa muinaisjäännökset on nähty paitsi opetus- ja nähtävyysskohteina, myös mahdollisuutena kohottaa asukkaiden paikallistunnetta ja vahvistaa identiteettiä – kertovathan esihistorialliset jäännökset kunnan ja kuntalaisten omista juurista.

Eurassa merkittäviä muinaisjäännöksiä sijaitsee aivan kuntakeskuksen tuntumassa. Jo vuosia hoidettuja ja hyvin tunnettuja kohteita ovat esimerkiksi Käräjämäki, Luistarin kalmisto, Kauttuan linnavuori ja Harolan rökkiöalue.

Kuvassa: Muinaisjäännösten hoitotyö tulee ulottaa myös kohteen ympäristöä laajemmaksi kokonaisuudeksi eikä rajata sitä vain maan päälle näkyviin rakenteisiin. Jotta muinaisjäännöksen luonne ja merkitys voidaan ymmärtää, tulee sen ympäristöä hoitaa siinä laajuudessa, että muinaisjäännöksen yhteys aikoinaan vallinneeseen maisemaan ja luonnonresursseihin on edelleen ymmärrettävissä ja hahmotettavissa. Muinaisjäännökset säilyttävät asemansa maisemassa vain, jos niiden ympäristö pidetään avoimena raivauksin, niitoin tai laiduntaen.

Käräjämäki

Euran Käräjämäki on yksi Suomen tunnetuimmista muinaisjäännöksistä, jossa ensimmäiset arkeologiset tutkimukset on tehty jo vuonna 1870. Mäen laella sijaitseva kivikehä, nk. kärjäympyrä, mielletään edelleen yleisesti varhaiseksi oikeudenpitopaikaksi, vaikka todellisuudessa kivikehä lienee jäännös polttohautausta peittäneestä latomuksesta. Suurin osa Käräjämäkeä on kuitenkin ruumiskalmistoa, mäeltä on tutkittu yhteensä 56 hautaa ja kaikkiaan siellä on laskettu olevan noin 160 hautamaista painannetta. Tutkitut haudat ajoittuvat lähinnä rautakauden loppupuoliskolle, vuosiin 600 – 1000 jKr.

Käräjämäen keskeinen sijainti ja vilkas käyttö lähivirkistysalueena ohjaavat sen hoitoa taajama- ja puistometsänä. Puustoa on harvennettu varovaisesti ja näkymiä avattu poistamalla liian tiheässä kasvavia ja huonokuntoisia puita. Hiekkainen maaperä kuuluu helposti, joten kävijöiden kulkua ohjataan poluille. Vesova kasvillisuus pidetään kurissa vuosittaisella raivauksella ja reuna-alueiden niitolla. Käräjämäen kummassakin

päässä on opastaulut, pohjoispäässä pysäköintipaikan reunassa Museoviraston pystyttämät ja mäen eteläpäässä polun varressa Euran kunnan esihistoria-reittiin kuuluva opastaulu. Kävijäseurantaa on tehty kesästä 2010 alkaen laskurin avulla.

Käräjämäki on silloin tällöin joutunut ilkivallan kohteeksi. Sekä opastauluja että kärjäkiviä on tuhrittu. Sijainti aivan liikekeskuksen tuntumassa ja näkösuojaa antavat katajat houkuttelevat iltaisin ei-toivottuja vierailijoita: kärjäkivillä istuskellaan seurustelemassa ja aamuisin paikalla on usein sotkua, lasinpalasia ja roskia. Kasvillisuuden raivauksen ja näkyvyyden parantamisen ohessa valistus lienee ainoa keino taistella ilkivaltaa vastaan. Eurassa kaikki koululaiset tutustuvat Käräjämäen muinaisjäännösalueeseen jo alakoulussa, sillä tutustuminen oman kunnan esihistoriaan kuuluu opetussuunnitelmaan. Muutamina vuosina oppilaat ovat myös siivonneet Käräjämäkeä talkoilla.

Alakuvassa: Käräjämäen tuomarinympyrä

4.3 Maisemanhoito

Maaseudun kulttuurimaisemaa hallitsevat maa- ja metsätalouteen liittyvät piirteet. Eurassa avoin viljelysmaisema on kulttuurimaiseman tunnusomaisin piirre. Maisemanhoidon perustana on viljelymaan säilyttäminen avoimena, mieluiten normaalin elinkeinonharjoittamisen turvin.

Eura kuuluu Ala-Satakunnan viljelylakeuteen, jossa peltoviljelyllä on vuosituhantiset juuret ja tiloilla pitkä historia. Verrattain hyvät kasvuolosuhteet ja pitkälle erikoistunut maatalous takaavat sen, ettei euralaista maalaismaisemaa nykyäänkään uhkaa peltojen metsittäminen, vaan tilakoon kasvamisesta johtuva talouskeskuksien autioituminen ja toisaalta maisemaan huonosti sopeutuva ja suurimittakaavainen teollisuus- ja maatalousrakentaminen. Metsittämistä tulee jatkosakin välttää erityisesti laajoilla, maisemallisesti merkittävillä peltoaukeilla. Asuntorakentamista ja uusien asuinalueiden sijoittamista avoimeen maisemaan tulee niin ikään välttää.

Kuvassa: Mitä avarammasta peltoaukeasta on kyse, sitä suuremmaksi muodostuu maiseman yksityiskohtien merkitys. Myös peltoaukeaa rajaavan metsän muodostaman siluetin, maalaismaiseman "skylinen" säilyttäminen eheänä on maiseman kannalta tärkeää.

Tiet maisemassa

Vanhat, maaston muotojen mukaan mutkittelevat, kapeat ajoväylät istuvat hyvin maaseudun kulttuurimaisemaan, ja niillä on historiallista arvoa. Samalla niihin kohdistuu muutospainetta. Usein vanhat pienipiirteiset maantiet ja sillat on parannettu nykyisiä standardeja vastaaviksi muuttaen niiden ominaista luonnetta tai vaihtoehtoisesti tiet ovat jääneet kokonaan pois käytöstä.

Teitä voidaan parantaa myös ympäristöön sopivalla tavalla. Vanhat tielinjaukset, joilla ei ole erityisen vilkasta läpiajoa, tulisi säästää oikomisilta, levennyksiltä ja mahdollisuuksien mukaan myös kestopäällystyksestä ja kevyenliikenteenväyliltä.

Aiemmin tiet syntyivät maaston sanelemin ehdoin ja siksi vanhat tiet koetaan usein visuaalisesti miellyttäväksi. Uudempi tiesuunnittelu on luonteeltaan teknisempää ja suurempiin ajonopeuksiin ja liiketurvallisuuteen tähtäävää. Uudetkin tavoitteet ovat kannatettavia, mutta yksin niistä ponnistava suunnittelu saa usein aikaan klinistä ja epäviihtyisää ympäristöä ja ylileveitä katutiloja. Euran keskustaajaman liikenteellinen pääverkko on suhteellisen toimiva ja se kaipaa lähinnä miljöörvoja kohottavia toimenpiteitä.

Reittejä euralaiseen kulttuurimaisemaan

Euralaisesta kulttuuriympäristöstä voi nauttia teiltä käsin. Seuraavat historialliset reitit tarjoavat lähtökohtia lähimatkailuun.

Sepäntieltä Lähteenojantielle, Eura

Keskustaajaman kulttuuriympäristön huippukohdat ovat havainnointavissa vanhan Kauttulta Euraan kulkeneen maantien varressa, jonka tieosuudet ovat edelleen käytössä. (s. 72)

Vanha kalatie

Keskustaajamasta etelään johtavan Laitilantien rinnalla kulkee vanha maantieosuus, joka on edelleen maastossa selvästi löydettävissä ja suosittu ulkoilureitti. Tie ylittää mm. monumentaalisen Myllyojan, joka kaivettiin viime vuosisadan alussa Kiperinjärven kuivaamiseksi.

Köylpolventie, Kiukainen

Köylpolventien varrelta avautuu kauniita maalaismaisemia, joita Köyliönjoki ja tilojen komeat päärakennukset rytmittävät. Ympäröivä kulttuurimaisema on maakunnallisesti merkittävää. Tien pohjoispäästä Harjavallantien ylitettyään voi jatkaa Järvenpääntielle ja lävistää vielä Laihian maakunnallisesti arvokkaan kulttuurimaiseman.

Paranarontie, Turajärvi

Tämän tien nimi voisi olla myös Kustaa Järvisen tie, sillä mestaripelimanni on asunut eräässä tien varren tuvista. Tien varressa on pieniä, punaisia taloja, alkuaan mäkitupalaisasutusta, vehreän kasvillisuuden lomassa.

Nakkilantie, Ojalankulma

Tietä Euran puolella ajaessaan ei välttämättä arvaa kulkevansa kulttuurihistoriallisesti merkittävällä tiellä. Kyseessä on kuitenkin Pohjanlahden rantatieksi kutsutun Pohjanlahden ympäri Ruotsista Suomeen kulkeneen muinaisen ratsu- ja postitien osuus.

Kartalla: Vanhojen maanteiden varsilta löytyy vanhoja kyläpaikkoja sekä mielenkiintoista rakennuskantaa. Kartalla on korostettuna Kalmbergin kartan (vuodelta 1856) mukaiset maaliikenteen pääväylät eli maantiet nykyisen Euran alueella piirrettyinä uudelle kartalle. Suurin osa tielinjauksista on edelleen olemassa, mutta ne ovat menettäneet pääväylän asemansa uusille, suuremmille maanteille. Koska kuvattuna ovat vain pääväylät, eivät tässä erotu esimerkiksi Paneliaan, Turajärvelle ja Naarjolle johtaneet pienemmät tiet.

Joki kulttuurimaisemassa

Joet ovat euralaisen kulttuuriympäristön selkäranka ja niiden merkitys on helppo nähdä maisemassa. Joenvarsipellot ja jokirantojen myllyt, tehtaot ja muut joelle kurottavat rakennukset ovat sijoittuneet joen ehdoilla. Lisäksi joen ylittävät sillat ovat kulttuuriympäristön arvokkaita elementtejä, jotka tarjoavat myös viehättäviä näköalapaikkoja ympäristön tarkasteluun. Euran joet, Eurajoki, Köyliönjoki ja Lapijoki, kiemurtelevatkin keskellä vanhaa kulttuurimaisemaa ja niillä on aina ollut alueen ihmisille suuri merkitys.

Joet ovat toimineet liikennereittinä ja perustana teollisuuden synnylle. Viimeisen vuosisadan aikana käyttö on kuitenkin muuttunut ja maantiiliikenne on korvannut joen kuljetusväylänä. Jokiin on johdettu jätevesiä, veden laatu on heikentynyt ja vedenkorkeuden voimakas säännöstely on pienentänyt virtaamia. Samalla ihmisten mahdollisuudet hyödyntää vesistöä virkistyskäytössä ovat heikentyneet ja monet ihmiset ovat vieraantuneet jokiympäristöstä.

Erityisesti Eurajoen nykyinen merkitys kuntalaisille on tullut esiin yleisötילוaisuuden ja -luentojen yhteydessä käydyissä keskusteluissa. Kuntalaiset toivovat toimenpiteitä joen ja sen rantojen virkistyskäytön kehittämiseksi. Toiset korostavat joen luontoarvoja, toiset taas sen maisemallista merkitystä, jonka katsotaan kärsivän joen rehevöitymisestä ja rantojen pusikoitumisesta. Toisaalta veden laatu ja joen pohjaan mahdollisesti varastoituneet teollisuusjätteet herättävät huolta.

Kuntalaiset näkevät Eurajoen merkittävänä elementtinä keskustaajamassa ja sen toivottaisiin tulevan paremmin esiin myös rakennetussa maisemassa. Joen rantojen kehittämiseen on esitetty erilaisia ideoita rantapusikkojen harventamisesta kaupunkimaisiin rantabulevardeihin.

Ihmisen kädenjälki näkyy jo nyt jokiuomien muotoilussa ja niiden käytössä, onhan nykyisten jokien alueella ollut ihmisasutusta jo ennen jokiuoman syntyä tuhansia vuosia sitten. Maankäyttö; maatalous, voimalaitokset ja asutustaajamat antavat jälkensä myös kasvillisuudelle ja eliöstön monimuotoisuudelle.

Euran jokien virkistys- ja kalastuskäyttöön, vesien suojeleluun ja maisemalliseen kehittämiseen liittyen on käynnissä kehittämishankkeita eri tahojen yhteistyönä. Tekeillä on mm. luontopolkujen rakentamis- ja kunnostushankkeita. Lisätietoja voi kysellä esimerkiksi Pyhäjärvi-instituutista.

Euran joet numeroina

Eurajoki on 52 km pitkä ja saa alkunsa Pyhäjärven pohjoisosasta Euran Kauttualta. Se virtaa Euran ja Eurajoen kuntien halki laskien Selkämereen Eurajoen edustalla Eurajoensalmessa. Eurajoessa on kaikkiaan 11 koskea, joista neljässä on vesivoimalaitos. Niistä kolme Euran kunnan alueella. Joen merkittävin sivuhaara on pääuomaan Euran Kiukaisissa laskeva Köyliönjoki. Köyliönjoki on 25 km pitkä Köyliönjärven laskujoki. Eurajokeen laskevat lisäksi Turajärvestä lähtevä Juvajoki ja Ruonoja Eurassa.

Lapijoki (paikallisten suosima kirjoitusasu) saa alkunsa Hinnerjoen kylästä, jonka yläpuolella joki kulkee Hinnerjoki-nimisenä. Lapijoki kulkee Euran kunnan ja Rauman kaupungin alueilla. Sen pääuoma on noin 60 km pitkä ja se laskee kahtena haarana Selkämereen.

Lähde: Pyhäjärvi-instituutti

Kuvassa: Eurajoen rantakasvillisuutta talviasussaan Kiukaisissa. Tasaisilla peltoaukeilla juuri rantakasvillisuus paljastaa joen sijainnin myös kaukaa tarkasteltaessa. Jokien ja ojien rantojen kasvillisuus muodostaa tärkeitä maisemallisia reunavyöhykkeitä ja niillä on merkitystä myös eliöstön monipuolisuudelle ja vesistöjen laadulle.

Täydennysrakentaminen kulttuurimaisemassa

Maankäyttö- ja rakennuslaki edellyttää uudisrakennukselta sopivuutta ympäristöönsä. Kulttuurimaiseman näkökulmasta maankäytön suunnittelun tavoitteena on turvata arvokkaiden rakennettujen ympäristöjen säilyminen ja samalla huolehtia siitä, että uudet rakennuspaikat osoitetaan perinteisen tyyppisille, maastoon luontevasti sijoittuville paikoille.

Vanhentuneet asemakaavat, joissa rakennusperintö on huomioitu heikosti tai ei ollenkaan, uhkaavat kulttuuriympäristöjen olennaisia ominaisuuksia. Arvokkaaseen kulttuurimaisemaan rakennettaessa suunnitelmaa tulee aina tarkastella osana kylää ja maisemaa. Arimpia uudisrakennuspaikkoja ovat avoimet pelto- maisemat ja toisaalta taajama-alueet tai kyläkeskustat, joiden olemassa oleva rakennuskanta on vanhaa tai arvokasta.

Uusien rakennusten sovittaminen perinteiseen ympäristöön vaatii tyyliä ja huolellista suunnittelua sekä ymmärrystä rakennusten perinteisistä sijoittelu- periaatteista. Tällainen tarkastelu ei välttämättä ollut tapana siihen aikaan, kun rakentamista ohjasi elävä rakennusperinne. Nyt tilanne on toinen, sillä rakennusmateriaaleja, rakentamisen taitajia ja valittavana olevia rakennusmalleja on tarjolla lukuisia ja laadultaan varsin epätasainen joukko.

Kodin suunnittelun tuleekin lähteä paitsi rakentajan omista tarpeista myös rakennuspaikasta ja sen ominaisuuksista. Parhaiten ympäristöönsä sopiva rakennus syntyy, kun huomioidaan alueen olemassa olevan rakennuskannan ominaispiirteet, kuten mitta- kaava, materiaalit, sijoittelu maisemassa, väri ja pihasuunnittelu, ja käytetään samoja periaatteita nykyaikaisella tavalla.

Yksinkertaisuus on kaunista ainakin herkkään maalaismaisemaan rakennettaessa. Suomalaisen maaseuturakentamisen estetiikka perustuu hirsirakentamisen periaatteille. Rakennukset ovat yleensä suorakaiteen muotoisia, siis nelinurkkaisia ja perusmassasta poikkeavat ulokkeet ovat kevyt- rakenteisia. Kannattaa siis suhtautua varauksella talotehtaiden tarjoamiin 16-nurkkaisiin ”perinetaloihin”, jotka todellisuudessa ovat kaukana suomalaisen perinnerakentamisen mittakaavasta ja muotokielestä.

Täydennysrakentaminen kylissä

Arvokkaissa kyläympäristöissä (joista esimerkkejä sivuilla 26–29) täydennysrakentaminen on haastavaa. Peltoaukeiden, joen ja tiestön sekä kasvillisuuden ja rakennuskannan herkkä rytmi on vaikeasti tavoitettavissa uudenaikaisin keinoin ja nopeassa tahdissa rakennettaessa.

Samalla tiivistävä rakentaminen on ekologisesti perusteltua ja uudet asukkaat piristävät kylää ja luovat uusia toimintaedellytyksiä. Uusia asukkaita voidaan rohkaista ensisijaisesti kunnostamaan olemassa olevaa rakennuskantaa tai käyttämään uudisrakentamisessa ammattisuunnittelijaa yleispätevien pakettiratkaisujen sijaan. Pakettitalot sopivat usein mittakaavaltaan ja yksityiskohdiltaan huonosti perinteisen rakennuskannan lomaan.

Rivitalot ovat esimerkki rakennustyyppistä, jonka mittasuhteet ovat perinteisestä rakentamisesta niin poikkeavia, että niitä on erittäin haastavaa, ellei mahdollista sovittaa perinteisen rakennuskannan lomaan. Rivitalot onkin turvallisinta sijoittaa riittävälle etäisyydelle perinteisestä rakennuskannasta ja näköesteenä toimivan kasvillisuuden suojiin.

Pellolle rakentaminen kylien saapumisreittien ympärillä synnyttää epämäärästä reunavyöhykettä, joka lisäksi näkyy kauas. Uudisrakentaminen tulisi sijoittaa perinteitä mukaillen polveilevasti metsän reunaan persoonattomien pientalo- tai rivitalomattojen sijaan.

Kuvassa: Rivitalomatto levittyy kulttuurimaisemaan Kiukaisissa. Suomen Ilmakuva Oy 2010.

Maiseman yksityiskohdat

Pensas- ja kuusiaidat sekä puukujanteet ovat euralaisen maiseman hallitsevia elementtejä. Näyttävä puusto kertoo maan kasvuvoimasta ja asutuksen iästä. Peltojen keskelle yksittäin sijoittuvien pihapiirien kasvillisuus sekä suojaa pihoja että kauempaa katsoen elävöittää maisemaa ja yhdistää rakennukset ympäristöönsä. Kauniita rakennuksia ei kuitenkaan tulisi täysin piilottaa kasvillisuuden taakse.

Metsänhoitotoimenpiteitä suunniteltaessa tulee kiinnittää erityistä huomiota sellaisiin metsiin, jotka näkyvät kauas. Näillä metsäalueilla on suuri merkitys maisemassa näkymien taustan muodostajana. Tällaisia maisemakuvallisesti tärkeitä metsiä uudistettaessa tulee tarkasti arvioida hakkuualan sijaintia, muotoa ja kokoa sekä jätettävän puuston monimuotoisuutta.

Maiseman jäsentymisen kannalta reunavyöhykkeillä on ratkaiseva merkitys. Ne muodostavat maisemalle kehukset. Toisaalta myös maiseman sisään jäävillä elementeillä, esimerkiksi peltoaukealle sijoittuvilla saarekemaisilla puuryhmillä on suuri maisemallinen merkitys.

Euralaisessa maalaismaisemassa huomionarvoisia, toistuvia elementtejä ovat myös erilaiset luonnonkiviaidat ja muurit. Kasvillisuuden tapaan entisaajan maatalouteen liittyvät ladot ja muut rakennelmat rytmittävät maalaismaisemaa. Monet piharakennukset ovat kuitenkin elinkeinon muuttumisen myötä jääneet vaille käyttöä ja niiden ylläpito vaatiikin omistajiltaan erityistä kulttuuritahtoa. Niiden säilyttämiseen tulisi pyrkiä vaikka talkoovoimin. Kunnostustöihin on myös mahdollisuus saada taloudellista tukea. (s. 64)

Myös uudisrakentamisessa voidaan soveltaa vanhaa periaatetta, jossa eri toiminnoille rakennetaan omat rakennuksensa. Muutama pienimittakaavainen ulkorakennus auttaa pienentämään päärakennuksen kokonaisuutta ja helpottaa uudisrakennuksen maisemointia osaksi ympäristöään. Piharakennuksiin voi nykyään sijoittaa esimerkiksi harraste- ja varastotiloja tai vaikkapa ulkosaunan. Piharakennusten arkkitehtuuri on perinteisesti yksinkertaista ja päärakennukselle alisteista.

*Kuvassa ylhäällä: koivukujanne Turajärven rannalla
Kuvassa keskellä: Vaaniin kartanon puutarhassa on salaperäinen tunnelma. Maiseman yksityiskohdat, vaikkapa vanhat portinpielet, kertovat menneiden sukupolvien työstä myös silloin, kun maisema kokonaisuutena muuttuu.*

Kuvassa: Reunavyöhykkeet, ojanvarsipensait ja pientareiden ketokasvillisuus tarjoavat myös monille eläin- ja kasvilajeille tärkeän elinympäristön ekologisesti yksipuolisilla viljelyalueilla.

4.4 Rakennusperinnön hoito

Vanha rakennuskanta lisää elinympäristön viihtyisyyttä ja vetovoimaa sekä tuo paikan identiteetin ja asukkaiden juuret näkyviksi. Sopusuhtainen, talonpoikainen rakennusperintö on myös maaseudun kulttuurimaiseman kruunu ja rakennuskannan ylläpitäminen ja kunnostaminen ovat osoitus omistajansa kulttuuritajusta. Maaseudulle ominainen rakennuskanta on kehittynyt vuosisatojen aikana käytännön tarpeesta ja siksi se on mittasuhteiltaan ja materiaalivalinnoiltaan luontevaa, mutkatonta ja viehättäväksi koettua.

Yleisesti on jo ymmärretty, että rakennustaiteellisesti ja historiallisesti arvokkaiksi määritellyt rakennukset tulee säilyttää ja kunnostaa perinteitä kunnioittaen. Maisemakuvan ja kulttuurihistorian kannalta on kuitenkin tärkeää pitää huolta myös monista vaatimattomammista vanhoista rakennuksista. Talousrakennukset samoin kuin esimerkiksi vanhat tiilimuuntajat tai ladot peltojen keskellä ovat yhtä arvokas osa kulttuurimaisemakokonaisuutta kuin tilojen komeat päärakennukset.

“Rakennettu ympäristö muodostaa kaksi kolmasosan maamme kansallisvarallisuudesta. Siihen kuuluva vanha rakennuskanta, rakennusperintömme, on arvokas ja rikastuttava osa kulttuuriamme ja elinpiiriämme. Vanhojen rakennusten määrällinen osuus koko rakennuskannasta on kuitenkin hyvin vähäinen. Yli 80 % maamme rakennuksista on rakennettu toisen maailmansodan jälkeen, vain parisen prosenttia on ajalta ennen 1920-lukua. Rakennusperintömme on siten hyvin ohut.”
Pertti Toivari kirjassa *Maaseudun rakennusperintö*

Kuvassa: Huoltolana tai toipilaskotina tunnettu Kauttuan entinen keuhkotautiparantola rakennettiin kauniille paikalle männikköiseen rinteeseen 1900-luvun alussa. Huonoon kuntoon päässyt rakennus on palautettu entiseen loistoonsa asialleen omistautuneiden ihmisten voimainponnistusten myötä ja on nykyään tapahtumajajamajoituskäytössä.

Rakennuskannan säilymisen paras tae on sen jatkuva käyttö. Tällöin jatkuva ylläpito estää rakennusten rapistumisen ja ympäristön köyhtyminen estyy kohtuullisin kustannuksin.

Kaavoitettavilla alueilla on aina tutkittava vanhan rakennuskannan säilyttämisen mahdollisuudet. Vanhat rakennukset kertovat paikallisen maankäytön historiasta ja perinteisen arkkitehtuurin piirteistä kulttuurimaiseman tärkeinä osatekijöinä. Vaatimattomatkin rakennukset ovat merkittäviä, kun ne muodostavat ryhmän, kylätaajaman tai eheän pihapiirin.

Rakennusten korjaamiseen suhtaudutaan toisinaan epäluuloisesti ja korjaamisen pelätään tulevan kalliimmaksi kuin uuden rakentamisen. Näin onkin, jos korjauksen tarkoituksena on poistaa kaikki vanhan rakennuksen ominaisuudet ja korvata ne uudisrakennuksen ominaisuuksilla. Kun korjaaminen tehdään niin, että vanhalle rakennukselle ominaiset perusrakenteet säilytetään, lopputulos on aina tasapainoisempi, kauniimpi ja useimmiten myös edullisempi.

Korjausrakentamisessa kannattaakin noudattaa malttia, liiallinen uudistaminen tuhoaa vanhaan rakennukseen liittyviä arvoja. Usein talossa asuminen ennen suurimittakaavaisen remontin aloittamista auttaa ymmärtämään mitkä korjaukset todella ovat tarpeellisia.

Perinteisten rakennusmenetelmien ja -materiaalien käyttö johtaa varmimmin onnistuneeseen lopputulokseen. Ehjää ei kannata korjata, eikä korjauskelpoista korvata uudella. Tällaisen korjaamisen etu on myös se, että se voidaan tehdä joko kerralla tai vähitellen, niin kuin rakennusten hoitoa ja kunnostusta aina ennenkin on tehty.

Tällä hetkellä vanhempaa rakennettua ympäristöä ei enää niinkään uhkaa korjauskelpoisten rakennusten purkaminen vaan ylikorjaaminen ja perinteisestä rakentamistavasta poikkeavat materiaalit ja julkisivujäsentelyt. Usein varsin perusteellisten julkisivukorjausten jälkeen vanhat rakennukset näyttävät iästä riippumatta samalta kuin tällä hetkellä muodikkaat pakettitalot. Sekä maaseudulta, että kaupunkien pientaloalueilta on kasvavan vaurauden myötä katoamassa ajallinen kerroksisuus ja sen myötä ympäristön vivahteikkaus. Tehokorjausten jälkeen niin maatilan päärakennus 1800-luvulta kuin jälleerakennuskauden rintamamiestaloitkin ovat pastellisävvyineen ja piparkakkukoristeineen lähes identtisiä uusien pakettitalojen kanssa.

Maaseudun rakennusperinnön suojelun haasteet

Kulttuuriperintö kuuluu kaikille ja asuinympäristömme vaihtelevan ikäinen rakennuskanta on tärkeä osa ihmisten identiteettiä. Varsinkin maatilojen usein mittavan rakennuskannan ylläpito on raskas ja myös kallis tehtävä. Maaseudun rakennusperintöä uhkaavat maaseudun ja maatalouden rakennemuutos, korjaustaidon häviäminen sekä rakennusten ylläpitoon liittyvän osaamattomuuden lisääntyminen, tiedon, tyylytäjän sekä resurssien puute.

Yksityisomistuksessa olevien vanhojen tilojen kohdalla mitataan omistajien kulttuuritahto. Tilakeskuksiin kuuluu paljon nykymaaloudelle tarpeettomiksi käyneitä rakennuksia, eivätkä kaikkien tilojen omistajat enää edes saa toimeentuloaan maataloudesta. Maatalous elinkeinona on muuttunut olennaisesti, mikä näkyy monien, mm. karjatalouteen liittyvien vanhojen rakennusten muuttumisena tarpeettomiksi. Suuret tilakokonaisuudet, kartanoista puhumattakaan rakennettiin aikanaan työllistämään kymmenittäin ihmisiä. Nykyään samoja rakennuskokonaisuuksia asuu ja kunnostaa murto-osa tuosta henkilömäärästä.

Omistajien omilla arvostuksilla on toki ratkaiseva merkitys rakennusten tulevaisuuden kannalta. Rakennusten kunnossapito kysyy kuitenkin myös paljon aikaa, rahaa ja ammattitaitoista työvoimaa. Varsinkin perinteisten työtapojen osajia voi olla vaikea enää löytää, vaikka tahtoa ja resursseja muuten olisikin käytössä.

Työn suunnitteluun kannatta panostaa. Apuna voi käyttää vanhojen rakennusten kuntotutkimuksiin, rakenne- ja arkkitehtisuunnitteluun pätevyitä henkilöitä. Kun muutokset halutaan tehdä rakennuksia säästävällä tavalla, ammattilaisen avulla huomataan usein, että remonttia vaativia kohteita onkin kuviteltua vähemmän. Erityisesti arvokkaassa kulttuuriympäristössä toimittaessa neuvoo kannattaa kysyä jo hankkeen suunnitteluvaiheessa esim. paikalliselta rakennustarkastajalta tai Satakunnan Museon asiantuntijoilta.

Viereisen sivun kuvissa: Valon museo Hinnerjoella on kauniisti ylläpidettyine rakennuksineen hieno osoitus kyläläisten talkoohengestä ja kulttuuritahdosta.

Mistä tietoa korjausrakentamisesta ja suojelusta?

Rakennuskulttuuritalo Toivo on Satakunnan Museon vuonna 1995 perustama korjausrakentamiskeskus. Tiloihin on rakennettu vanhojen rakennusten korjausnäyttely, jossa on jätetty näkyviin hirrestä tehdyn näyttelyrakennuksen korjausvaiheita ja talon historiaa kertomaan korjausmenetelmistä, materiaaleista ja sisustuksesta 1800-luvulta 1950-luvulle.

Toivon tehtävä on neuvoo vanhojen rakennusten korjaajia kunnostamaan rakennuksiaan niin, että niiden arvo, hyvä laatu ja ominaisluonne säilyvät. Toivosta voi kysyä korjausneuvoja sekä vierailemalla talossa, puhelimitse että sähköpostitse. Lisäksi on mahdollista tilata korjausneuvontakäynti korjauskohteeseen. Toivossa työskentelevät rakennuskonservaattori ja intendentti, joilta voi kysyä korjaustyön lähtökohdista ja periaatteista, rakenteellisista korjauksista sekä materiaalikysymyksistä.

Vanhan Rauman korjausrakentamiskeskus Tammela on osa Rauman kaupungin ympäristöviraston rakennusvalvontaa. Se aloitti toimintansa kaupungin omistamassa Tammelan talossa lokakuussa 1995. Tammelassa esitellään Vanhan Rauman korjaustoimintaa ja Unescon maailmanperintöä. Tammelasta saa myös käytännön ohjeita suunnitteluun ja kunnostustöihin. Opastuksen lisäksi Tammelassa järjestetään Vanha Rauma -aiheisia luentoja sekä koulutusta hirsirakennusten korjaajille. Tammelan toimintaan kuuluu myös varaosapankki, joka on vanhojen hirsirakennusten varaosien kierrätyspiste.

Tammelassa korjausneuvonnasta vastaa neuvonta-arkkitehti, joka vastaa Vanhan Rauman ulkopuolella lähinnä näyttelykävijöiden kysymyksiin.

Porin Varaosapankin toiminta perustuu vanhojen ja uusienkin rakennusosien myyntiin, jotka saadaan lahjoituksena tai käydään purkamassa saneerattavista ja purettavista kohteista. Varaosapankki tarjoaa mahdollisuuden eheyttää muutoksia kokenutta rakennusta paremmin sen ominaisluonnetta vastaavan asuun. Varaosapankki ei ole neuvontakeskus vaan korjausrakentajan 'tavaratalo'. Pankkia ylläpitää Porin seudun rakennuskulttuuriseura ry.

Satakunnan Museo neuvoo yleisöä rakennusperinnön ja kulttuuriympäristön hoitoon sekä Satakunnan rakennetun ympäristön historiaan liittyvissä kysymyksissä lähinnä puhelimitse ja sähköpostitse. Rakennustutkija käy tarvittaessa myös paikan päällä arvioimassa rakennuksen tai rakennetun ympäristön kulttuurihistoriallista arvoa lähinnä suojelutarvetta silmällä pitäen tai kulttuurihistoriallisesti arvokkaan rakennuksen korjaustyön periaateratkaisujen määrittämiseksi. Käytännön korjauskysymyksissä neuvoo Satakunnan Museon korjausrakentamiskeskus eli Rakennuskulttuuritalo Toivo.

Satakunnan Museo hoitaa rakennusperinnön ja kulttuuriympäristön hoitoon liittyviä asiantuntijatehtäviä toimialueellaan Satakunnassa erilaisissa maankäytöhankkeissa. Museo antaa lausuntoja kaavaluonnoksista ja -ehdotuksista, eri asteisista tiesuunnitelmista sekä mittaviin maankäyttöhankkeisiin liittyvistä ympäristövaikutusten arvioinneista. Arkeologiaan liittyvistä viranomaistehtävistä vastaa Museovirasto. Satakunnan Museo ottaa kantaa myös rakennusten purku- ja muutoshankkeisiin toimialueensa kunnissa.

Kuvassa: Rakennuskulttuuritalo Toivo järjestää vuosittain korjausneuvontapäivän jossain päin Satakuntaa Euroopan rakennusperintöpäivän yhteydessä. 12.9.2009 tilaisuus järjestettiin Toipilaskodissa Kauttualla. Tilaisuus kesti koko päivän ja työnäytösten ja neuvonnan lisäksi esiteltiin Toipilaskotia ja siellä tehtyä korjausta. Kuva: Liisa Nummelin

Yhteystietoja:

Rakennuskulttuuritalo Toivo

avoinna ti-to 12-17, talvella ke 12-19
Varvinkatu 19
28100 PORI
puh. 02 621 1051
www.pori.fi/smu/toivo
toivo@pori.fi

Vanhan Rauman korjausrakentamiskeskus Tammela

avoinna arkisin
Eteläpitkätie 17
26100 RAUMA
puh. 02 834 4750
<http://www.oldrauma.fi/tammela1.html>

Porin Varaosapankki

avoinna ma-ke 9-16, to 9-18, pe 9-14
Veturitallinkatu 7
28120 PORI
Puh: 02 641 6100 tai 050 561 5756
<http://www.varaosapankki.org/index.htm>
varaosapankki@pp.inet.fi

Satakunnan Museo

Hallituskatu 11
28100 PORI
www.pori.fi/smu
satakunnanmuseo@pori.fi
puh. 02 621 1078

www.rakennusperinto.fi

Monipuolista ja ajankohtaista tietoa rakennetun kulttuuriympäristön suojelusta ja hoidosta. Portaalia ylläpitävät Museovirasto ja ympäristöministeriö.

Mistä tukea rakennusten korjaamiseen?

Suuri osa maatilojen vanhasta rakennuskannasta on kulttuurihistoriallisesta arvostaan huolimatta nykyisin vailla järkevää käyttöä. Vaikka päävastuu rakennusten korjauskustannuksista lankeakin niiden omistajalle, on moniin korjaus- ja muutostöihin saatavissa yhteiskunnalta taloudellista tukea. Kulttuurihistoriallisesti arvokkaille rakennuksille on valtion budjetissa muutamia omia avustusmuotoja.

1) Varsinais-Suomen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen (ELY) myöntämä **avustus rakennusperinnön hoitoon** on tarkoitettu lähinnä rakennuksen ominaispiirteiden säilyttämistä tukeviin korjauksiin, joilla vaalitaan rakennuksen kulttuurihistoriallisia arvoja. Avustusta voidaan myöntää myös kunnalle. Hakuaika on vuosittain lokakuussa. Lisätietoja saa Satakunnan Museosta, puh. 044 701 1052 tai Varsinais-Suomen ELY-keskuksesta, puh. 0400 80 2013. Avustushakemus on saatavissa internetistä suomi.fi-palvelusta.

2) **Museoviraston entistämisavustus** kohdistetaan valtakunnallisesti merkittävälle rakennuksille vaativampiin restaurointitöihin. Museovirasto myöntää entistämisavustuksia ensisijassa rakennussuojelulla suojeltujen sekä autiokirkkojen tai niihin verrattavien muiden kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennusten entistämiseen, konservointiin tai historiallisen asun palauttamiseen. Hakuaika on vuosittain lokakuussa. Lisätietoja Museovirastosta, vaihde puh. 09 40 501. Avustushakemus on tulostettavissa Museoviraston Internet -sivuilta www.nba.fi.

3) Suomen Kotiseutuliitolta voi hakea **seurantaloavustusta**. Sitä voi saada vapaaseen kansalaistoimintaan tarkoitettujen seurantalojen korjaamiseen sekä siihen liittyvään selvitys- ja tarkastustyöhön. Rahoituksessa kiinnitetään huomiota sekä rakennuksen kulttuurihistorialliseen arvoon että kokoontumistilojen tarpeellisuuden kansalaistoiminnan kannalta. Hakuaika on vuosittain syyskuussa. Lisätietoja ja hakukaavakkeet Suomen Kotiseutuliitosta, puh. 09 612 6320 tai www.kotiseutuliitto.fi.

Lähteenojan vanhan kivimakasiinin korjaushanke Pekka Lähteenoja

Lähteenojan tila on ollut saman suvun hallussa 1600-luvun lopulta lähtien. Vielä 1950-luvulla tilan talouskeskuksessa oli 16 rakennusta, joista nyt on jäljellä enää 7. Vaikka näillä kaikilla ei ole enää merkitystä maatalouden kannalta, niitä on kuitenkin pidetty kunnossa. Poikkeuksena oli 1894 rakennettu kivimakasiini, joka oli päässyt vuosien kuluessa pahasti rapistumaan.

Makasiinin kiviseinät ovat kaksikerroksiset ja päätyseinän uloimmasta kerroksesta oli puolet romahdannut. Kun aiemmin kaikki Eura - Harjavalta autoliikenne kulki parin metrin päässä rakennuksesta epätasaisista soratietä pitkin, raskas liikenne tärsytti rakennusta niin, että seinäkiviä tukeneet kivikiilat siirtyivät pois paikoiltaan, seinä pullistui ja sitten romahti joskus 1970-luvulla.

Vuonna 2009 tapasin Helsingissä Museoviraston tutkijan ja tulini maininneeksi hänelle, että kotitalani on vanha kivimakasiini emmekä oikein tiedä mitä sille pitäisi tehdä. Tutkija kiinnostui asiasta ja kun hän sai nähtäväkseen makasiinista valokuvia, oli johtopäätös selvä: Makasiini pitäisi ehdottomasti kunnostaa ja Museovirastolta kannattaa hakea työhön taloudellista tukea. Satakunnan Museosta kävi vielä paikalla Eurassa rakennuskonservaattori Kalle Virtanen tarkastamassa rakennuksen kunnan ja hankin oli sitä mieltä, että kunnostamiseen kannattaa ryhtyä.

Ensimmäiseksi piti rakennuksen välittömästi ympäristöstä poistaa puut ja pensaat, jotka osaltaan rapauttivat seiniä ja kattoa. Tämä tehtiin heti kesällä 2009. Loppukesästä 2009 päätettiin, että korjaukseen ryhdytään, mikäli museovirastolta saadaan siihen avustus. Ensimmäinen tehtävä oli etsiä urakoitsija, joka pystyisi vaativaan kivirakentamiseen ja jolta saataisiin avustusanomukseen tarvittavat arviot työn kustannuksista. Monien puheluiden ja nettiselaamisen jälkeen löytyi Porissa toimiva PP Kivi- ja Rakennuspalvelu Oy, jolla oli tarvittava kokemus ja käytettävissään riittävän järeät koneet urakan läpiviemiseen. Heiltä saatiin myös alustava kustannusarvio kivityöstä avustusanomusta varten. Avustusanomus lähetettiin Museovirastolle lokakuun lopussa 2009.

Huhtikuussa 2010 saatiin Museovirastolta ilmoitus, että makasiinin kunnostushanke on hyväksytty ja sille on nimetty valvojaksi Kalle Virtanen Satakunnan Museosta. Museovirasto lupasi maksaa kunnostuksesta 50%, mutta kuitenkin enintään 9000 €. Avustuksen saamisen edellytyksenä oli, että kunnostus tehdään valvojan ohjeitten mukaisesti, vanhaa säästämällä ja siten, että rakennuksen kulttuurihistoriallinen arvo säilyy. Kunnostus oli tehtävä vuoden 2010 aikana. Tämä sopi hyvin myös meidän tavoitteisimmiksi.

Kesäkuun alussa 2010 pidettiin Lähteenojalla työmaakokous, jossa oli oman väen lisäksi läsnä Museoviraston asettama valvoja apulaisineen ja kiviurakoitsijan edustajat. Kokouksessa todettiin, että hankkeeseen kuuluu neljä peräkkäistä vaihetta: tiilikaton puhdistus ja purkaminen romahtaneen seinän yläpuoliselta osalta, kiviseinän uudelleenrakentaminen, räystäiden kunnostus sekä ulko-oven ja ikkunaluukkujen kunnostus. Kivirakentamisen aloitusajankohdaksi sovittiin heinäkuun loppupuoli, kun itse tehtävät purkutytöt on saatu sopivaan vaiheeseen.

Katon puhdistus ja osittainen purkaminen tehtiin talkootyönä suvun voimin niin, että kiviurakoitsija saattoi aloittaa oman osuutensa 26.7.2010. Kivityö oli koko hankkeen ehdottomasti hankalin ja vaativin osuus. Seinästä oli romahtanut vajaa puolet, mutta sitä jouduttiin purkamaan lisää, koska kaksikerroksisen seinän väliin oli pudonnut kivenlohkareita, jotka pullistivat ulkoseinän ehjää osaa, ja joita ei saatu muuten pois. Seinästä jouduttiin rakentamaan uudelleen n. kaksi kolmasosaa.

Kivirakentaminen oli hidasta ja hankalaa. Rakentamiseen käytettiin romahtaneen seinän kiviä, joista jokainen piti sovitella erikseen paikalleen ja kiinnittää tukevasti kiiloilla ja vaarnarautoilla. Suurimmat kivet painoivat yli tonnin, eikä työmaalle tilattu kaivinkone jaksanut nostaa niitä paikalleen. Tämän takia jouduttiin kaivinkone vaihtamaan kesken työn järeämpään malliin. Jotta seinästä saatiin tukeva, täytettiin sisä- ja ulkoseinän välinen tila ratasepelillä, joka osaltaan sitoo sisä- ja ulkoseinän yhteen ja estää kiilakivien valumisen pois.

Tämän sivun kuvissa: kivimakasiinin kunnostustyötä eri vaiheissaan

Seuraavan sivun kuvassa: valmiiksi kunnostettua makasiinin seinää

Kiviseinä viimeisteltiin rappaamalla kivisaumat kalkkilaastilla. Kiviseinätyö kesti n. 4 viikkoa. Seinän korjauksen jälkeen päästiin korjaamaan räystäitä. Museoviraston ohjeen mukaisesti räystäistä uusittiin vain lahonneet osat. Räystääslaudat ovat n. 32 mm paksuja ja eräät jopa 300 mm leveitä lankkuja. Vanha vesikate muodostui entisajan "tervapahvista" eli pien ja hiekan sekoituksesta ja sen päällä olevasta sementtituulista. Pikikerros oli osittain n. 5 cm:n paksuinen. Puretujen räystäösosuuksien kohdalla pikikerros jouduttiin korvaamaan nykyaikaisella aluskatteella. Räystäät jätettiin maalaamatta, kuten ne olivat alkuperänsä olleet. Makasiinin korjaustyön hyvästä laadusta kertoo se, ettei uudistettuun päätyseinään ollut ilmestynyt ainoatakaan halkeamaa viime talven aikana.

Kunnostushankkeesta on vielä kesken ulko-oven ja ikkunaluukkujen kunnostus, katon maalaus maitomaalilla ja sähkövalaistuksen asennus. Makasiinin kunnostus on ollut paljon suurempi urakka kuin

ennalta osattiin arvioida. Myös kustannukset nousivat alkuperäisestä arviosta. Museoviraston antama avustus on kattanut lopulta n. kolmanneksen tähän mennessä kertyneistä kuluista. Lisäsi Museovirastolta ja työn valvojalta on saatu arvokkaita neuvoja ja ohjeita. Ilman Museoviraston tukea ei korjaushankkeeseen olisi ryhdytty. Museoviraston mukanaolo vaikutti myös siihen, että korjaus oli "pakko" viedä läpi melko tiukassa aikataulussa.

Korjaushanke on lisännyt myös suvun nuorison kiinnostusta Lähteenojan tilan historiaan ja rakennusperinteen säilyttämiseen. Tila toimii myös kaikkien yhteisenä vapaa-ajan viettopaikkana. Nyt makasiini on yhdessä siivottu perusteellisesti ja sinne on kerätty näytteille Lähteenojan tilan vanhoja esineitä. Makasiini oli kesän 2011 Eura-päivän yhtenä tutustumiskohteena.

Kuvat: Pekka Lähteenoja

Ihmisen toiminnan jäljet hallitsevat maisemaa erityisesti taajamissa. Nopeat ja rajut yhteiskunnalliset muutokset näkyvät ympäristössä mm. jatkuvana keskeneräisyytenä, perinteisten elinkeino- ja tuotantorakennusten häviämisenä, harkitsemattomina rakentamiskäytöinä ja rappiolle jätettyinä rakennuksina. Keskustat ovat puolivalmiita ja samalla kehityksen kerroksellisuus on poistettu näkyvistä. Rakennuskanta on uusiutunut hallitsemattomalla tavalla ja edellytykset kotiseututunteen olemassaololle ovat heikentyneet.

Vaikka kulttuuriympäristö lähes meidän päivämme saakka onkin syntynyt ilman määrätietoista suunnittelua, on nykyaikaisen muutosnopeuden ja –paineiden keskellä välttämätöntä hallita kehitystä suunnittelun keinoin, jotta kulttuuriympäristön arvot eivät huku muiden helpommin mitattavien arvojen keskelle.

Tulevaa rakentamista suunniteltaessa on syytä muistaa, että täydennysrakentamisen problematiikka poikkeaa merkittävästi uudisrakentamisesta tai kokonaan uusien alueiden rakentamisesta. Suunnittelusta vaativaa tekee tasapainottelu omaa aikaamme ilmentävän arkkitehtuurin ja ympäristön ominaisuuksia säilyttävän ja vahvistavan lähestymistavan välillä. Taajamassa rakennettaessa kyse on aina täydennysrakentamisesta ja olemassa oleva rakennuskanta tulee ottaa suunnittelun lähtökohdaksi.

Eura on nykyaikainen seutukeskus, jossa on

laaja palvelutarjonta ja siellä käy töissä useiden lähi-kuntien asukkaita. Euran keskustaajamassa, Eurassa ja Kauttualla asuu n. 6700 asukasta. Sinne keskittyy myös huomattava osa kunnan työpaikoista, esimerkiksi Kauttuan tehtaat, jotka muodostavat Pyhäjärvisuudun merkittävimmän teollisuusalueen.

Euran keskustaajama on rakentunut kaksikeskuksisena; toisena keskuksenaan Euran Kirkonkylä ja toisena Kauttua. 1960- ja 1970-luvuilla tapahtuneen voimakkaan rakentamisen seurauksena taajamarakenne muuttui voimakkaasti. Kirkonkylää ja Kauttua pyrittiin kasvattamaan yhteen rakentamalla taajamien välistä aluetta. Keskuksia yhdistävä päätie sai kuvaavan nimen Yhdystie (nyk. Satakunnankatu) ja sen varrelle rakennettiin useita julkisia ja kaupallisia rakennuksia. Muilta osin Kirkonkylän ja Kauttuan väliset peltoaukeat rakennettiin pääasiassa pientaloalueiksi. Samaan aikaan

Kuvassa: Maankäytön suunnittelulla on pyrittävä välttämään kylien ja maatalousmaan välisen sekavan väli-vyöhykkeen muodostuminen. Suunnittelussa tulee myös huomioida maiseman huippukohtat ja tukea niiden asemaa. Karhulan vanha vilja-aitta Sorkkisissa on tällainen maisemallinen huippukohta, mutta nimenomaan maalaismaiseman elementti. Taajamarakenne ei sopisi sen läheisyyteen, vaan heikentäisi sen asemaa.

tapahtunut taajaman reunoilla vilkastunut rakentaminen aiheutti kuitenkin yhdyskuntarakenteen hajaantumista.

1970-luvulla aloitettu keskustien yhteen nivominen on taajamakuullisesti edelleen kesken, eikä keskusta hahmotu yhtenäisenä. Taantuva Kauttuan keskus ei ole saanut kaipaamaansa piristysruisketta, kun taas Euran suunnalta katsottuna keskustatoimintojen alue on levittäytynyt tarpeettoman laajalle.

Nykyinen kasvupaine kohdistuu erityisesti keskustaajaman alueelle ja liepeille. Huomattava osa Euran keskustan osayleiskaava-alueesta kuuluu merkittäviin kulttuuriympäristöihin tai muinaismuistoalueelle tai niiden lähituntumaan. Keskustaa määrittävien tekijöiden kaavallinen yhteensovittaminen voi olla vaikeaa, mutta kulttuuriympäristö tulisi nähdä vahvuutena. Sen ansiosta alueella on identiteettiä ja luonnetta omasta takaa ilman kallista ”brändäystä”.

Seuraavilla sivuilla käsitellään Euran keskusta-alueella tai sen läheisyydessä sijaitsevia arvokkaita kulttuuriympäristöjä ja esitetään toimenpiteitä niiden vaalimiseksi tulevaisuudessa.

Kohteiden kuvaukset perustuvat Lauri Putkosen laatimaan Satakunnan rakennusperintö 2005 selvitykseen.

Kuvassa: Nykyaikaisen liike- ja liikenne rakentamisen sekä arvokkaan kulttuuriympäristön rinnakkaiselo ei ole maisemallisesti aivan yksinkertaista. Nykyrakentamisen tekninen luonne ja suuri mittakaava sopivat usein huonosti vanhan rakennuskannan rinnalle. Maakunnallisesti arvokas Osman talo (kuvassa ylävasemmalla) pihapiireineen rajautuu toisaalta peltoihin, toisaalta asfalttikenttiin. Suomen Ilmakuva Oy 2010

5.1 Keskustaajamaan liittyvät arvokkaat kulttuurimaisemat

Euran vuosisatainen maanviljelymenneisyys näkyy myös keskustaajaman liepeillä sitä rajaavina laajoina peltoaukeina. Viljelyalueet avautuvat tärkeinä saapumisnäkyminä pääteitä pitkin keskustaan saavuttaessa.

Euran kirkonkylä ja viljelysaukeat

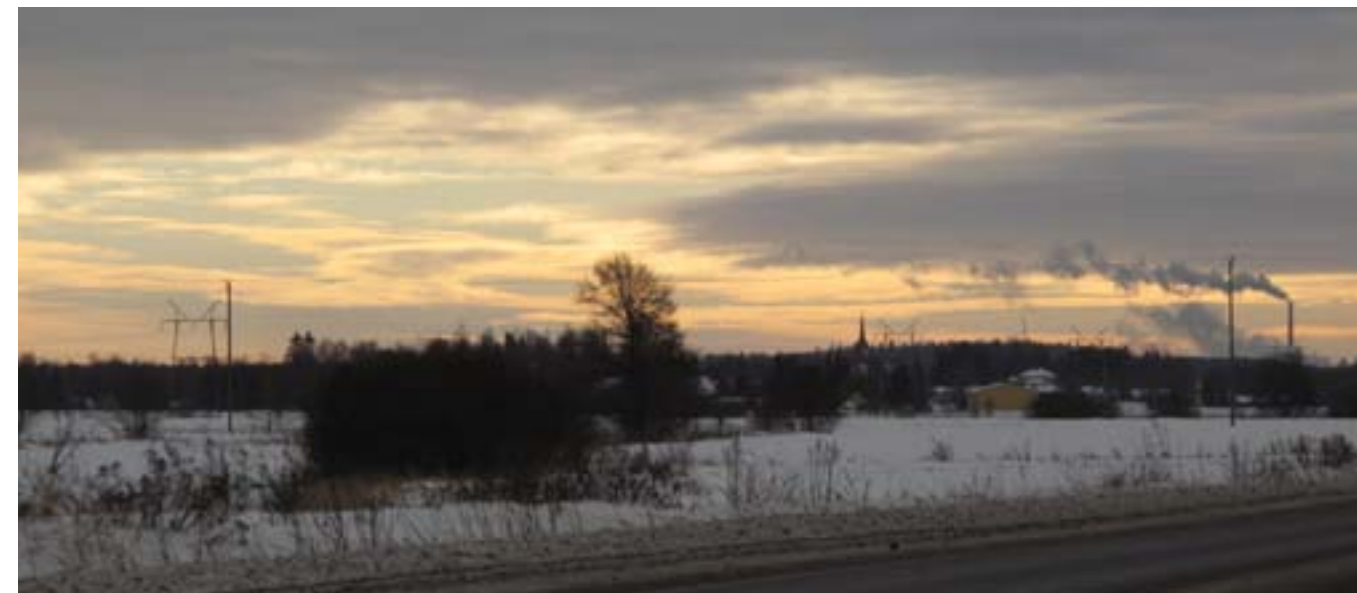
Sorkkisten kylä ja sitä ympäröivät pellot muodostavat maisemallisen kokonaisuuden, joka hallitsee saapumisnäkyviä Euran keskustaajaman alueelle. Laajat peltoaukeat asettavat rajoituksia onnistuneen täydennysrakentamisen sijoittamiselle ja mittakaavalle. Maisema-alueen sisään rajautuu maakunnallisesti arvokkaita kulttuurimaisemakokonaisuuksia, jotka esitellään tällä aukeamalla.

Sorkkisten kulttuurimaisema

Kulttuurimaisema koostuu joen ja kylänraitin varteen muodostuneesta nauhamaisesta kylästä sekä sitä ympäröivistä viljelysaukeista. Sorkkisten kylää käsitellään tarkemmin sivuilla 72-73.

Euraniitun kulttuurimaisema

Jo historiallisen ajan alusta peltoviljelyssä ollut kulttuurimaisemaa Eurajoen varrella. Kulttuurimaisemassa sijaitsevat mm. Kokkomäen, Mäntysaaren, Ruohosen ja Ruosteenojan mautilojen rakennusryhmät.

Vaaniin kartanon kulttuurimaisema

Vaaniin kartano on Kauttuan ruukin kartanon ohella Euran ainoa kartano. Menneinä vuosisatoina kartanossa on harjoitettu monipuolista karjataloutta ja mm. kauppapuutarhatoimintaa. Kulttuurimaiseman kannalta on tärkeää, että toiminnan yksipuolistuttuakin peltoviljely on säilyttänyt viljelysmaiseman ja sille ominaisen avoimuuden.

Kuvassa oikealla: Näkymä Sorkkistentietä pitkin etelään. Maiseman keskeiset elementit, joki, pellot ja nauhamaisesti raitin varteen sijoittuva rakentaminen ovat helposti havaittavissa myös lintuperspektiivistä. Koko alueen kehittämissä ohjenuoraksi voidaan ottaa liikenneympäristö ja teiltä avautuvat näkymät, erityisesti saapumisnäkyvät Harjavallantieltä, Raumantieltä ja Lauttakyläntieltä. Täydennysrakentamisessa on noudatettava perinteisiä sijoitteluperiaatteita ja mittakaavaa. Avoimien peltojen umpeenkasvu tulee estää. Uhkaavaa umpeenkasvua on jo tapahtunut jätevedenpuhdistamon ympäristössä. Aero-Kuva Oy 2007

Kuvassa: Teiltä nähdyt saapumisnäkyvät luovat usein ensivaikutelman uudesta paikasta. Euran taajamakeskusta ympäröivät peltoaukeat näyttävät komeimmillaan pohjoisesta, Euraniitun suunnasta saavuttaessa. Laitilasta päin lähestyttäessä taas Kauttuan mäet luovat kontrastia maisemaan ennen peltoaukealle saapumista.

Kartoilla: Ylemmässä kuvassa vihreällä korostetut alueet ovat maakunnallisesti merkittäviä kulttuurimaisemia ja ympäristöään tummempana ja rajattuna on laajempi Euran kirkonkylän ja viljelysaukeiden kulttuurimaisema, johon edelliset liittyvät.

Alla ote Kalmbergin kartastosta (1855-56). Se kertoo peltoaukeiden pitkistä maataloushistoriasta. Pellot vaalealla, laidunkäytössä olleet niityt vihreällä.

Lähde: Kansallisarkisto.

5.2 Keskustaajamaan liittyvät arvokkaat tilakokonaisuudet

Eräs euralaisen kulttuuriympäristön erityispiirteistä on kartanoiden puuttuminen lähes kokonaan. Eurassa on vain kaksi kartanoa: Vaaniin kartano ja Ruukin kartano Kauttualla. Kartanoiden sijaan Eurassa on ollut ja on edelleen jäljellä suuria ja vauraita maatiloja komeine pää- ja muine rakennuksineen. Seuraavassa esitellään Vaaniin kartano sekä keskustaajamaan liittyvät, maakunnallisesti arvokkaat tilakokonaisuudet. Niiden rakennuskanta on arvokasta paitsi rakennusperintönä myös osana kulttuurimaisemaa.

Vaaniin kartano

Vaaniin kartanon päärakennuksen arvellaan olevan osin jo 1700-luvun alkupuolelta. Rakennusta on uusittu ja laajennettu 1800-luvun alussa ja 1872, jolloin se lienee saanut pääpiirteissään nykyisen asunsa. Työväen puinen asuinrakennus lienee 1800-luvun lopulta. Pihapiiriin kuuluvat myös tiilinen navetta ja talli 1800-luvun lopulta.

Kartanon puistoalueeseen liittyy puhdastyylinen "lystihuone" empirekaudelta. Temppeleimäisen rakennuksen julkisivussa neljä joonialaista pylvästä kannattaa palkistoa. Huvimajan vieressä on kellaritupa ja pieni aittarivi, jotka ovat jääneet uuden tien toiselle puolelle. Neittamontien varressa on vanha hirsinen ratashuone. Kartanoalueen kymmeneen rakennukseen kuuluu myös tuulimylly.

Kuvassa: Vaaniin kartanon päärakennus

Isolähteenoja ja Lähteenoja

Lähteenoja on vanha säterikartano, joka muodostettiin ratsutilaksi 1758. Se jaettiin 1790 veljesten kesken kahdeksan osaan Isolähteenojaksi ja Lähteenojaksi.

Isolähteenojan päärakennus valmistui 1902 arkkitehti Josef Stenbäckin suunnittelemana. Vuonna 1935 se korjattiin arkkitehti Erkki Huttusen laatimien piirustusten mukaisesti.

Lähteenojan rakennukset rajaavat neliömäistä pihaa kolmelta sivulta. Päärakennuksen runko on vuodelta 1790, vuonna 1888 rakennus uusittiin uusrenessanssityyliseksi. Tämän jälkeen on osa koristeista karsittu. Toinen asuinrakennus on vuodelta 1875 ja perinteistä talonpoikaistyyliä.

Soupas

Souppaan entisen ratsutilan rakennusryhmä sijaitsee pitkän koivukujan päässä tuuhean pihapuuston ympäröimänä. Silti rakennusryhmä näkyy hyvin myös tärkeille saapumisreiteille, esimerkiksi Harjavallantien ja Raumantien risteykseen.

Vuonna 1866 rakennettua päärakennusta on uusittu myöhemmin ja pihapiiriin kuuluu myös uudempi asuinrakennus. Vuonna 1890 rakennettun kivisen sikalan päässä on vellikello. Aitta ja luhti ovat 1700-luvulta. Koivukujan varrella on kivinen makasiini.

Kuvassa: Lähteenojan rakennuksia

Osman talo

Osma on Euran vanhimpia talonpaikkoja. Osman päärakennus on eräiden tietojen mukaan rungoltaan 1600-luvulta. Nykyinen ulkoasu on alun perin 1800-luvun lopulta.

Isovahe

Vanhasta Isovahenkylän raittinäkymästä on säilynyt edustava näyte koivurivien peittämien Ali- ja Ylinuoranteen talojen ja myös lähellä sijaitsevan Isovahen kohdalla.

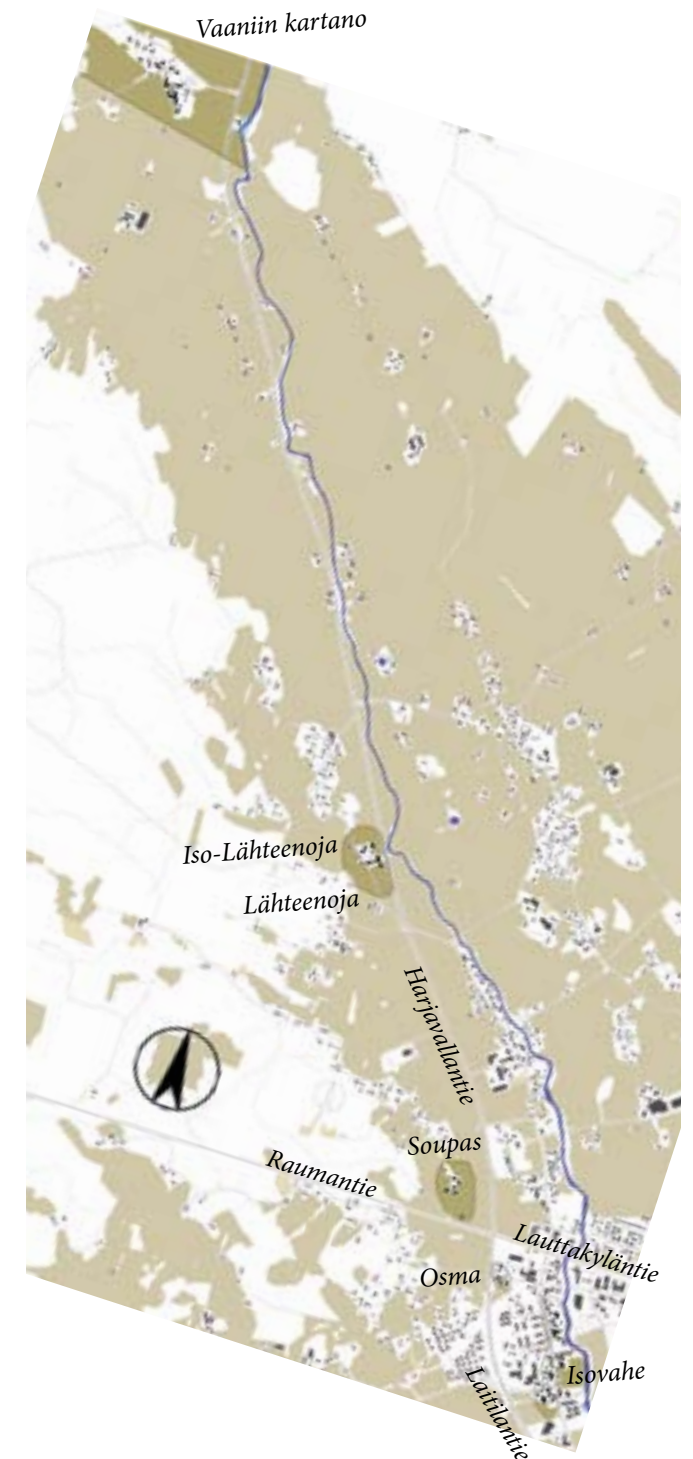
Alinuoranteen poikkeuksellisen pitkä päärakennus on 1800-luvun alkupuolelta, joskin osa rakennuksesta on ilmeisesti 1720-luvulta. Ylinuoranteen tyyli-tyyppinen päärakennus lienee 1800-luvun keskivaiheilta.

Isovahen komea kivilavetta vuodelta 1912 on taiteilija Jalmari Karhulan suunnittelema. Rakennuksessa toimii nykyisin mm. esihistorian opastuskeskus ja suosittu lounasravintola.

Entinen apteekki Tarmola on rakennettu vuoden 1930 vaiheilla ilmeisesti rakennusmestari Siikosen mallipiirustusten mukaan.

Kuvassa: Apteekkarin taloksi rakennettu ja opettajien asuntolanakin toiminut Tarmola on pylväskoristeluineen Eurantien varren komeimpia rakennuksia.

Kartalla tummennettuna: aukeamalla esitellyt kohteet

5.3 Joki ja vanha maantie

Joen määrävä asema kulttuuriympäristön muodostajana näkyy Euran keskustaajamassa selvästi. Paras todiste siitä on vanha maantie (s. 57), jota nykyinen tiestö noudattelee edelleen huomattavan tarkasti, vaikka se pitäjiä yhdistävästä päätiestä onkin muuttunut joukoksi kuntakeskuksen sisäistä liikennettä palvelevia teitä. Inkimäentien, Sorkkistentien, Eurantien ja Sepäntien muodostama historiallinen tiekokonaisuus seurailee joen rantoja etäisyydellä, jonka jo ennen tien muodostumista joen varteen syntyneet asuinpaikat ovat määrittäneet.

Vanhan maantien varteen sijoittuvat myös keskusta-alueen tärkeimmät rakennusperintökohteet Iso-Lähteenojasta ja Lähteenojasta aina Ruukinpuistoon saakka. Toisaalta tieympäristön raittimainen tunnelma on itsessäänkin arvo, joka tulisi säilyttää ja paikoin sitä olisi mahdollista jopa elvyttää. Peltoaukeille mattona levittyvä uudisrakentaminen sopii huonosti raittimaiseen ilmeeseen.

Sorkkinen

Sorkkinen on pääraitin varrelle muodostunut kylä, jonka rakennukset sijaitsevat pääasiassa nauhamaisesti raitin ja Eurajoen välisellä kapealla vyöhykkeellä.

Perinteistä rakennuskantaa edustavat useat komeat maatilarakennukset, vanhat myymälärakennukset sekä työväentalo Onnela. Alueen maisemallisiin arvoihin kuuluvat kylää ympäröivät peltoaukeat sekä Eurajoen itäpuolella viljelysmaiseman keskellä sijaitseva Lauhianmäen hautausmaa. Maisemallisiin arvoihin lukeutuvat myös puukujanteet ja näkymät Harjavallantieltä kylänraitille sekä kylänraitilta peltoaukealle.

Pysyviä vaurioita maisema-alueella ovat voimalinja ja teollisuusrakentaminen pellolla. Alueen uhkatekijöitä tulevaisuudessa ovat nykyiseen ilmeeseen ja rakennuskantaan sopimattomat uudisrakennukset, uudet teollisuushallit sekä peltoaukeille rakentaminen. Alueelle vuonna 2009 laadittu kaava ei huomioi kulttuurimaiseman arvoja optimaalisella tavalla.

Eurajoen itäpuolella aukeava peltomaisema muodostaa oman kokonaisuutensa. Peltoaukean keskellä sijaitsee Lauhianmäen hautausmaa, joka on tärkeä maamerkki ja kulttuurihistoriallisesti ja maisemallisesti arvokas alue. Peltoaukealla on myös 1940-50-luvun rakennuskantaa.

Lukkala

Sorkkisten eteläpuolisella Lukkalan alueella Lukkalan ja Eskolan tilojen perinteikäs ja kauniisti kunnostettu rakennuskanta liittyy Eurajoen, kirkkosillan ja kirkkoympäristön maisemakokonaisuuteen.

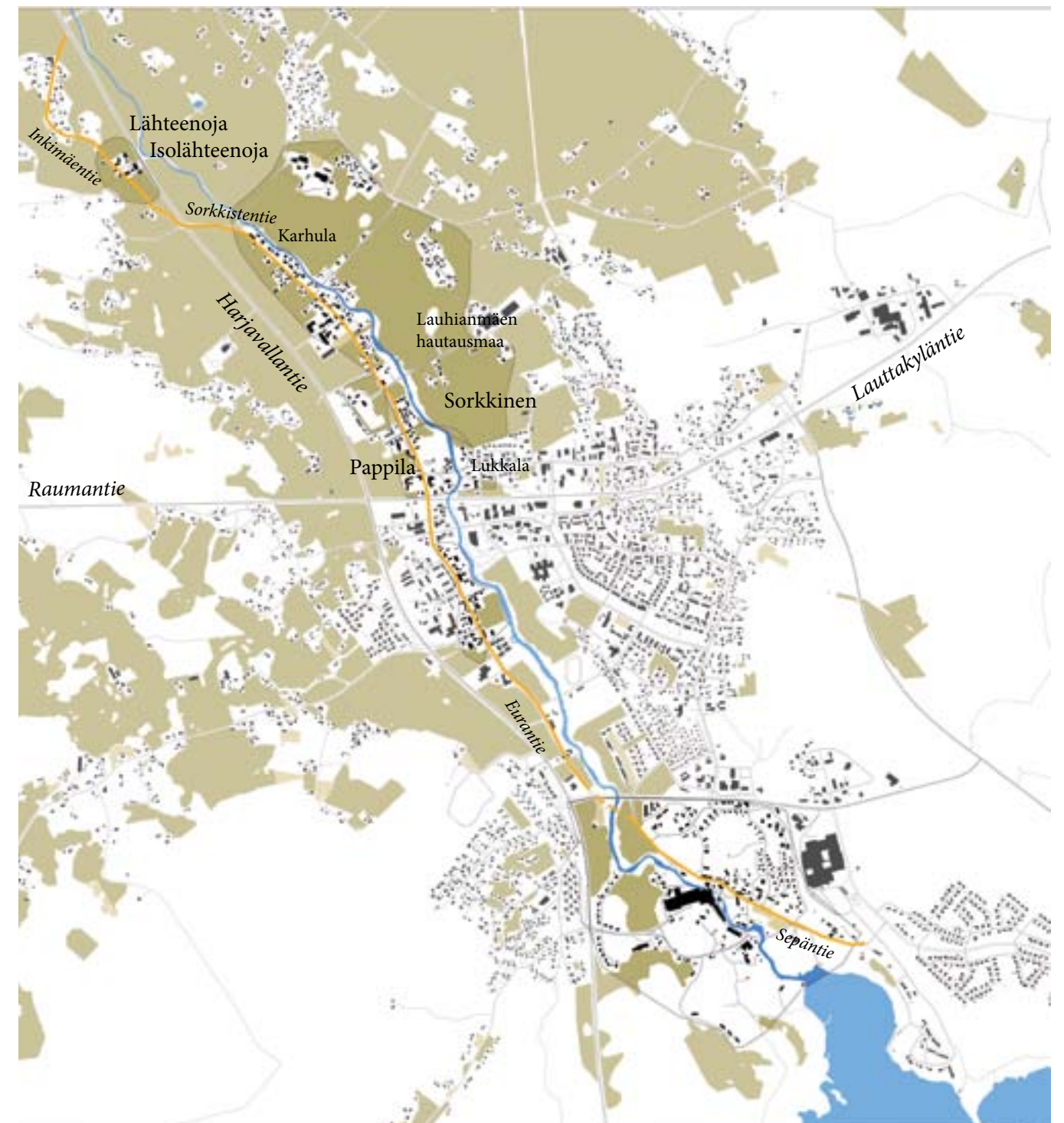
Edellisen sivun kuvissa:

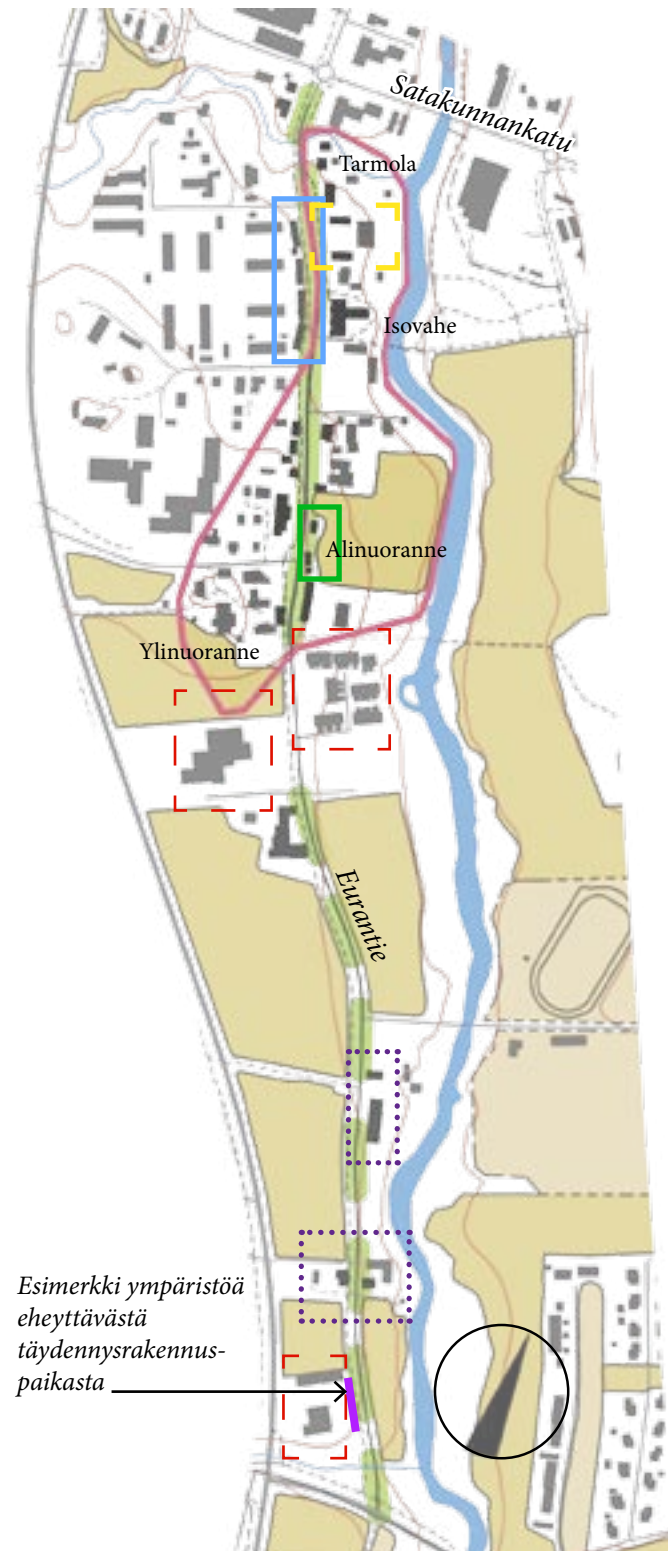
Ylhäällä: Eurajokea Kirkkosillalta nähtynä

Alhaalla vasemmalla: Yli-Nuoranteen talo

Alhaalla oikealla: Sorkkistentien varren rakennuksia

Kartalla oranssilla: Nykyinen tiestö noudattelee vanhan maantien reittiä, mutta sen lisäksi on rakennettu uudempiä, taajaman ohittavia pikateitä. Ennen tiet kulkivat taajamien läpi, nykyään ne mieluummin ohittavat ne.

Esimerkki ympäristöä eheyttävästä täydennysrakennuspaikasta

Oheisessa kaaviossa Eurantien varren rakennuskantaa on käsitelty sen perusteella, kuinka hyvin se tukee väylän historiallista raittimaista luonnetta.

- **Maakunnallisesti arvokkaan Isovahen kylän aluerajaus (maakuntakaavan mukaan)**
- **Raittimaisena hahmottuva tiealue**
Yhtäjaksoisella viivalla on esitetty hyvin raittimaisuutta ilmentävä tiealue ja katkoviivalla tiealue, jolla raittimaisuuden tuntu on viitteellisempää, mutta esimerkiksi täydennys- ja viherrakentamisen keinoin vahvistettavissa.
- **Väylän raittimaisuutta heikosti tukeva rakennusryhmä**

Esimerkiksi on nostettu esiin rakennusryhmä, jonka suunnittelussa vanhaan ympäristöön sopeuttamisen lähtökohdaksi on otettu naapurirakennusten yksityiskohdat ja niiden lainailu. Kyläkuvan ja raittimaisuuden näkökulmasta tyylipiirteet ovat kuitenkin toissijaisia ja rakennusten sijoitteluperiaatteiden lainaaminen olisi johtanut parempaan lopputulokseen. Asuinrakennuksen pääjulkisivun tulisi rajata raittia.
- **Raittia eheyttävä uudisrakennusryhmä**
Piharakennusten sijoittelulla ja ulkoasulla on pyritty palauttamaan raitin tunnelmaa ja mittakaavaa.
- **Raittia rajaava rakennusryhmä**
Raitin hahmottumisen kannalta pienilläkin rakennelmilla on keskeinen maisemallinen merkitys. Lisäksi nämä tuovat raitille historiallista syvyyttä.
- **Rakennusryhmä, joka ei tue väylän raittimaisuutta**

Nämä rakennusryhmät eivät tue raittimaisuutta. Mahdollisuuksia eheyttävään täydennysrakentamiseen voisi tutkia.
- **Rakennusryhmä, joka antaa viitteitä raittimaisuudesta**

Mikäli Eurantien eteläpäätä täydennysrakennetaan, tulisi näiden rakennusryhmien asemaa maisemallisina elementteinä hyödyntää ja toisaalta ottaa oppia niiden sijoitteluperiaatteista.

Raittimaisuuden vahvistaminen

Kylänraitin perinteisen ilmeen ja toiminnallisuuden säilyttäminen on tärkeätä kaikkialla, missä osiakin raittimiljööstä on vielä jäljellä. Kyläraittien ympäristöjä tulee hoitaa ja varjella sekä maisemanhoidon että rakennus-suojelun ja kaavoituksen keinoilla. Euran keskustaajaman väljä mittakaava vaatisi rinnalleen pienimittakavaisia, katutilaa rajaavia ja rytmittäviä ratkaisuja

Avarat maisematilat kuuluvat maalaismaisemaan, mutta perinteisesti niitä ovat rytmittäneet erilaiset tiivistymät, kapeat tiet ja tiiviit rakennusryhmät. Esimerkiksi vanhoja valokuvia tarkastelemalla voi huomata tämän perinteisen rytmivaihtelun säilyneen Eurankin keskustaajamassa 1960–70-luvulle saakka, minkä jälkeen mm. uudenaikaiset liikennejärjestelyt, rakentamistapa ja pihanjäsentelyt alkoivat veltostuttaa kyläkuvaa niin, ettei tiivistymiä enää syntynyt luonteville paikoille, esimerkiksi risteyksiin. Ajalle tyypillistä oli omaksua moderneina pidettyjä vieraita vaikutteita sellaisenaan maalaisympäristöön. Maalaismaisema lähiömäistyi ja tasapäästyi hetkessä.

Eräässä kuntalaiskommentissa ehdotettiin entisen puhelinlaitoksen ympäristön kehittämistä täydennysrakentamisen keinoin. Nykyisellään rakennuskokonaisuuksia pidetään maisemaa rumentavana.

Täydennysrakentaminen voisi olla mittakaavaltaan pienimuotoistakin. Jo matala piharakennus saa aikaan raittimaista tunnelmaa ja toimii näköesteenä hajanaisiin pihapiiriin. Edellisen sivun kartalla on esimerkinomaisesti esitetty mahdollinen täydennysrakennuspaikka.

Kuvissa: Ylin kuva on Eurantien varrelta ennen Nohkolan makasiinin purkamista ja kevyenliikenteenväylien rakentamista ja sen alla oleva kuva toimenpiteiden jälkeen. Kuvapari on Pekka Helanderin kirjasta "Kylä elää maisema muuttuu - Euran äidinkasvot kehityksen pyörteissä".

Voisiko vastaavissa tilanteissa nykyään pohtia pyörätien sijoittamista niin, että makasiinin voisi säilyttää liikenneympäristöä rikastuttavana elementtinä, joka toimisi samalla luonnollisena hidasteena? Alimmaisena kuva nykytilanteesta, jossa katutilaa on rajattu uusilla, aittamaisilla piharakennuksilla.

5.4 Kauttua

Sepäntie

Nykyisin Sepäntienä tunnettu tieosuus on osa edellä esiteltyä vanhaa maantietä, joka kulki Kauttuulle pohjoisesta Sorkkisten kylän, Kirkonkylän ja Isovahen kylän kautta ja jatkoi Pyhäjärven rantoja noudatellen kohti Säkylää. Jo myöhäiskeskialta tunnettu kulkureitti muodostaa nykyään Ruukinpuistoksi kutsutun alueen ytimen.

Hyvien kulkureittien ja vesivoiman äärellä sijainnut alue valikoitui asuinpaikaksi jo esihistoriallisella ajalla ja vesivoimaa alettiin hyödyntää laajassa mitassa 1500-luvulta lähtien ensin myllyjen ja myöhemmin ruukin käyttövoimana. Yläneen kartanon omistaja, vapaaherra Lorenz Creutz aloitti raudanvalmistuksen Kauttuulla v. 1689, mistä pitäen alueella on harjoitettu teollista toimintaa. Teollisuus onkin antanut leimansa koko alueen kehitykselle.

Sepäntien varteen alkoi jo ruukin aikaan syntyä tuotantoa palvelevien talous- ja asuinrakennusten ryhmä, Tallinmäki. Joen toiselle puolelle, Juudaanmäen rinteeseen, rakennettiin työväelle lisää asuntoja jo 1800-luvun puolessa välissä. Alisen kosken läheisyyteen alkoi nousta Keittiönmäen asutusryhmä ruukin viimeisinä vuosina.

Paperitehtaan myötä yhdyskunta laajeni, mutta Sepäntie säilyi edelleen alueen kokoavana väylänä.

Kuvassa: Paperitehtaan perustamisen jälkeen vuonna 1911 paikallisjohtajan asunto rakennettiin aiempaa kauemmas tuotantorakennuksista. Tyyliltään myöhäisjugendia ja klassismia edustava Villa Ahlström toimii nykyään Pyhäjärvi-instituuttina. Rakennuksen sijoittuminen kauemmas tuotantolaitoksista kertoo toiminnan laajenemisesta sekä muuttuneista sosiaalisista rakenteista.

Kauttuan ruukki- ja paperitehdasyhdyskunta

Kauttuan ruukki- ja paperitehdasyhdyskunta on valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristökokonaisuus. Se on vanhan ruukkimiljöön ja 1900-luvun teollisuusrakentamisen muodostama historiallisesti ja arkkitehtonisesti arvokas ja monipuolinen kokonaisuus, joka on edelleen teollisessa käytössä.

Asutushistorian vanhimmat, ruukinkartanoa edeltäneet, kerrostumat löytyvät luoteisosasta, jossa on jokivarressa useita kivi- ja rautakautisia kiinteitä muinaisjäännöksiä sekä Kauttuan kylän autioitunut kylätontti.

Alueen rakennetun ytimen muodostavat ruukinkartano puistoineen ja talousrakennuksineen, nauhamaisessa rivissä jokirinteen maastonmuotoja seurailevan Sepäntien varrella olevat seppien talot sekä asuintalot vanharivi ja pitkäriivi. Nykyistä paperitehdasta edeltäneestä ruukkivaiheesta on säilynyt osittain vanha hiilisuuli 1870-luvulta ja saharakennus 1900-luvun alkupuolelta. Kauttuan ruukin uusklassistisen päärakennuksen ensimmäinen rakennusvaihe on valmistunut 1802. Kartanon puiston erikoisuus on 8-kulmainen kellotorni 1830-luvulta.

Uusi teollisuushistoriallinen vaihe alkoi Kauttuulla, kun Antti Ahlströmin perustama yhtiö rakensi vanhan rautaruukin tuntumaan paperitehtaan vuonna 1907. Samalla päättyi jo pitkään taantunut raudan valmistus. Paperitehtaan alkuvaiheen asuinalueita olivat Keittiömäki, Juudaanmaa ja Mikolanmäki.

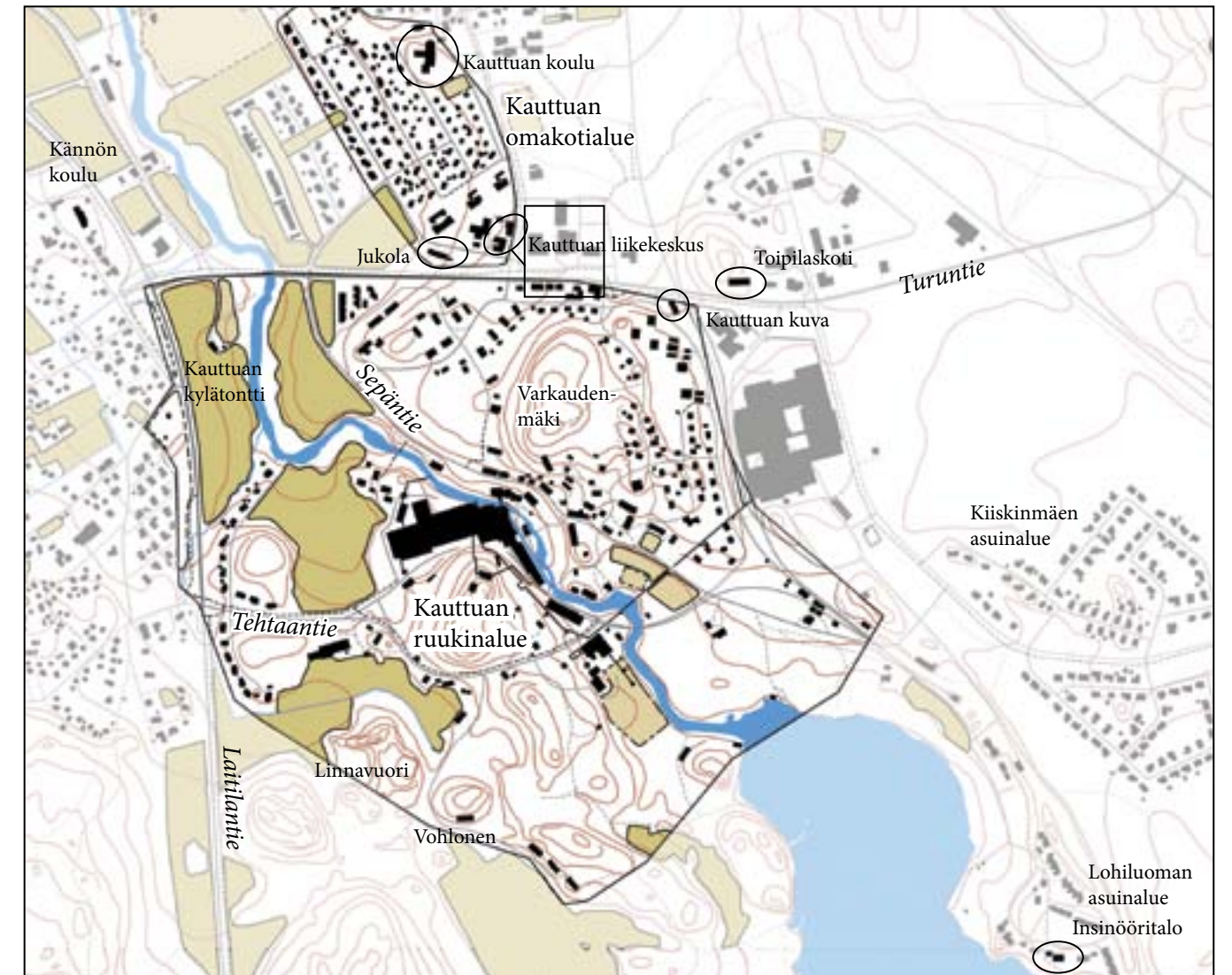
Paperitehtaan valmistuttua Kauttuulle rakennettiin rautatie ja -asema. Toiminta laajeni 1937 paperin jatkojalostustehtaalla, jonka ensimmäinen rakennusvaihe valmistui 1942 rautatien itäpuolelle.

Kartalla ilmenee Kauttuan tehdasyhdyskunnan kulttuuriympäristön moninaisuus. Alueella on asuttu jo esihistoriallisena aikana ja 1600-luvulla aloitettu teollinen toiminta on ollut koko kunnan kehityksen kannalta merkittävää. Aikojen kuluessa on syntynyt ainutlaatuinen ympäristökokonaisuus, jonka merkityksen myös kuntalaiset tunnustavat mainitessaan sen kerta toisensa jälkeen tärkeänä paikkana ja maisemana.

Kauttua on yksi maamme rautaruukeista, joissa teollinen toiminta jatkuu edelleen alkuperäisen rautateollisuustuotannon pysähtymisen jälkeen. Paperitehdasta onkin laajennettu jokaisella vuosikymmenellä aina nykypäiviin saakka.

Kuvassa: Teollisuus on tärkeä osa Ruukinpuistoa.

Tehtaiden asuntorakentaminen

Paperitehtaan toiminnan laajeneminen ja jalostustehtaan perustaminen näkyivät 1930- ja 1940-luvulla uusina työväestölle ja toimihenkilöille tarkoitettuina asuinalueina. 1940-luvulla syntyivät mm. Omakotialueen ja Kiiskinmäen työväenasuinalueet sekä Varkaudenmäen ja Lohiluoman toimihenkilöille tarkoitettut asuinalueet.

Kauttualla oli jo 1920-luvulla siirrytty nimetömistä suunnittelijoista tunnetuihin arkkitehteihin. Yksi asuinalueiden suunnittelijoista oli Alvar Aalto, joka hahmotteli Kauttuan rakennuskantaa ja kaavaratkaisuita Ahlströmille vuosina 1937-1944. Ehdotukset sisälsivät myös suunnitelman, jossa jyrkkään maastoon oli viuhkamaisesti korkeuskäyrien mukaan sijoitettu useita terassitaloja. Sodan syttyminen jätti laajemmat kaava- ja rakennushankkeet paperille. Betoni- ja tiilirakenteisista terassitaloista ehti valmistua vain yksi, jonka jälkeen oli pakko sotien ja materiaalipulan vuoksi siirtyä kevyempään puurakenteeseen.

Ainoaksi jääneestä terassitalosta on kuitenkin muodostunut modernin funktionalismin ja kokeilevan asuntoarkkitehtuurin korkeatasoinen esimerkki. Rakennus on sijoitettu rinteeseen siten, että kuhunkin asuntoon on oma käynti suoraan luonnosta ja alemman asunnon katto muodostaa ylemmän asunnon kattoterrassin.

Kolmen toteutumattoman porrastalon lisäksi Aalto suunnitteli mm. koulun ja urheilukeskuksen, sekä eräänlaisen yhteisen kokoontumistilan. Aalto olisi halunnut myös uudistaa Kauttuan katuverkostoa seurailemaan luonnon muotoja. Sodan syttyminen ja sitä seurannut materiaalipula katkaisivat suunnitelmien toteuttamisen.

Alvar Aallon suunnitelmista toteutuivat yhden terassitalon lisäksi naisvirkailijoille rakennettu Tipula, Lohiluoman insinööritalo, jokirannan sauna- ja pesularakennus ja laajempaan kokonaisuutena Aallon ja muiden arkkitehtien suunnittelemat Varkauden talotehtaan talot Varkaudenmäkeen eli ns. A-talot.

Pyhäjärven rannalla oleva Lohiluoma muodostaa erillisen toimihenkilöille tarkoitettua asuinalueen, jonka omakotitalot valmistuivat 1940-luvulla ja rivitalot 1960-luvulla. Yhtiön 1960- ja 1970-lukujen rakentaminen näkyy parhaiten tehtaiden laajenemisessa. Asuntotuotantoa edustavat Pentti Aholan suunnittelemat kerrostalot, jotka valmistuivat alueen pohjoisreunalle 1970-luvulla.

Kuvassa ylhäällä: Alvar Aalto halusi terassitalon sulautuvan mäntymetsikköön.

Kuvassa keskellä: Kauttuulle rakennetut Pentti Aholan suunnittelemat talot olivat Euran ensimmäisiä kerrostaloja.

Kuvassa alhaalla: Rivitalot Vohlosissa edustavat Kauttuan tehtaiden rakennuttamistoiminnan vähemmän tunnettua kerrostumaa.

Kuvassa ylhäällä: Kauttuan Omakotialue on maakunnallisesti merkittävä asuinalue, joka palstoitettiin ja osin rakennettiin 1940-luvulla.

Kuvassa keskellä: Asuinrakennusten lisäksi Kauttuan Omakotialueen sisään rajautuu kuvassa oleva Kauttuan komea kivikoulu sekä nuorisotalo Jukola.

Kuvassa alhaalla: Varkaudenmäen pientaloalueen idylliä

Korjausrakentaminen pientaloalueilla

Ensimmäisiä pientaloalueita alkoi syntyä Suomeen pian sotien jälkeen ja jo 1940-luvun alkuvuosina mm. siirtoväen asuttamiseksi. Jälleenrakennuskauden pientaloalueet nauttivat jo useimmilla paikkakunnilla arvostusta ja nyt suuremmissa vaarassa ovatkin nuoremmat, esimerkiksi 1960–1980-luvuilla rakentuneet pientaloalueet, joiden arvo on erityisesti alueiden yhtenäisessä ilmeessä.

Näille alueille ominaista ovat rakennusten sijoitteluperiaatteet sekä pelkistetty ulkoasu, jossa toistuu samantapainen väri- ja muotomaailma. Nämä ovat piirteitä, joita alueilla tulisi vaalia laajennuksien tai lisäkuistien rakentamista, katon korottamista tai julkisivukorjausta harkittaessa. Viisas korjaaja toimii myös näillä nuorehkoilla asuinalueilla paitsi oman talonsa myös alueen yleisilmeen ehdoilla. Alueet alkavat olla perusparannuksen tarpeessa. Alkuperäisilmeeltään yhtenäisiin alueisiin kohdistuu paineita rakennusoikeuden lisäämiseksi ja asuntojen laajentamiseksi ja korjaamiseksi sekä erilaisten ulkotilojen kattamiseksi ja rajaamiseksi. Taloihin tunnutaan myös kaipaavan persoonallisempaa ilmettä.

Nykyään vanhan puutalon estetiikka on arvossaan ja uudet pakettitalot lainailevat aiheita menneiden päivien huvilarakentamisesta. Myös vanhaa korjattaessa lisäilläään rakennuksen alkuperäis-asuun kuulumatonta koristeellisuutta. Jälleenrakennuskauden ja sitä seuranneiden vuosikymmenten talojen ilme oli alun perin hillitty ja pelkistetty, mikä kertoo paitsi rakentamisajankohdan vaatimattomista oloista, myös yrittäjyydestä ja optimismista. Nikkari-tyyliin koristeltuina ja moneen suuntaan paneloituina ne kertovat jonkun aivan muun ajan ja sukupolven ihanteista.

Korjausrakentamisessa tärkeimpänä ohjenuorana tulisi pitää rakennuksen ominaispiirteitä ja historiaa. Orjallinen alkuperäisasuun palauttaminenkaan ei silti ole mielekäs ratkaisu, sillä myöhemmätkin muutokset kuuluvat rakennuksen olemukseen. Uudet korjaukset kannattaa kuitenkin tehdä talon henkeä kunnioittaen.

Muodinnukaiset ”tyylikorjaukset” uhkaavat monien asuinalueiden keskeistä arvoa, yhtenäistä kokonaisilmettä. Yhtenäiset pientaloalueet onkin inventoitava ja niille on asetettava yleiskaavoituksen yhteydessä kehittämis- ja suojelutavoitteet.

Kauttuan liikekeskus

Kauttuan ruukinpuiston tuntumassa sijaitseva Kauttuan liikekeskus ympäristöineen on viime vuosikymmenten aikana menettänyt vetovoimaansa ja ränsistynyt. Alueen toimintojen ja ympäristön viihtyisyyden kehittäminen loisi kuitenkin edellytyksiä myös Kauttuan ruukinalueen valtakunnallisesti merkittävän kulttuuriympäristön kehittämiseksi. Vireä toiminta Varkaudenmäen molemmin puolin edistäisi parhaimmillaan molempien alueiden kehittymistä. Kauttuan liikekeskuksen alueella mahdollisuudet osin radikaaliinkin täydennys- ja korjausrakentamiseen mahdollistaisi täysin toisenlaisen toiminnan kuin Ruukinpuisto, jossa mahdolliset toimet ovat korjaavia ja ylläpitäviä. Alueiden erilaisuus ja ympäristöjen rajoitukset ja mahdollisuudet ohjaisivat ihanteellisessa tapauksessa erilaiset toimijat alueen eri osiin.

Kuvassa ylhäällä: Kauttuan Kuva on harvinaislaatuinen edelleen toiminnassa oleva maalaiselokuvateatteri. Erityisesti teatterin sisätilat ovat säilyttäneet hienosti alkuperäisen, nostalgiaa henkivän olemuksensa.

Kuvassa keskellä: Kauttuan liikekeskustan liikerakennukset edustavat 1950-luvun puhdaslinjaista funktionalismia, jolle myöhempien vuosikymmenten tyylikorjaukset eivät ole olleet eduksi.

Kuvassa alinna: Kauttuan Omakotialueeseen liittyvä Jukola rakennettiin alun perin lasten seimeksi.

Ohjelmatyö ei lopu, vaan oikeastaan vastaa alkaa kulttuuriympäristöohjelman tullessa painosta. Tähän mennessä on kuitenkin kerätty aineistoa toimintaympäristöstä ja sitoutettu työhön mahdollisimman monia kulttuuriympäristön parissa toimivia.

Toimenpide: Kulttuuriympäristöohjelmaa jaetaan laajasti kuntalaisille.

> Ajantasaisen tiedon helppo saatavuus on kulttuuriympäristöjen kannalta tärkeää. Nyt koostetun materiaalin osalta viestin leviäminen varmistetaan ohjelman paperiversion riittävän laajalla levikillä ja kaikkien saavutettavissa olevalla internet-versiolla.

Kulttuuriympäristöohjelman eräänä tavoitteena on innostaa kuntalaisia toimimaan kulttuuriympäristönsä hyväksi. Ohjelman luettuaan kuntalaisilla on enemmän valmiuksia toimimiseen niin ruohonjuuritasolla kuin osallisina päätöksenteossa.

Toimenpide: Kulttuuriympäristöä tuodaan entistä paremmiin esille.

> Paikallisen kulttuuriympäristön arvoja tuodaan entistä laajemmin esille esimerkiksi kouluopetuksessa, matkailun kehittämisessä ja erilaisten tapahtumien yhteydessä. Hyvänä esimerkkinä ovat esimerkiksi Eurapäivänä yleisölle avoinna olleet kulttuuriperintökohteet, jotka keräsivät paljon kiinnostunutta yleisöä.

Toimenpide: Onnistuneille kulttuuriympäristötoimenpiteille annetaan tunnustusta.

> Euran kunta ryhtyy jakamaan tunnustuksia onnistuneista kulttuuriympäristötoimenpiteistä yksityishenkilöille tai yhdistyksille, jotka toimillaan edistävät kulttuuriympäristön säilymistä tai myönteistä kehittymistä.

Kulttuuriympäristön säilymistä ja myönteistä kehitystä voidaan edesauttaa ainakin seuraavilla konkreettisilla toimenpiteillä.

Toimenpide: Kulttuuriympäristöohjelman ohjausryhmä seuraa ohjelman toteutumista ja kokoontuu kulttuuriympäristöjen kannalta keskeisten kaavahankkeiden yhteydessä.

> Kulttuuriympäristöohjelman ohjausryhmä tuntee ohjelman sisällön jo valmiiksi ja siksi sen kokoontuminen esimerkiksi keskustan osayleiskaavan laatimisen yhteydessä varmistaa ohjelman heijastumisen hankkeeseen.

Toimenpide: Kuntaan palkataan päätoiminen kaavoittaja.

> Yhdyskuntasuunnittelu on parhaimmillaan monipuolisten ammattilaisten yhdessä tekemää tiimityötä, joten resurssien riittävyys kunnissa on olennainen laadun takaaja. Päätoiminen kaavoittaja toimii kunnassa muiden vastuualueidensa ohella kulttuuriympäristöjen asiantuntijana.

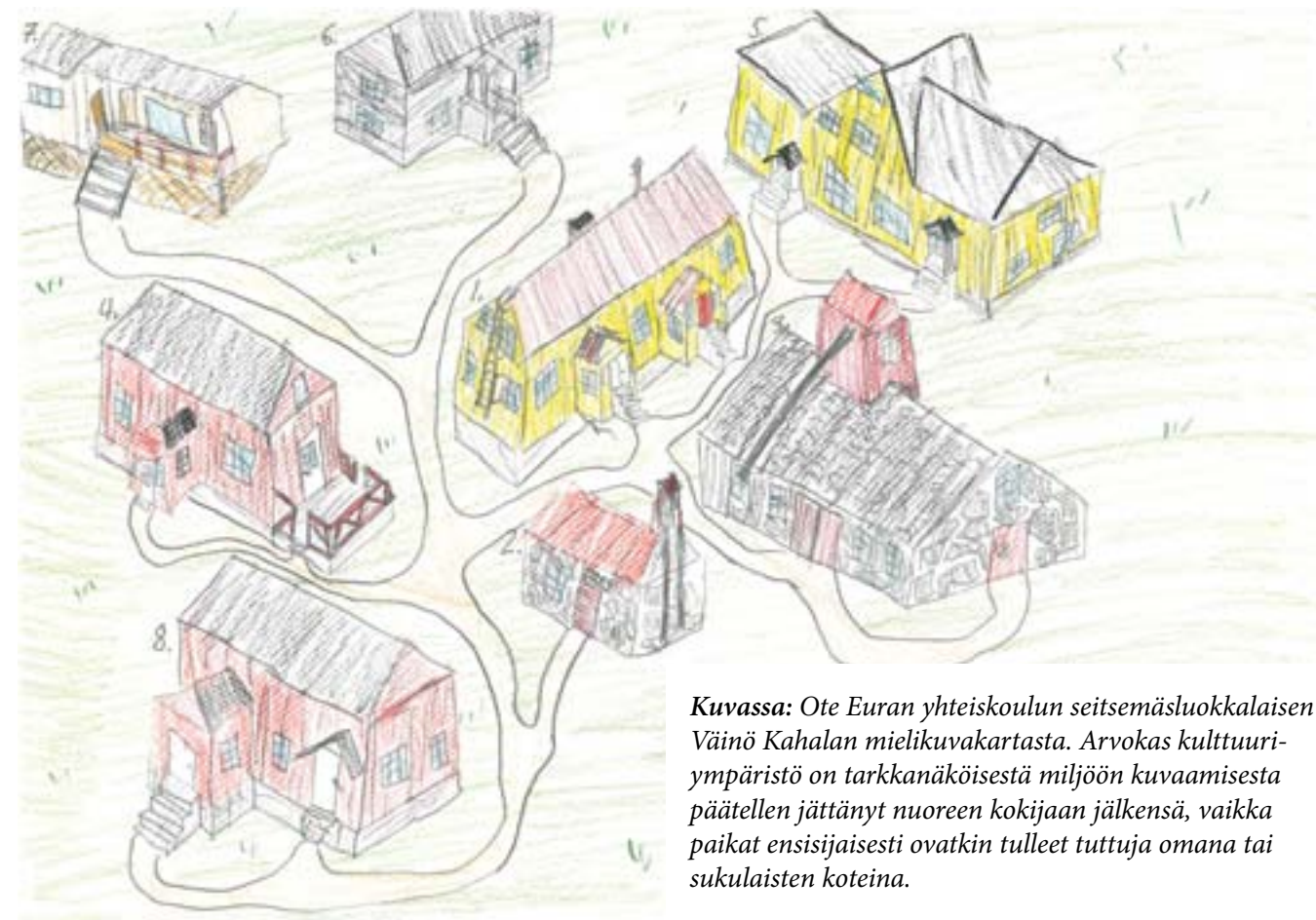
Toimenpide: Täydennysrakentamishankkeissa sekä historiallisessa ympäristössä toimittaessa suunnittelijalta edellytetään perehtyneisyyttä kulttuuriympäristöihin.

> Kunkin suunnitteluhankkeen yhteydessä suunnittelijakonsultti valitaan erikseen kyseessä olevan hankkeen asettamien erityisedellytysten mukaan. Arvokkaissa kulttuuriympäristöissä toteutettavissa hankkeissa suunnittelijalta vaaditaan kulttuuriympäristöjen ja rakennusperinnön tuntemusta sekä aiheeseen liittyvää valvetuneisuutta.

Kuntalaiset mukaan kulttuuriympäristötalkoisiin

Kuntalaiset ovat kulttuuriympäristön vaalijoita omien rakennustensa ja pihapiiriensä kunnostajina ja huoltajina. Kuntalaiset ovat myös tervetulleita ottamaan kantaa kulttuuriympäristöön liittyvään päätöksentekoon, esimerkiksi erilaisten kaavahankkeiden yhteydessä. Osallistuminen on mahdollista vain, jos kuntalaisille on tarjolla riittävästi tietoa ympäristön hoidosta ja siihen liittyvästä päätöksenteosta. Oma osansa on myös kuntalaisten kulttuuritahdon nostattamiseksi tehtävällä opetustyöllä, jota tämän hankkeen yhteydessä ja erityisesti sen alkutaipaleella on pyritty tekemään.

Ohjelmayön etenemisestä on tiedotettu mm. paikallislehden sivuilla. Kuntalaisia on myös kuultu erilaisten tilaisuuksien yhteydessä ja kyselyjen avulla heiltä on tiedusteltu mm. heidän tärkeinä pitämiään paikkoja ja maisemia. Kuntalaiset ovat voineet ottaa osaa kyselyyn erilaisten tilaisuuksien yhteydessä ja kaikissa kirjaston toimipisteissä.

Kuvassa: Ote Euran yhteiskoulun seitsemäsluokkalaisten Väinö Kahalan mielikuvakartasta. Arvokas kulttuuriympäristö on tarkkanäköisestä miljöön kuvaamisesta päätellen jättänyt nuoreen kokijaan jälkensä, vaikka paikat ensisijaisesti ovatkin tulleet tuttuja omana tai sukulaisten koteina.

Kulttuuriympäristöohjelmasta järjestettiin yleisötilaisuus keskiviikkona 26.1.2011. Tilaisuudessa puhuivat tekninen johtaja Kimmo Haapanen, rakennustutkija Liisa Nummelin ja projektitutkija Iida Kalakoski. Vaikka yleisöä oli paikalla vain 8 henkilöä, käyty keskustelu oli kiitettävän vilkasta.

Ohjelmayötä on esitelty myös useissa muissa tilaisuuksissa, joissa yleisömäärä on noussut huomattavasti edellistä suuremmaksi. Senioriluennolla 2.2.2011 kuulijoita oli 36, Ukkokäräjillä 8.2.2011 41 henkilöä ja Senioriyhdistyksen luennolla 10.3.2011 31 henkilöä.

Projektia esiteltiin myös yläkouluilla tavoitellen sellaisen ikäryhmän osallistumista, joka ei välttämättä muuten olisi tullut ottaneeksi kantaa kulttuuriympäristöasioihin. Samalla tavoitettiin henkilöitä, jotka toimivat kunnassa ja kunnan kulttuuriympäristöjen parissa vielä useiden vuosikymmenien ajan. Ohjelmayöhön liittyvän alustuksen kuuli kaiken kaikkiaan 130 seit-

semäs- ja kahdeksaluokkalaista Euran ja Kiukaisten yhteiskouluissa. He myös vastasivat mielipaikkoja ja koulumatkan maisemia kartoittavaan kyselyyn ja tekivät kuvaamataidontunneilla aiheeseen liittyviä töitä. Töistä koottiin näyttely Euran pääkirjastoon 7.-18.2.2011 väliseksi ajaksi.

Myös Eura-päivänä 11.6.2011 esiteltiin euralaista kulttuuriympäristöä kulttuuriympäristösuunnistuksen muodossa ja ohjelma julkistettiin 9.9.2011 Euroopan rakennusperintöpäivän yhteydessä.

Euran kulttuuriympäristöohjelman valmistuttua siitä painettiin 700 kappaletta. Ohjelma julkaistiin myös PDF-muodossa Euran kunnan www-sivuilla. Ohjelman saama julkisuus on mahdollistanut kulttuuriympäristötietouden jakamisen mahdollisimman monille ja toisaalta tuonut ohjelman laatijoiden käsiin sellaista tietoa, jota muutoin olisi ollut vaikea tai jopa mahdoton saada.

Kunta on osoittanut kulttuuritahtoa ja kiinnostusta rakennusperintöään kohtaan mahdollistamalla kulttuuriympäristöohjelman laatimisen, samalla kun kuntalaisten vireä ja monipuolinen toiminta ympäristössään on osoittanut ruohonjuuritasolla tapahtuvan toiminnan merkityksen rakennetulle kulttuuriympäristön säilymiselle. Eri toimijoiden yhteistyö on voimavara, jonka avulla kulttuuriperintöä on jatkossakin mahdollista säilyttää.

Kuvassa: Kulttuuriympäristö tapahtuma-areenana. Käynnissä Kauttuan ruukkifestivaalit 2011 Pyhäjärvi-instituutin pihapiirissä.

Kuvassa ylhäällä: Yläkoululaisten kulttuuriympäristöaiheisia töitä esillä Euran pääkirjaston näyttelytilassa.

Kuvassa alhaalla: Kulttuuriympäristö kiinnostaa kuntalaisia. Eurapäivänä 11.6.2011 harvoin avoinna olevissa kohteissa, kuten Lähteenojan makasiinissa, Karhulan aitassa ja kirkon tornissa kävi kova kuhina.

Kirjoittajaluettelo

Anttila, Maija, kaupunginarkkitehti, Kankaanpää:	Viihtyisä ympäristö ei ole sattuma
Hamm-Hakamäki, Pirjo, taiteilija:	Luovan työn ympäristöehtoja
Koivisto, Leena, arkeologi, Museovirasto:	Muinaisjäännökset Eurassa Kiinteiden muinaisjäännösten inventointitilanne Muinaisjäännöskohteita, kohdekuvaukset Muinaisjäännösten hoito Kärjämäki
Nummelin, Liisa, rakennustutkija, Satakunnan Museo:	Talonpoikainen ja teollinen Eura Paikallisesti arvokkaat kohteet Rakennetun ympäristön tietopankki PAKKI Mistä tietoa korjausrakentamisesta ja suojelusta? Mistä tukea rakennusten korjaamiseen?
Lähteenoja, Pekka, diplomi-insinööri:	Lähteenojan vanhan kivimakasiinin korjaushanke
Uoti, Kaisa, opiskelija, Kiukaisten yhteiskoulu:	Minun Eurani

Lähteet ja lisälukemistoa

Lähteet ja lisälukemisto:	Mikkonen, A. (toim.): <i>Näkökulmia kulttuuriympäristöön</i> . Lounais-Suomen Ympäristökeskus: 2001
Ahtola, J., Koivula, J., Nurmi-Nielsen, A. Putkonen, L.: <i>Satakunnan rakennusperinne</i> . Satakunnan seutukaavaliitto: 1990.	Putkonen, L.: <i>Kulttuurihistorialliset kohteet Satakunnassa, täydennysselvitys 1978</i> . Satakunnan seutukaavaliitto: 1979.
Heikkilä, T.: <i>Suomalainen kulttuurimaisema</i> . Tammi: 2000	Putkonen, L. <i>Satakunnan rakennusperintö 2005</i> (painamaton) Satakuntaliitto: 2005.
Hemgårg, G. & Rosenberg, C.: <i>Satakunnan kulttuurimaisemat</i> . Satakunnan seutukaavaliitto: 1983.	<i>Rakennussuojelu</i> . Ympäristöministeriö: 1987.
Hurme, T.: <i>Välähdyksiä luonnosta, historiasta ja kulttuurista</i> . Euran kunta: 2010.	Schildt, S. (toim.): <i>Maaseudun rakennusperintö: huomisen vahvuus</i> . Rakennustieto Oy: 2005.
Härö, E.: <i>Satakunnan kulttuurihistorialliset suojelukohdet</i> . Satakunnan seutukaavaliitto: 1969.	Solin, T. ja ohjausryhmä: <i>Euran keskustaaajaman kehittämisprojekti</i> . Euran kunta: 1999.
Jutila, H., Pykälä, J. & Lehtomaa, L.: <i>Satakunnan perinnemaisemat</i> . Suomen ympäristökeskus: 1996.	Uusi-Seppä, N. (toim.): <i>Satakunnan kulttuuriympäristö-ohjelma 2009-2015</i> . Lounais-Suomen ympäristökeskus: 2009.
Korvenmaa, P.: <i>Kauttua: Tuotanto ja ympäristö 1689-1989</i> . Ahlström: 1989.	Lisäksi Eurassa tehdyt rakennuskulttuuriselvitykset.
Kuisma, J. & Peltonen, T.: <i>Kyläsuunnittelun opas: Miten kehitämme ja kaavoitamme kyläämme 2000-luvulla</i> . PS-kustannus: 2002.	internetlähteet:
Kukkonen, H., Lievonen, M. Rautamäki, M.: <i>Asutuksen kehitys Satakunnassa 1800-luvun jälkipuoliskolta 1980-luvun alkuun</i> . Satakunnan seutukaavaliitto: 1983.	www.eura.fi/esihistoria/ http://kulttuuriymparisto.nba.fi www.lounaispaikka.fi www.rakennusperinto.fi www.rky.fi www.satakuntaliitto.fi
Lahdenvesi-Korhonen: <i>Kulttuuriympäristöohjelma - miksi ja miten?</i> Ympäristöministeriö: 2009.	
Lodenus, S.: <i>Kulttuuriympäristö ja päätöksenteko - entä minä?</i> (esite), Suomen kuntaliitto & ympäristöministeriö	
Luostarinen M. & Yli-Viikari A. (toim.): <i>Maaseudun kulttuurimaisemat</i> . Suomen ympäristökeskus: 1997.	
<i>Maisematekijät ja perinne maatilarakentamisessa</i> . Oulun yliopiston arkkitehtuurin osasto ja Oulun maatalouskeskus: 1983.	